

FATA MORGANA

Gabriel Sander

SÖDERSTRÖM & C:o FÖRLAGSAKTIEBOLAG
HELSINGFORS

57141

Entrail

Ms

FATA MORGANA
OCH ANDRA MINIATYRER

FATA MORGANA

FATA MORGANA
OCH ANDRA MINIATYRER

AV

GABRIEL SANDEN

HELSINGFORS
SÖDERSTRÖM & Co FÖRLAGSAKTIEBOLAG

FATA MORGANA

OCH ANDRA MINIATYRER

GABRIEL SANDEN

FATA MORGANA

DOKTOR RALPH ROWLAND STÖDDE SIG MOT SIN långskaftade hammare, tog av panaman och torkade svetten ur pannan med en brokig näsduk, som redan förut var kramvåt. Det var en vit och mycket hög panna, vidgad av en begynnande skallighet, fårad av mycket tänkande och grubbel. Som kontrast mot dess skyddade kammarfärg skulle det starkt solbrända ansiktet verkat mulatt, om det inte varit så långt och smalt med förfinade skarpa drag och tunna läppar. Bakom de cirkelrunda, anskrämliga brillorna tittade en lärds försynta, gråa ögon fram, goda, tankfulla, litet svårmodiga, men nu starkt inflammerade av hettan och det fina stenstoffet från klippväggarna. Ty det var redan sjudande hett, fast klockan inte var stort mer än åtta ännu. Solen hängde i den färglösa rymden som en stor oscillerande diskus av smält metall och drog till sig dallrande flimmerslöjor ur den förbrända marken. Luften var som att andas flytande eld, lungorna krympte samman i plåga, och strupen var svidande torr.

Men doktor Rowland var van vid det. Han var van vid öknen, förtrogen med alla dess lynnen och

skiftningar och alltid uppmärksam på de varningar intet levande utan livsfara kunde ignorera. Han brukade säga att ödemarken var hans bästa skydd mot den till ordspråk vordna tankspriddhet, som så gärna gjorde hans innesittande kolleger löjliga. Här gick det inte att vara disträ.

Han kastade en uppmärksam blick omkring sig genom de starka glasen. Det artade sig till en prövande dag. Den vida terrängen, som från foten av de splittrade, skarptandade klipporna, där han stod, under spridda ömattor av ärggrön klumpkaktus och enstaka dammgråa manzanitabuskar lojt undulerade ned mot den redan vitglödgade slätten, som var botten av en fossil sjö, låg solpinad, öde tyst — så tyst att man kunnat betvivla att den fanns där. Ännu stretade myrorna i det lädertorra, stripigt glesa stäppgräset vid hans fötter, och en och annan gräödlå kilade med släpande stjärt över sanden mellan grästovorna. Men snart skulle också de försvinna i jorden undan middagshettan.

— Frukostdags, broder, sade doktor Rowland med enstöringens vana att tala högt för sig själv. Vattensäcken av ogarvat getskinn kluckade och skvalpade redan halvtom och slak, när han tog sig en klunk och sedan slängde den över axeln. Lämmande redskap och stuffer där de lågo, gick han långsamt med långa ben upp mot lägret. Han var mager och senig, och hans avmätta, lugna rörelser, där inte ett uns energi slösades bort, voro den erfarne vildmarksbons.

Dromedar, hans häst, hälsade honom på långt håll, där den stod med huvud och hals stickande

upp ur sluttningens gråtorra busksnår, och gnäggingen skar som en klar, vibrerande trumpetstöt genom tystnaden. Rowland visslade till svar, och djuret kom travande genom snåret med högt lyft huvud och grönskan skummande för bringan som kluvna vågor. Efter en lång lov av den starka farten nedåt sluttningen kom hästen upp i sin herres spår och började förtroligt knuffa honom uppåt med nosen i ryggen, medan djupa, vibrerande mörningar långt nere i strupen tolkade dess förtjusning och tillgivenhet.

Det var ett primitivt läger: ett stycke tältduk horisontalt utspänt mellan några höga kaktusstånd; sadeln, sovsäcken och ett par filtar på sanden inunder, och i en grop ett stycke ifrån en trefot i askan med kastruller och tömda konservburkar runt omkring. Dromedar stod orörlig med hängande huvud och såg på, medan hans husbonde gjorde upp eld på några torra kvistar, stekte ägg och salt skinka, rostade torra brödskivor över den klara lågan, allt under det röken steg rakt upp mot den urlakade skyn och Rowland småpratade med sin fyrbente kamrat om morgonens fattiga händelser. — — — Knackade ihjäl en däst liten skallerorm, som hade sväljt en padda. Åtta ringar. — Dromedar skrapade med hoven i sanden som om han förstätt. — Se dej för, Drom; det är förnäm mark du står på. Glacialsand — jojomän! Har krafsat fram en skalbank där nere. Professor Ellers och herrarna i Institutet kommer att ruska på huvudet, när jag låter världen veta vad jag upptäckt om inlandsisens utbredning. Drom, gamle gosse, din herre är på väg att bli en berömd man.

Postglacial jökellera, så sant jag lever! En berömd man, just det ja.

Hästen stod och dásade i solen och betraktade honom under tunga ögonlock. Endast öronen spelade. Det var en mager liten valack med blás, född och uppfödd i ökenlandet. Och han gjorde skäl för sitt namn: om det gällde, kunde han i dygntal gå utan vatten; men där det blev för otäckt, hittade han med ofelbar instinkt fram till en källa.

Rowland småskrattade.

— Tänk dig, Drom, här har de från katedern purrat i generation efter generation att inlandsisen inte sträckt sig längre än söder om de stora sjöarna. Och så kommer jag med svart på vitt på att de ljugit hela tiden! Genant för dem, vad? Skulle inte förvåna mig alls, om de blev förbaskade och försökte underkänna mina metoder. Men det går inte på längden — inte alls. För jag har moder jorden själv som vittne, och henne kan de inte jäva.

Kaffet kokade över, och när han hastigt lyfte det av elden, brände han sig och gned småmuttrande flott på blåsorna. Inga småsaker kunde ignoreras i öknen. En skållad hand var nog att förorsaka outhärdliga smärtor i denna hetta, driva sömnen på flykten och omöjliggöra allt arbete i dagatal.

Men hans goda humör stördes inte så lätt. Den lilla malören hade bara givit hans tankar en ny riktning.

— Undrar vad de håller på med där hemma nu, mumlade han, då han tömde sin sista kopp, och det kom ett drömmande vekt uttryck i hans närsynta ögon. — Skada att du inte känner matmor, Drom. En fin kvinna — finare finns inte. Har god lust

att ta dig med till Kalifornien, när det här jobbet väl är över. Vad skulle du säga om saftigt grönbete vid stranden av ett kornblått hav — ett levande hav, inte dött sedan eoner år som här. Så, säger du det, Drom? Hemlängtan? — du skulle dö av hemlängtan? Kanske det. Du är en förbenad gammal stofil, Drom; men du vet själv bäst. Inte ens Mrs Rowlands mjuka smekning skulle få bukt med den där hemsjukan, när den riktigt vill till. Jag vet, jag vet. Öknen är fin, Drom — det har du rätt i. När jag är borta, längtar jag själv hit igen. Det är rent fördömt...

Vid tiotiden hade han diskat sina käril vid källan, hängt havrepåsen under nosen på Drom och i likhet med allt annat levande dragit sig undan solens svidande strålar. Där han med pipan i munnen halvlåg på filtarna under tältduken, halvnaken och svettglänsande, kunde han se väl femtio mil över den golvjämnna, bländvita sandbotten mot de blånande bergsryggarna vid horisonten. Sanden — som inte var sand längre utan ett bottenlöst lager salt sodadamn — gnistrade och brann som fyrad på både underifrån och från ovan. Där nere var allt liv omöjligt så här dags. En dödens slätt, utan en vattendroppe, hetare än helvetet, ty här brann själva själen upp. Att tänka sig att inlandsisen en gång i tiden gått fram här, att denna sjudheta slätt under någon interglacial period varit ett stort kallt vatten! Han var säker på att om han bara haft maskiner och kunnat tränga igenom det övre alkalilageret, skulle han i jökelleran därunder funnit rester av ishavsvflora, fossila lämningar av en postglacial fauna..

Doktor Ralph Rowland var en passionerad stratigraf. Han hade offrat sin ungdom på utforskandet av istidens utbredning i tid och rum, de fem senaste åren som Smithsonsk stipendiat. Nu närmade sig hans stora, epokgörande verk sin fullbordan. Ännu några månaders forskning är österut över den amerikanska kontinenten och beviskedjan var färdig.

Och sedan? — Han blossade tankfullt på sin pipa. Vad han skulle sakna detta jobb! Naturligtvis skulle det alltid finnas detaljuppgifter kvar; men hans egentliga livsverk skulle ha gått ifrån honom.

Lika mycket av inre böjelse som på grund av det vetenskapliga arbetets egen natur hade han utvecklats till en eremit, för vilken ödemarken blivit ett behov. Han vantrivdes bland människorna, deras smätterier irriterade honom, städerna hatade han, han förtvinade, blev steril utan luft och vidder och öppen himmel. Han älskade stillheten, den absoluta, tomma stillheten — öknens bottenlösa tystnad, där intet rör sig, intet liv syns till, endast hägringarna komma och gå ljudlöst på vår herres osynliga biografduk inför en ensam, hänryckt människa.

Han var själv medveten om att det var en olycka, då han, vars stora passion var ensamheten, vid mogna år greps av kärlek till en kvinna. I och för sig hade det kanske inte skadat — men han hade *vunnit* henne! Ja, det besynnerliga, det som han aldrig upphörde att förundra sig över, var just att hon nu var hans hustru. Hans hustru — hans, eremitens. Han sökte försvara sig med att han hade samma lyckokrav och lyckorätt som andra män, och han misstänkte — utan självförhävelse — att

han ägde större förmåga att njuta lycka än de flesta andra. Men om han såg bort från flyktiga stunder hade denna förmåga knappast haft tillfälle att göra sig gällande. Han hade varit naiv nog att begära en trygg, permanent lycka och bragt stora offer — hela år bland människorna, i sotiga städers kvalm! — för att göra vad på honom ankom för att nå den. Men det hade inte gått, rakt inte gått.

Hon var i allt hans motsats. Ung och levnadsglad, full av ett sprudlande, rent animaliskt liv, som tju-sade honom och drev honom till förtvivlan på samma gång. Han förstod att hennes fåfänga — varken större eller mindre än andra vackra unga kvinnors, menade han urskuldande — behövde en komplicerad omgivning av många människor för att bli tillfredsställd. Hon var sällskaplig och nöjeslysten med den feminina ytlighetens hela fladdrande fjärilscharm. Det var antagligen för allt detta han älskade henne. Han hade lärt sig klart se hennes fel, men det underliga var att det inte tog död på hans känsla, utan bara mängde in ett svalare element, en faderlighet, som inte tog skada av en viss ringaktning. Hon var ett förtjusande, oansvarigt barn! Och hon var så rörande okunnig, ovetenskaplig, irrationell. Hon kallade geologien för ett onyttigt och dumt läxpåfund att pina barn och studenter med — ungefär som algebra och trigonometri — och honom själv för sitt gamla rara fossil. Han hade sökt uppfostra henne, men resultatet hade bara blivit en klarare uppfattning om hennes begränsning. Hon uppskattade hans vetenskap endast i dess egenskap av stege upp till berömmelsen. Ty hon var fåfäng och såsom sådan

ärelysten. *Mrs professor* Ralph Rowland skulle äga något annat och förmer än vanligt guld: återskenet av mannens världsrykte. Hon sade det helt öppet. Och när hon på sista tiden börjat sporra honom till arbete — som om det hade behövts! — med öppen tanke på professorsstolen vid något förstklassigt universitet, hade han smålett överseende och förstått att hon inte lämnat den åtföljande miljön ur räkningen, allra minst uppsjön av troget uppvaktande blodunga beundrare.

Det var henne så gärna unnat! Hon behövde beundran liksom fågeln luft och han själv — ensamheten. Och han tackade gud att han kunde lämna henne när som helst och för hur länge som helst utan naggande tvivel och svartsjukssymtom. Hon var oskyldig som ett barn, trogen som guld! Hennes omutliga lojalitet var vad han älskade mest hos henne. Den var så mycket mer beundransvärd, som hennes känslor annars voro ofullgångna. När hon sålunda stormande förklarade, att hon *naturligtvis* älskade honom, var han inom sig långt ifrån säker på att hon egentligen förstod vad kärlek var, men slog sig till ro med tanken att förmågan att älska är individuell och att hon otvivelaktigt älskade honom efter måttet av *sin* förmåga. Och mer kunde han inte begära!

Han låg och sög på den snarkande, slocknade snuggan. Här ute var resignationen så lätt. Allting — människorna också — blev så smått, så obetydligt inför öknens majestät. Här, där man hade utsikt över tidsåldrarna, fick människans liv sina rätta proportioner och ställdes in i världssamman-

hanget som den dagslåndetillvaro det var, utan inverkan på alltets eviga kretslopp. De små krypens lycka eller olycka betydde mindre än intet inför oändligheten.

Men han visste hela tiden att i staden skulle småsinnets djävul åter fara i honom, och genom masssuggestionen från de tallösa omgivande människokrypen skulle han komma att betrakta sitt eget öde som det enda väsentliga, försjunka i självåskådning och bli olycklig. Hur kunde han väl undgå det nu, då han stod vid målet? Nu då han själv skulle bli professor, bara ha att välja bland kallelserna? Det hade varit hans ungdoms ärelystnads yttersta mål — nu var det hennes. Och det olycksaliga var att han inte kunde dra sig tillbaka. Det hade varit förräderi — mot henne, vars lojalitet han skattade så högt.

— Jag måste! sade han högt och bestämt. För Daisys skull.

Han kastade otåligt pipan ifrån sig och tände en cigarrett. Han kom plötsligt att tänka på vad hon måste lida av ensamheten ute på hans villa vid Stillahavskusten. Han hade byggt den under ungarstiden efter sin smak, och naturligtvis fanns det inga människor i närheten. Närmaste människoboning var en jakthydda fem mil uppåt bergen, men det var inte stor nytta av den, ty den stod mest obebodd. Unge Cunningham från San Francisco, som ärvt den efter sin far, var allt för upptagen med att förvalta och föröka sina miljoner för att annat än under hastigt övergående avmattningsskov döma sig till primitivt vildmarksliv där uppe.

Och väl var det, tyckte Rowland — i synnerhet sedan han blivit gift. Men dessförinnan hade det ändå ett par gånger hänt, att han bjudit den unge affärs-
mannen ned till sig vid kusten på en grogg och en
pratstund. För grannsämjans skull och för att Cun-
ningham var en sådan präktig pojke.

Där ute bodde Daisy nu med ett gammalt neger-
par och sin tonkinesiska dvärghund som enda säll-
skap. De första åren av deras äktenskap hade hon
absolut vägrat att ens för en vecka dela hans ens-
liga tuskulum, och det hade smärtat honom, fast
han på samma gång förstätt henne. Men i år, då
de sågo sig tvungna till inskränkningar med tanke
på tryckningen av hans snart fullbordade manu-
skript, hade hon självmant till hans oförställda
glädje erbjudit sig att hyra ut stadsvåningen och slå
sig ned på Miramare under den tid han knackade
i bergen. Lojala, präktiga Daisy! Så hett längtade
hon efter professuren! Och då kunde han ens i för-
bigående tänka på att bedra henne på den. Aldrig!

Men hon måste vara förbi av ledsnad där ute.

Han smålog ömt och stirrade själsfrånvarande på
ett Böcklinskt drömlandskap, som i levande, klara
färger och beundransvärd stil skymde slättens sand.
Mörka, smärta cypresser, rakstammiga pinjer och
eukalyptusträd vajade sakta i en kompakt massa vid
en speglande djupblå damm, där av och till en vindil
ryste över ytan och kom näckrosbladen att vika sig
uppåt som gröna fjärilsvingar, medan långt inne i
lundens dunkel vita murar och kapital lyste fram
och sköto skälvande reflexer ned i vattnet. Ralph
Rowland var så van vid hägringar i detta hägrin-

garnas förlovade land, att han knappast märkte den annat än som en lisa för hans svidande ögon efter det vitglödande sandfältet. Men när en flock vita duvor som silverprickar flögo förbi trädens dunkla massa, fick han en angenäm sensation av svalka, som om deras vingslag där några meter ifrån verkligen kommit ett luftdrag att fläkta hans panna.

— Utan dessa duvor och vindens sakta rörelse vore det en glansbild, ett sockersött oljetryck, sade han. Ett vår herres mästerliga regissorrick.

Han ertappade sig med en fåfäng undran var bilden kom ifrån. Det kunde vara en villa i Los Angeles eller på Florida lika väl som vid Medelhavet. Med sin ingrodda analytiska skolning hade han ägnat hägringens problem ett intresserat studium, och han hade trott sig finna att en skarp och klar bild med naturliga proportioner och perspektiv alltid hade sin noggranna motsvarighet i verkligheten. Den var en spegelbild av någonting existerande. Ljuset — öknens oöverträffliga trollkarl — lyfter upp ett föremål eller ett landskap och kastar det långt in i en annan miljö, där luftlagren äro tjänliga för projicering. Bilden kan höra hemma i omgivningen, men den kan lika väl komma långt bort ifrån — från avlägsna länder och kontinenter. Han hade sett arktiska landskap med isbjörnar och valrossar på trettiosjunde breddgraden. Ibland händer det att bilden framträder upp- och nedvänd; oftast är den fotografiskt tydlig och skarp, men stundom blir den suddig och otydlig och fantastisk som ett negativ, på vilket man efter varann tagit flera bilder. Men alltid låg där verklighet bakom. Han hade hört berättas om

vilsegångna ökenvandrare, som nära döden av törst torterats av vidunderliga visioner av vatten i alla former och i slösande överflöd, och det hade givit upphov åt en utbredd, okritisk uppfattning om hägringen såsom ett gyckelspel av människans egna nerver, en vision av vad hon hetast begär. Detta var nonsens. Man fick inte förblanda naturens underbara trolldom, hägringen, med febersyner. Fata Morgana var ett konkret fenomen, helt och hållet oavhängigt av människan. Han hade sett den erfarna, alltid skeptiska Dromedar låta sig bedras av hägrande vattensprång och gnäggande skynda mot gröna kullar, som upplöst sig i intet. De hade båda sett dem samtidigt.

Drömlandskapet var försvunnet, och åter låg Dödens slätt gnistrande vit som snö under en obarmhärtig middagssol. Han slöt bländad sina svidande ögon.

— Daisy — älskade, mumlade han sömnigt, fylld av en stor ömhet. När han var borta, tänkte han ständigt på henne, längtade efter henne. När han var hos henne, längtade han ut till öknen. Hans liv svängde mellan dessa båda poler som en pendel hängande ned från ingenting. Han var olycklig, han var söndersliten. Det värsta är att inte förmå göra den kvinna lycklig, som man älskar.

Om jag skulle resa hem ett tag? tänkte han. Överraska — bara för att se hur hon har det. Hon måste känna sig förfärligt ensam.

Hettan steg och steg, och luften kändes som pustar ur en masugn. I skuggan under tältduken kunde han inte se solen, men himlen hade ett utbränt ut-

seende med skira, svagt kopparfärgade flimmerslöjor svävande halvvägs ned mot jorden. Den avlägsna horisonten var töcknig som om bergen upplöst sig i ånga. Stillheten var så absolut, att han tydligt hörde käkarnas arbete, då Dromedar bland buskarna ett gott stycke ifrån halvsovande med långa mellanrum tuggade ett tag på sin havre. Han rullade långsamt över på andra höften och kastade en dåsig blick på fotkullarna bakom. De voro njuggt betäckta med gråtorrt stäppgräs, hela tunnland av fikonkaktus, glest stående förkrympta tallar och cedrar med skuggan som en svart klump nedhukad vid roten. Hålvägarna mellan sanddynerna lågo blottade och bara för solen, med de åt söder vettande stupen naket gula, medan de norrut vända väggarna hade en vag grön ton av fattig växtlighet. De sågo allt annat än inbjudande ut så här dags. Då var det nästan bättre här på själva randen av Dödsslätten, där man åtminstone kunde inbilla sig att man inte gick miste om den minsta vindfläkt. Som om det någonsin fläktade här nere! Och väl var det, ty minsta il skulle kommit det stoftlätta sodadammet att yra upp i kvävande moln.

Drom gnäggade plötsligt — en försagd, tvivlande trumpetsöt, som slutade i ett resignerat gurglande. Rowland vände sig om och såg nedanför sig en halvt utsinad å, en kringgårdad gård, ett farmhus och några spridda lövträd, allt badande i en mildare sol än Arizonas. Ett hotande, mörkt blyfärgat åskmoln med granna guldkanter närmade sig långsamt, medan vita blixtar i trädliknande grenteckning flammade mot den dunkla bakgrunden. Allt blev skum-

mare, dystrare ju närmare molnet kom. En ormande praktfull blixtnedskott sköt ned och tycktes träffa en klippa bakom huset, och plötsligt kom en hjord skenskrämda hästar galopperande om husknuten med flygande manar och svansar. Ovillkorligen spetsade Rowland öronen av saknad efter åskskrällen och dundret av de flyende hästarnas hovar. Allt var dödost som förut. Långsamt bleknade farmbilden bort, endast blixterna flammade ännu, allt svagare mot åskmolnet, som efterhand slukades upp av den urblekta ökenhimmeln med de svagt kopparfärgade värmedunsterne inunder, medan Dödsslättens sjudande vita yta framträdde allt mer bländande genom hägringens saftigt gröna betesmarker. Men långt ute, tio mil bort eller så, dröjde ett ensamt bomullsträd med sin karakteristiska kontur skarpt framträdande mitt i ökensanden. Rowland tog kikaren, men då försvann det i en blink. Och plötsligt stod inte bara ett, utan en hel dunge bomullsträd några fot ifrån honom, så nära att han urskilde de minsta löv och »kråkboen» av hoptovad mistel i toppen. Ett par steg från vattenhållet i sanden under träden lågo några vita ben kringströdda, men helt nära åskådaren syntes ett kadaver, antagligen av en mulåsna, som ett par prärievargar och en hel flock vråkar girigt sletto och hackade i. Rowland hade aldrig förr varit i tillfälle att studera coyter på så nära håll; deras gnällande tjut hade ofta stört hans nattsömn på slätterna nordpå, men skygga och fega som de äro, hade de sällan kommit inom synhåll för hans närsynta ögon. Nu såg han deras hungriga, skarpa tänder, gula brinnande schakalögon och resta ragg tätt inpå sig,

och han kände ett omiskännligt obehag som vid en ändiskret titt in på naturens intimaste hemligheter. Han undrade, om Drom fått syn på rovdjuren, alla hästars skräck; ty han hörde honom oroligt flåsande trampa omkring i buskarna, och den ena av vargarna avbröt för ett ögonblick sitt glupska frosseri för att vädra rakt åt hans håll. Det var nästan hemskt verkligt alltsammans.

— Öknens magi, mumlade han.

På eftermiddagen samma dag, då han petade i morängruset längst nere vid foten av kullen — där fanns en miniatyrravin med kiselstenar av säregen form och färg — stod han plötsligt på havsstranden och såg långa, lata dyningar rulla in från ett oljigt grönt hav utan landhorisont och slicka sanden nästan ända fram till hans fötter. Synen var honom välbekant. Otaliga gånger hade han stått så där och njutit av vågsvallet och oceanens skiftande färgspel. Men då hade det kommit svalka, fuktig tånglukt och vind; nu fanns intet därav. Då hade det brusat och frasat med långa, regelbundna andetag över plagen — nu var det tysta spökvågor, som hävde sig ur intet och försvunno i intet. Det slog honom att han bevittnade en rekonstruktion av det interglaciala vatten, som en gång svallat just på denna plats. Långt ute kom en väldig bränning glidande in, högre än de andra, allt annat än lat, med naggad skumkam, som rann framöver och dock aldrig tog slut. Han följde den fascinerad med ögonen; så skrattade han till. När den rullade upp över sanden, hade han omedvetet tagit ett steg bakåt för att inte bli våt! Men tystnaden väckte honom ögonblickligen ur

illusionen, och på skämt gick han längre ut, rakt in i vattnet för att få den i hettan dyrbara sensationen att vada i dyningen. Nej pytt! — stranden flyttade sig med honom, och han kom inte en tum närmare vattnet för det. I stället hettade ökensanden under hans skosulor, så han fann rådligast att hastigt retirera till sin förra plats.

Störtsjön hade bådat starkare blåst, men en förändring inträffade så hastigt att han inte hann uppfatta den. Sceneriet var detsamma, men en tät tjocka kom plötsligt inrullande över vågkammarna, ullig och vit, så vit att vattnet såg svart ut därunder, slukade sjön och skymde solen. Nu syntes ingenting annat än den tjocka, ulliga dimman.

— Det här ser min liv och kniv plausibelt ut, sade Rowland. Är det verklig dimma, måste jag ju känna fukt och svalka.

Just när han beredde sig att njuta av en sällsynt ökendimma, flammade likväl världen upp igen, och framför honom låg bara Dödens vitgnistrande slätt under en obarmhärtig, stor och blodröd sol. Han ryckte förargad på axlarna och återtog sitt arbete.

Men den hägrande havsvyn hade mångdubblat hans längtan, och efter en lång stunds begrundande och kamp med sig själv sade han i avgörande ton:

— Du ger dig av i morgon, broder.

Och hans tankar började syssla med de praktiska arrangemangen. Han skulle göra allt färdigt för uppbrott redan i kväll och ge sig i väg vid första aning om dager. Om han red skarpt, skulle han hinna till Moloch Lake före middagen och kunde

vara i Divide City i mörkningen. Därifrån gick ett tåg söderut tidigt följande morgon. Gick allt väl, kunde han vara ute hos Daisy i tid till middagen på tredje dagen.

Avgörandet satte honom i gott humör, och det var som hettan generat mindre. Han tyckte sig höra hennes skrämt-förtjusta »My goodness — *Ralph!*» när han i bilen körde upp framför verandan. Hans hjärta klappade hastigare av lycklig förväntan, och han gnolade omusikaliskt för sig själv, medan han plockade segeldukspåsen full med underliga småstenar. Ett ögonblick plågades han av tvivel, om det kanske var farligt att överraska så där burdus. Nonsens! Daisy hade präktiga nerver. Och för resten — även om han velat det, skulle han inte kunnat förbereda henne, då han nu en gång ville resa i morgon. I Divide City var den närmaste telegrafstationen, men det fanns naturligtvis ingen telefon på Miramare — han avskydde dem — och ett nattetelegram skulle i alla fall inte skickas med kurir den sex timmar långa vägen från ändstationen ut till villan förrän på morgonen, och då hann han antagligen själv fram lika snabbt.

Daisy, min trofasta, uppoffrande lilla flicka, tänkte han ömt. Vad hon skall bli glad!

Och som om detta varit en trollformel var han i och med detsamma hemma. Det var inte att ta miste på — det var verkligen Miramare! De mäktiga kustbergens mörka, terrassformigt rullande sluttningar, övergjutna av gyllene kaliforniasol och blånande i fjärran in i Sierrans kompakta tandade massa; den skimrande vita plagen nedanför, och uppe

på den första terrassen villans vita pilastrar och varmt röda cedertak skymtande genom den lumiga vegetationen. Häpen och hänryckt stirrade han på den vackra idyllen. Det föreföll som om han alldeles nyss stått där nere, där oceanens långa, loja dyning slickade strandsanden, vänd ut mot havet, och sett den vita tjockan plötsligt komma inrusande mot land. Men nu skimrade den smala remsa av strandvattnet han kunde se klar och ofördunklad, dagern var skarp och guldmängd som vanligt under vackra dagar, och inte den minsta dimflik syntes uppe mellan stammarna. Han väntade att få se en kär vit gestalt skymta mellan loggians klängrosor, och hans hjärta slog häftigare, när han ovillkorligen grep kikaren för att bättre kunna se. Hägringen flydde inte denna gång för fjärrglasen, men hans hand darrade av iver och oro för att den skulle förblekna, innan han hunnit speja överallt mellan träden, på sicksackgångarna och fotstigarna uppåt bergen. Ingen syntes till — inte ens den gamla negerkokerskan Jemina eller hennes äkta hälft, trädgårdsmästaren — men det steg rök ur skorstenen och flaggan svajade lättjefullt på sin höga stång. Detta sista gjorde honom fundersam. Hade Daisy gäster hos sig? Det var ingen lätt sak att förmå folk att komma så långt ut på de dåliga bilvägarna, men det vore ju roligt, om hon lyckats göra det. Ja, bland hennes bekanta funnos nog raska ungdomar, som inte sparade vare sig själva eller sina maskiner.

Han kom att tänka på en sak: Kanske det var en bemärkelsedag — han var så glömsk i sådana

saker. Men han tog inte blicken från flaggan; den fascinerade honom. *Han* hade aldrig använt den annat än som en signal upp till unge Cunningham att komma ned på en grogg.

Hastigt gjorde zeissen ett språng uppåt bergen, irrade sökande omkring ett tag över virrvarret av trädkronor och fann så fäste. Ett litet grant stjärnbanér lyste mot grönskan där uppe, inte större än en näsduk. Och medan han stirrade så ögonen värkte och händerna skälvde starkare, såg han tydligt hur flaggan nere på Miramare långsamt firades ned ett litet stycke — så hissades igen — firades — hissades. Tre gånger. Vem som gjorde det kunde han inte se, ty foten av stängen stod begravnen i ett helt snår av guldregn; men när han såg signalen besvaras av den lilla näsduken uppe i bergen, var han tacksam att inte veta det — inte med visshet. Han lät kikaren sjunka och satte sig på en sten, plötsligt utmattad som efter en häftig språngmarsch. Han ville inte se mer. Det hade kommit någonting olycksbådande över den hägrande idyllen, och han visste inte hur länge den ämnade fortfara att gäcka och håna honom. Han satt med hårt slutna ögon och värjde sig mot en otäck tanke, som envist hamrade och borrhade mot hans hjärnas pansar. Eller egentligen inte en tanke — inte en sak som kunde uttryckas i ord — utan en formlös förnimmelse av fasa, av skräck, som om hela världen höll på att förgås.

Han värjde sig förtvivlat och klumpigt. Hägringar — bah! Ljusets oberäkneliga lek på speglande luftlager. Feen Morganas bländverk! Gyckel-

bilder, tecknade i rymden av människans önskningar och begär. Han hade ju gått och längtat hem! Törstiga ökenvandrare sågo härliga källor välla ur kruttorra ökensanden, vilsegångna skymtade karavaner och sköna städer. Det var ingenting märkvärdigt i att han såg sitt Miramare. Men signalen? En synvilla som allt det övriga? En synvilla i — kikaren! Omöjligt! Och ändå — —

— Daisy skulle aldrig, sade han hest. Hennes natur är absolut lojal allt igenom. Aldrig...

Eller om det nu inte var en synvilla. Om de verkligen signalerat till varann. Än sedan? Behövde det innebära någonting annat än en hälsning mellan vänner och goda grannar? Cunningham och hon umgingos i samma kretsar. Han mindes att hon en gång efter en bal berättat honom, att hon dansat ett par danser med den unge affärsmannen och likgiltigt-ädelmodigt tillagt att han dansade rätt passabelt. Det var i vintras i Los Angeles. Sedan dess hade hon aldrig nämnt hans namn.

— Cunningham är en gentleman, mumlade han utan att märka att han redan sökte stöd hos den andra parten. Svetten rann om honom, och lemarna kändes tunga som bly. Feber, tänkte han. När allt kom omkring inskränkte sig hela saken till ett lindrigt malariaanfall. Han skulle proppa i sig kinin bara han kom till lägret. Han skulle ju starta hem i morgon.

Men hur det nu var, hade tanken berövats all sin glädje.

Han ville inte — ville inte tänka på vad allt det kunde innebära, att det varit hon själv som före-

slagit att hon skulle bo dessa sommarmånader på Miramare . . .

— Feber, sade han hänfullt. Febersyner — genom en zeiss!

Han skrattade kort och öppnade ögonen. Då frös han till. Framför honom — bara några fot ifrån — låg jakthyddan med dörren på vid gavel. Men han såg bara två människor, som kommo långsamt uppför bergsstigen. Lyckan lyste om dem. Han hade aldrig, aldrig sett Daisy le på det sättet. När de stannade utanför dörren och vände sig mot varann, låg det någonting odefinierbart i de nära kropparnas attityd, som skvallrade om att de inte voro främlingar för varandra längre. Hennes armar gingo långsamt upp . . .

Rowland sprang upp med ett rytande och slungade en sten rätt in i bilden. Så vände han hastigt ryggen åt den och gick energiskt uppför sluttningen. Dromedar gnäggade glatt, men fick ingen vissling till svar. Hans herre rumsterade en stund under tältduken, slängde saker hit och dit. En påse med stoffprover gick upp, och innehållet ströddes ut över sluttningen. Drom stod bredvid och grubblade över människornas sätt att först med möda samla, sedan slösa bort i en blink. Men när han plötsligt fick den höga mexikanska sadeln kastad upp på ryggen på sig, glömde han allt i uppbrottets glädje och sög ivrigt in betslet mellan tänderna. Och han skrapade otåligt med hoven i sanden, medan hans herre fylldes vattensäcken vid källan.

Rowland drevs av en stor vit vrede sådan han — den försynte, fridsamme — aldrig känt förr. Han

reflekterade inte, hade ingen plan, kände bara att han måste tukta dessa båda. Om de i denna stund varit närvarande, skulle han sannolikt skjutit ned dem bägge. Han var med ens en primitiv människa, som fordrade blod. Man hade lockat hans hona ifrån honom, stulit hans egendom. Honom självt ovetande utövade omgivningen, öknen med sin obarmhärtiga lag, ett avgörande inflytande på hans sätt att känna. Hemma, i en stad mitt ibland småtterierna, hade han antagligen nöjt sig med att genast gå till en advokat.

Han var opraktisk i sin vrede. Mörkret överraskade honom halvvägs till Moloch Lake, och han måste med gnisslande tänder bekväma sig att tillbringa en oändligt lång natt ensam med sina tankar under ödemarkens stora blinkande stjärnor. Timmarnas monoton svalkade. Fram på morgonsidan kunde han åter tänka. Och i den första döda vita gryningen fingo saker och ting ett annat ljus över sig, ett kallt, skarpt ljus, som skar som en kniv, men var sanningen.

Han måste låta henne gå. Därmed rättade han sitt giftermåls stora misstag. Hon hade aldrig älskat annat än hans utsikter, men han ville ännu tro att hon bedragit sig själv, att hon som ett oerfaret barn handlat bona fide, när hon tog honom. Cunningham var en bra karl; han skulle säkert ta väl vård om henne.

Cunningham — eller någon annan.

Ty om det inte blivit Cunningham, så hade det blivit någon annan. Han insåg det nu. Det var hans fel alltsammans. Han hade försummat henne

på ett upprörande sätt. Ingen lojalitet kunde i längden hålla stånd mot den grymma ensamhet han fört henne i.

Så tog han skulden på sig, och den tyngde som en stor börda, när han kravlade sig upp från sitt sömnlösa läger, mekaniskt lagade frukost och därpå steg till häst för att återvända samma väg han kommit. Natten inne bland sandkullarna hade varit bitande kall, och han frös ännu länge efter det den stora röda solen gått upp över bergen och börjat sitt arbete som öknens plågoris. Myror, tarantlar, grå och stripiga ödlor befolkade sanden, och en ensam vråk följde envist kretsande hans mödosamma ritt över vidden. Ju närmare han kom den stora sodaöknen, desto mera rofullt blev hans sinne. Själva den hopplösa steriliteten viskade om resignation.

På sin förra lägerplats, där den utspända tältduken hängde orörd, sadlade han av och gav Drom fri. Så tog han en lärftspåse och hammaren och gick långsamt ned i ravinen igen. Där gick han och petade och knackade, men hans tankar ville inte hållas med vad han gjorde. Solen steg, hettan tilltog, men om han inte bet ihop tänderna, skallrade de.

Ibland vilade han några minuter, men då var det som tomheten runt omkring utifrån flutit samman med något närbesläktat och nytt inom honom — en känsla av frysande ensamhet och intrycket av ändamålslöshet. Resignationen var försvunnen; alla ting sköto rygg i protest mot helvetets plåga. Han blev rädd för det främmande och tog till hammaren igen,

men tomheten runt omkring hade satt sig som en värk i bröstet, och han kämpade förgäves emot den stigande förflamningen av intresset för vad han hade för händer. Stufferna rasade ner i ravinen, men voro numera bara sten, bara värdelös sten. Och hans livsverk, hans livsuppgift smulades sönder och rasade ner som värdelösa fragment också de. Jordens tillblivelsehistoria blev till nonsens inför ett litet människokryps öde.

Det var mot alla regler, det stred mot hela hans läggning och psykologi. Men förgäves protesterade han och kämpade emot. Det var som utvecklingen lytt nya lagar, utanför mänskligt vetande — öknens lag.

Vråken, som satt sig på vakt på ett klipputsprång intill, släppte honom inte med blicken. Med ett lamt försök till vredgad aktion kastade han en sten, men den träffade inte, och den stora fula fågeln satt uppbyggad och orörlig och envist väntande. En gång, när han länge suttit framåtlutad och grubblat, kretsade den ett slag tätt över honom.

Han hötte åt den.

— Det är lögn, sade han hest. Din instinkt bedrar dig den här gången, fuling.

Men hans tankar råkade ändå i en ny fåra tack vare fågeln. Och när solen närmade sig zenit och ugnen upphettats till maximum, släppte han hammaren och började beslutsamt vada utåt Dödsslätten. Den stora fågeln följde ljudlöst efter.

F Ö R S E N T

NI KOMMER HELT SÄKERT ATT TYCKA OM madame Loueurs pension, försäkrade madame Barthou ännu en gång. Och ni blir också förtjust i den utmärkta värdinnan själv. Une femme très capable! Vid första anblicken blir ni kanske förskräckt över hennes proportioner, men jag försäkrar er att hennes hjärta är lika stort som hennes figur.

Herr Kastman satte sig bekvämt till rätta i soffhörnet i den reserverade kupén och lät sin hustru ensam sköta avskedsceremonien. De voro alltid så omständliga, dessa fransmän. Sedan de i fjorton dagar bott hos madame Barthou, skulle det nu bli ett avsked som mellan intima vänner, och han sade sig att han inte skulle bli överraskad om den goda pensionsfrun rent av lät falla en tår, när tåget satte sig i gång. Artighet var en god sak, men den fick inte bli påträngande. Med all sin smått raljerande hänsyn för ett nygift par på bröllopsresa tycktes de inte förstå att man i en sådan situation naturligtvis ville vara i fred på tumanhand. Men lilla Elsa var storartad med sitt tålmod och sin vackra franska. Utan henne hade han väl ansetts för en riktig grobian här nere, ty hans lingvistiska insikter voro tämligen begrän-

sade. Det var också ett tusan till tungomål det här, med sina accenter och apostrofer och nasalljud!

— Ni har varit så god mot oss, madame, hörde han hustrun säga med sitt älskvärdaste tonfall. Jag vet inte vad vi hade tagit oss till utan er dessa veckor i Paris. Om madame Loueur gör det hälften så komfortabelt för oss, så kan vi skatta oss lyckliga.

Den Elsa, den Elsa! Var fick hon alla de där frågorna ifrån?

Och madame Barthou suckade djupt och gjorde en åtbörd av förtvivlan. Det var som hon skilts från sitt eget kött och blod, och hon gav luft åt sin smärta i en lång hjärtslitande tirad, vari hon förklarade sin kärlek för allt vad suédois hette.

— Och nu måste jag säga au revoir åt mina kära vänner, tillade hon. Har ni det riktigt komfortabelt — oui? Och ni har inte glömt något? Nej, här är paketen, journalerna, frukten och konfekten. Au revoir, chère madame — au revoir, monsieur. Det är bara några timmars resa. Klockan ett är ni välbehållna i Orléans, hos madame Loueur. Var god och hälsa henne hjärtligt från mig. Hade ni inte så hastigt beslutat er för att resa, skulle jag ha skrivit och förberett henne. Men jag är säker på att ni är välkomna. Au revoir, au revoir!

Hon tryckte än en gång deras händer och gick omsider. Herr Kastman suckade lättad. Så satt han belåten och beundrade sin unga frus eleganta, ståtliga växt, där hon stod med ryggen vänd åt honom och vinkade och vinkade ett sista farväl genom fönstret, medan loket visslade och satte sig i gång. Och väl för tusende gången sade han sig förtjust,

att han haft tur. Äktenskapet var ett lotteri — en på tusen vann. Han, bland andra!

Herr Kastman var affärsman och van att annonsera. Han hade alltid trott på att annonsera. Men efter hans giftermål hade hans tro på annonsen vuxit till en vördnadsfull kult. Tack vare några millimeter i Dagbladet hade han vunnit Elsa. Och det vid sina år! Nå, nå, han var bara fyratiofem, bevars, och begåvad med ett ungdomligt sinne. Men det var ett dystert faktum att han hade mage. Elsa sökte ju ädelmodigt slå bort det, men han visste att han föreföll dubbelt tjock vid sidan av hennes graciösa slankhet. Det hjälpte inte riktigt att hon sade att det var förnämt, ett tecken på mojänger nu då hela världen såg så svulten ut. I Berlin hade någon kallat honom för en »Schieber»!

Väluppfostat väntade han, tills unga frun tagit av sig kappan och hatt, innan han drog henne till sig. Hon satt mjukt på hans fylliga knä och strök sig kattlent mot hans slätrakade kind.

— Vad tror du om Orléanska jungfrun, min lilla Puppekanin? frågade hon.

— Älskar du mig?

— Ja, ja, ja — om du bara låter bli att skrynkla till min blus, sade hon litet retligt.

Vid ettiden voro de mycket riktigt i Orléans, där fru Elsa efter vanligheten tog situationen i sin hand. Egenhändigt valde hon ut en fiacre ur massan av droskor vid stationen och övervakade instuvningen av det talrika bagaget. Herr Kastman steg upp i åkdonet, och med en liten välchausserad fot på vagnsteget böjde sig fru Elsa fram till »monsieur

le cocher» och gav på sin bästa franska adressen på Pension Loueur. Vid detta namn lät denne gentleman tömmarna åter sjunka och vände sig om med djup smärta målad i sitt uttrycksfulla ansikte.

— Mais mademoiselle, sade han beklagande, Pension Loueur existerar inte längre.

— Vafalls? Men jag har ju fått adressen i Paris med de varmaste rekommendationer.

— Adressen ja, mademoiselle. — Överallt här nere titulerades hon mademoiselle; man tog henne kanske för herr Kastmans dotter. — Men madame Loueur — ack, mademoiselle, madame Loueur är död. Jag är säker på att hon är i himmelen, tillade han fromt.

— Död? — Fru Elsa var oangenämt överraskad, rent av förvirrad. — Men det är väl någon som fortsätter pensionsrörelsen?

— Ack nej, mademoiselle. Allt är upplöst, tomt och öde sedan en månad tillbaka. — Hans sorgsna gest underströk hur tomt och öde det var; men så tillade han, när han såg hennes villrådiga min: — Men jag skall med nöje köra till stadens bästa hotell. Mycket elegant, mycket komfortabelt, mademoiselle...

Men fru Elsa avskydde stora hotell; hon kände det alltid som hon levde på utställningsbricka, och hennes Puppekanin var ännu så het, att han blott allt för lätt glömde all diskretion. Hon insisterade på en stilla pension, och monsieur le cocher visste genast råd.

— Jag känner ett förnämt och utmärkt familjehotell, förklarade han inspirerat. Verkligen rekommendabelt, mademoiselle. Kanske mademoiselle

vill göra sig besvär med att bese det? Jag är säker på att mademoiselle blir nöjd.

Fru Elsa tvekade. Hon var instinktligt på sin vakt mot ställen, som rekommenderades av droskkuskar. Men efter en kort konferens med sin man var hon böjd för att anse, att det inte kunde skada att se på de föreslagna rummen. Det förpliktade ju till ingenting.

Det blev en lång åktur genom slingrande, ålderdomliga gator, över öppna platser, planteringar och torg, inte sällan prydda med ett Jeanne d'Arcminne. Hela staden tycktes försänkt i en svärmisk tillbedjan av sin stora dotter. Men fru Elsa var förtjust över de romantiska medeltidsvyer, som öppnade sig åt alla håll, ty så ultramodern hon var frossade hon gärna i ålderdomliga stämningar.

Omsider höll kusken vid gallergrinden till ett stort enkelt vitt hus, som låg mitt i en trädgård, omgiven av en hög vit stenmur. Fru Elsa steg ur och ringde. Planteringarna innanför gallret gjorde ett snyggt, välansat intryck, och efter den anspråklösa entréen överraskades hon av stora ljusa mottagnings- och sällskapsrum, inredda med säker fransk smak. Värdinnan själv gjorde ett lika gott intryck — en mörkögd, mjukt rundad medelålders kvinna med något av grande dame i sitt älskvärda franska sätt. En krigsänka av bättre klass kanske, som resolut slagit sig på ett ärbart yrke, tänkte fru Elsa. Hon bekräftade med beklagande uppgiften om madame Loueurs död och förklarade till fru Elsas stora lättnad att hon av en händelse just hade lediga två högst komfortabla sovrum med ett litet förmak en trappa

upp. Hon följde själv med upp och visade dem, och fru Elsa bestämde sig ögonblickligen för dem med en bortskämd ung hustrus totala ignorerande av mannens eventuella åsikt. Men herr Kastman var inte den som satte sig på tvären. Fogligt steg han ur mitt i en svärm tjänsteadar, som kivades om bagaget, och installerade sig med en belåten suck i det rum hans hustru anvisade honom. Det var så bra, så bra så! Han kastade genast av sig rocken och knäppte upp västen över sin kullriga mage.

— Sova nu igen? sade fru Elsa. Det var egentligen ingen invändning, bara ett konstaterande av ett traditionellt faktum, som ehuru det upprepades varje dag vid tvådraget ännu inte ville ingå i hennes medvetande.

— Ja, kära du, en tågresa tar alltid på mig, som du vet, gäspade Kastman. Men till middagen skall jag vara kry som en mört. När äts det på det här förtjusande stället?

— Table d'hôten är klockan sju — så du har god tid på dig, svarade hon litet försmädligt. Hon strök av sig ringarna och började två av sig resdammet från händer och ansikte. Fru Elsa hade en allt för vacker svensk hy att fördärva med puder — tvålvatten var det enda skönhetsmedel hon behövde. — Jag går väl ut ett slag och tittar på stan så länge.

— Ja gå du, sötnos. — Resårerna klingade och gnällde under hans försvarliga tyngd; han kastade sig litet och förklarade sedan: — Sängen är bra, gudskelov. Stark förkrigs-kvalité — det behövs. — Han plirade menande, gäspade så ljudligt och demonstrativt ett tag till, slöt ögonen och knäppte

händerna belåtet över buken. — Adjö, adjö, lilla rultan.

Inne hos sig på andra sidan det lilla förmaket sysslade fru Elsa och städerskan en stund med att packa upp och skaka ut vecken på klänningarna, lägga fram toalettsakerna och flytta om möblerna litet, så det skulle se bebott ut. Därpå tog hon handskar och parasoll och gick ut utan att möta någon.

Gatan låg som i söndagsstillhet — inga spår-vagnar, inga bilar, knappast ens hästtramp eller fotgängare. Så olika mot Paris! På solsidan voro alla persienner nedfällda, och hon fäste sig vid att alla hus liknade varann — vita enkla block med trädgårdar innanför ändlösa räcker av vita murar. Det var den »moderna» stadsdelen, och hon längtade till de pittoreska gamla. Ingen fanns att fråga ut, så hon tog resolut första tvärgata och kom snart till vad som synbarligen var affärskvarteren, där trafiken var livligare. Genom ett invecklat gatuperspektiv skymtade hon långt borta smaragdgröna fält med skära mandelträd i full blom och där bortom Loires behagfullt buktande silverband. Hon gick och gick, njutningslystet absorberande den åldriga stadens originella atmosfär, beundrande medeltidsportaler och vittrade monument och undrande i sitt stilla sinne hur många statyer av Orléanska jungfrun staden egentligen kunde skryta med. I de trånga sidogränderna med avskryvad stenläggning och rännstenen i mitten, vinda hus med trappgavlar och små, små skiftande fönsterrutor insöp hon den förtjusande romantiska stämningen och kände sig

kompenserad för sina värkande fötter vid tanken att här hade också den benådade Jeanne gått en gång. Men knappast med högklackade, skarpspetsade franska skor!

Hon *var* trött. Hon kastade en blick på armbandsuret och undrade hur långt hon hade hem. Och då klack det till i henne, och hon stannade tvärt mitt i gatan. Hem? Ja herregud, men *var* var det hon bodde? Det hade hon ingen aning om!

Det hade fallit sig så, att hon hört varken namn eller adress på sitt hotell. Kusken hade bara kört dem till det, och de hade flyttat in utan vidare. Och en sådan gås var hon, att hon kunnat gå sin väg utan att fråga! Hon hade varken sett till skylt eller reklamkort; det var ett förnämt privathotell, som föraktade dylikt. Och hon visste inte engång vid vilken gata det låg, mindes bara ett stort vitt hus i en trädgård, omgiven av en vit mur. Och det fanns stora vita hus i muromgivna trädgårdar överallt i denna villsamma stad!

Hon — den företagsamma, vana resenären, som frossat i medvetandet att det var hon som hade ledningen nu och framdeles — hon var en gås, en tanklös fjolla. Den bittra upptäckten var vad som först och mest grämde henne, tills hon kom att tänka på hur allvarlig saken i själva verket var. Hon hade gått ut utan väska eller börs; hon hade inte en sous på sig. Som om det skulle hjälpt, om hon haft portmonnän full med guldmynt! Hon kunde ta en fiacre, men hon hade ju ingen adress att ge. Och klockan var sex; hennes Puppekanin gick säkert redan uppe och väntade.

Polisen — om hon skulle vända sig till polisen? Men vilken förödmjukande situation det skulle bli! Hon gjorde sig åter häftiga förebråelser; hon var ursinnig på sig själv och stampade med foten i stenglägningen. Folk som passerade sågo nyfiket på henne. Borta vid en port tvärsöver gatan stod en herre lutad mot avvisaren och iakttog henne intresserat. Han hade observerat henne hela tiden. Det var en ovanligt välpressad ung man — knappast fransman, ty de gjorde sällan så mycket väsen av vecken på sina benkläder.

När hon villrådig, halvt förtvivlad såg sig omkring, möttes deras blickar, och han kom genast fram till henne med hatten i hand.

— Pardonnez-moi, mademoiselle, sade han ivrigt och aktningsfullt; men kan jag hjälpa er på något sätt? Har ni tappat något?

Hon mötte hans klara blå ögon. Han hade ett gott ansikte, ungdomligt manligt, rent och intelligent. Hon kände genast förtroende för honom, och kvinna som hon var, kastade hon ögonblickligen sin börda över hans axlar.

— Ja, kan ni tänka er, monsieur, svarade hon med ett mycket täckt, skamset uttryck, jag har gått vilse.

— Å, det är lätt hjälpt! sade han glatt. Jag råkar känna till staden rätt väl. Om ni vill vara så god och nämna adressen, så skall det bli mig ett nöje att föra er på rätt väg — om ni tillåter, madame.

Han hade en sonor, musikalisk röst — baryton, tänkte hon — och talade en mycket vårdad franska. Litet för vårdad för en inföding.

— Adressen, ja. Det är just det, ser ni. Jag vet den inte.

— Ni menar att ni glömt den? Nå, men om ni riktigt tänker efter, så klarnar det väl.

Hon gjorde en nedslagen åtbörd.

— Om det bara vore så väl! Men jag har inte glömt den. Jag har aldrig vetat den.

Han såg överraskad, oförstående ut, och hon måste skratta mitt i sitt bryderi. Med några ord berättade hon hur det hängde ihop. Vad det lättade att få tala om det! Särskilt för en sådan vacker och hygglig ung man som han. Han blev inte ironisk eller föraktfull över hennes förödmjukande tanklöshet, utan förklarade med allvarlig sympati:

— Det är en kinkig situation.

— Medge att ni aldrig hade kunnat föreställa er att en människa kunde vara så oerhört dum, sade hon. Ni må tro jag inte sparat på bannor på mig själv. Men vad skall jag göra?

Han funderade.

— Kusken, som förde er upp till hotellet, minns kanske ännu adressen. Han har åtminstone inte kunnat glömma sin passagerare så lätt, tillade han, inte bara av artighet utan för att han menade det, det såg hon. Så blev han med ens beslutsam och energisk. — Låt mig ta hand om det här. Låt mig se, om jag inte skall kunna klara upp det åt er? Tilllåter ni?

— Det är mycket, mycket vänligt av er, mumlade hon tacksamt. Men jag vet inte varför ni skulle — — —

— En landsmaninna i trångmål — hur skulle jag kunna göra annat? frågade han belevat, och

hon lyste upp. Hon hade varit rädd för en ny komplimang, och då visste hon inte riktigt om hon skulle kunnat anta hans erbjudande. Det föreföll henne väl tidigt att ge sig in på en flirt — må vara av *allra* oskyldigaste slag — så kort efter bröllopet. Men om han var svensk — ja, då så!

— Jag är så glad ni är en landsman, utbrast hon impulsivt. De här fransmännen — — — Men hur i all världen visste ni?

— Å, det är min hemlighet, smålog han, och han såg mycket ung, nästan pojkkaktig ut, när han log. Men låt oss nu vara praktiska. Ni står alltså för tillfället under mitt kommando. Tror ni att ni kan känna igen er droskkusk från i middags?

— Mja — kanske, kom det tveksamt. Jag skall åtminstone försöka.

— Bon! Mer än sitt bästa kan man ju inte göra. Det gäller ömsesidigt, ni förstår. — Han vinkade till sig en droska, som långsamt körde förbi, hjälpte henne upp och tog plats bredvid henne. — Kör till stationen, befallde han.

Hon sjönk utmattad mot ryggstödet. Herregud, hur skönt det var att få vila igen! Och att inte behöva leda, inte ha bekymmer, bara låta sig kommenderas. Med en liten rysning av välbehag tänkte hon på hur mycket kvinna hon ändå var. Blev inte Puppenkanins passiva taktik i längden litet långtrådig? Nej, men varför tänka på honom nu? Inga jämförelser voro hälsosamma härvidlag. Hon ville leva i nuet utan tanke på en morgondag. Det här var ändå ett litet, litet äventyr, och hon ville vara tacksam mot ödet, som bröt monotonien lite grand.

— Det blir visst ett långvarigt sökande, det här, sade hon på grund av en oemotståndlig lust att locka ut honom på mindre trygg mark. Och jag som skulle vara tillbaka senast sju!

— Force majeure, min bästa fröken. Men varför så nödvändigt just till sju?

Hans »fröken» — de talade svenska nu — skickade en liten stöt genom henne, och just som hon tänkte tala om sin man, som väntade, blev hon självsvåldig och skyllde på middagen i stället.

— Middag — pytt! Staden är full av goda middagar. Låt inte dylika materialistiska bekymmer plåga er det allra minsta. Tänk på att vi unga, vi har hela livet framför oss.

Han sade det i lätt konversationston, men det var som menade han något mer. Plötsligt såg hon ned på sina händer. Den vänstra låg bar — hon hade tagit av sig handsken — och där funnos inga ringar! Hon måtte ha glömt dem på toalettbordet, när hon tvättade sig på rummet. Därav hans »fröken»! Hon tänkte noga efter, i vilka ordalag hon berättat om färden från stationen till hotellet. På franskt manér hade hon nämnt om sin man som »monsieur Kastman». Uppenbarligen trodde också han att det var hennes far eller onkel eller gud vet vad — bara inte hennes man.

Det kom en smula högre färg i hennes kinder, och mannen, som beundrande sneglade på henne från sitt vagnshörn, såg en blixtnytt lysa upp hennes charmanta gråa ögon. Och det kom någonting nytt över henne, någonting mer animerat, som om hon plötsligt ryckt upp sig ur sin väluppfostrade reservation.

— Hela livet! upprepade hon och log. Stackars er — om hela livet skall gå åt till det här sökandet, hur ska ni då få tid till — till arbete par exemple?

Hans blick hängde fascinerad vid hennes läppar med deras halvt gäckande, halvt lockande Mona Lisa-leende, och han sade drömmande:

— Männens svåraste arbete, det som de flesta öder bort hela livet på, är just sökandet. Sökandet efter den rätta kvinnan. Jag får gott om tid här-efter, ty nu är mitt sökande slut.

Hon föredrog att ignorera den allt för tydliga meningen i hans ord och sade i lätt ton:

— Lyckliga ni! Men är det inte väl prosaiskt att kalla detta människens sökande för arbete? Det är väl snarare kvinnans ofta hysteriska letande efter mannen, som bör kallas så. Det är tungt, jag vet det.

— Ni!

Det kom ett vemod över henne, som gjorde henne dubbelt förtjusande i hans ögon.

— Ja, varför inte? Och ser ni, vad som gör *vårt* arbete så i hög grad prosaiskt — ett verkligt slit, medan ert bör ha karaktären av ett spännande äventyr — är att de allra flesta av oss inte ha tillfälle att fråga efter den *rätte*. För oss är det mest ett catch-as-catch-can!

— Inte för er, inte för er! protesterade han rent av upprörd.

Hon suckade lätt. Skulle hon tala om vem monsieur Kastman var? Men när hon mötte den öppna beundran i hans allvarliga ögon, hade hon inte hjärta. Inte ännu.

— För jag är ju här, tillade han djärvt men sakta.

Hon rätade på sig litet och såg ut över gatan. Den käre, vackre gossen! Det var inte inbilskhet det där, utan mycket allvarligare. Kärlek vid första ögonkastet! Herregud, fanns sådant verkligen annat än i romanerna? Kärlek? Ett biologiskt fenomen. Stackars gosse, han trodde så blint på illusionen nu, men i morgon hade den redan kallnat.

— Hur långt är det till stationen? frågade hon.

Tillrättavisningen kom honom att bita sig i läppen. Han hade förtjänat den. Gud, vad han var het! Men hur kunde han väl vara annat, när här vid hans sida satt den rätta, den enda, kvinnan som han sökt i många, långa år? Han hade alltid varit nogräknad i fråga om kvinnor. Dem han mött, dem han forskat i, pejlat och dissekerat, hade han snart nog dragit sig tillbaka ifrån, ty det hade alltid hos dem funnits någonting som repellerat. Men här visste han från första ögonblicket med brännande visshet, att hon var skapad för honom, att hon var den maka ödet bestämt för honom. Han behövde inte forska, dissekera, väga allt hos henne på guldväg. Instinkten, som drog honom till henne med makten av en naturkraft, var honom nog och övernog. Kunde väl hon undgå att känna samma attraktion? Eftersom hon var den enda, den rätta, måste väl sanningen förr eller senare gripa också henne! Men kvinnan var en skygg varelse; hennes mer sammansatta natur kom med så många tvivel, hänsyn, frågor. Och för att liksom hjälpa utvecklingen en smula på väg presenterade han sig, med titel och planer och framtid och allt.

— Mitt namn är Birck, sade han, Carl Birck, lektor i historia. Stockholmare — ja, ja visst. Men i några månader nu har jag legat på resor i och för studier till min doktorsavhandling. Jag har valt Orléanska jungfrun — ett aktuellt ämne just nu, då kanoniseringen är på tal. Härifrån reser jag till Rom. Jag söker underkasta stoffet en sträng kritisk granskning — skilja de historiska fakta från legenderna, förstår ni. Men det är inte lätt; hela ämnet överflödar av mystik. Å, men förlåt, det där kan omöjligt intressera er, fröken! avbröt han sig i hopp att hon skulle protestera. Och det gjorde hon.

— Det är en underbar legend, Jeanne d'Arc, sade hon, ännu med en nyans reservation i tonen. Jag vet att jag alltid hade för mig att det var en saga, som på något sätt förirrat sig ur Grimm in i historieboken. Först här börjar den bli verklig och trovärdig, när man ser hela stadens vördnadsfulla dyrkan av hennes minne och känner hennes ande sväva över allting. Jag är så glad att vi kommit hit i stället för att ta den vanliga turiststråkvägen genom de härjade provinserna. Tror inte också ni att man har större behållning av minnet härifrån?

Han tänkte säga något djärvt igen, men hejdade sig och svarade bara ett enfatiskt:

— Absolut.

Och ehuru han gent emot henne inte hade något behov av psykologiska forskningar, antecknade han dock med tillfredsställelse att hon på några timmar varit i stånd att fatta stadens intima stämning. Hon hade inte genast rusat till modemagasinens fönster

eller nöjt sig med att låta de många uniformerna — och invaliderna! — defilera förbi.

De hade funnit ett neutralt konversationsplan, där de sympatiserade med varann, och höllo sig där, tills fiacren stannade framför stationshuset. Båda sågo ivrigt omkring sig. Där fanns många droskor, men ingen av de kuskar, som dåsade på bockarna, väckte något minne till liv hos henne. De föreföllo alla så lika varann. Birck steg i alla fall ur vagnen och gick omkring och gjorde förfrågningar. Han höll på att drunkna i den franska pratsjukan utan annat resultat än konstaterandet att ingen av de närvarande var den rätte och att ingen visste vem den rätte var. Kuskarna samlades i en ring omkring honom, diskuterade och funderade. Han började bli nervös vid tanken på hur otålig hans dam måste vara.

Men däri missstog han sig. Fru Elsa satt försjunken i stilla melankoli, glömsk av deras ärende, glömsk av tiden och skymningen, som redan samlade sig i gränderna. Hon tänkte knappast, bara kände att hon gått miste om något, som kunnat göra livet stort och ljusst. Bircks röst där nere bland karlarna stack av genom sin mjuka, kultiverade klang, som dock hade något av böjligt stål i sig. Det var en röst, som skulle stuckit av var som helst. Den grep. Den kom någonting visset och förtorkat djupt inom henne att skälva på ett smärtsamt sätt. Hon hade trott det dött, det där inne i bröstet — eller rättare dödfött, ty det hade aldrig förr givit sig till känna. Hon hade satt en ära i att vara en modern svensk kvinna, kall och hård och med klart huvud, och hon hade

sett på förhållandet mellan könen med en illusionslös fördomsfrihet, som gränsade till cynism. Kärleken var fysisk — en köttets lust. Därför hade hon haft så lätt för att sälja sig, när Kastman kommit, och funnit sig så lätt till rätta med sin ställning som hans njutningsmedel i utbyte mot att bli försörjd. Men här kom denne obekante unge man och påstod att han var den rätte! Det var ett vackert, dumt prat; hon trodde inte på valfrändskap, på att ödet roat sig med att på förhand hänvisa två människor åt varann och bara åt varann. Men *en* sak kunde hon också med klar, kall hjärna medge: att hon skulle blivit lyckligare med honom. Varför kom han inte förut — före Kastman? Nu var det för sent.

Birck kom och rapporterade med ansiktet lysande av iver, att han fått en ledtråd.

— De kom slutligen att tänka på att ni kanske körts av en Guy Morel, som blivit illamående och kört hem för ett par timmar sedan. Han bor i en förstad sex kilometer härifrån. Hittar ni dit? frågade han kusken, och denne jakade ivrigt och grep genast tömmarna. Det blir mörkt, innan vi hinner fram, men om allt går väl, hinner vi nog hem i borgerlig tid. Kör! ropade han och sprang upp i vagnen.

— Ja, kanske det är Morel, sade fru Elsa för att komma ifrån en besynnerlig känsla av fysisk oro vid att åter ha honom där tätt bredvid sig. Jag minns att jag gav honom rikligt med dricks, och då tyckte han kanske att han tjänat nog för i dag och gav sig hemåt. Tror ni på det där illamåendet, doktor?

— Inte efter att ha sett kollegernas miner när de nämnde om det, skrattade han. Vi får bara hoppas att han är tillräckligt redig att ha minnet i behåll.

— Ni tycks vara bra angelägen om att bli mig kvitt, retades hon. Det kom plötsligt över henne en lust för odygd, ja grymhet. Deras tätatät skulle snart vara slut. Hon måste göra bruk av tiden. Ty sedan — ja, sedan skulle de sannolikt aldrig träffas mera.

Men nu var det han som drog sig tillbaka, fast hon tyckte sig märka att det skedde med stor ansträngning.

— Det är naturligtvis inte *det*, det vet ni ju, sade han i egendomligt konstlad ton. Men jag är förstas angelägen att lyckas med mitt självtagna uppdrag. Jag hoppas dessutom att få fortsätta vår bekantskap i morgon.

— Det tror jag ni nog inte vill, svarade hon långsamt och såg bort.

Det låg något i hennes tonfall mer än i hennes ord, som kom hjärtat att pressas samman av ångest i hans bröst. Hans jublande ljusa segervisshet skymdes av föreningen om något tragiskt, som hotade att skilja dem åt. Han kunde med möda behärska sig, då han lutade sig fram för att fånga hennes blick och hjälplös stammade:

— Om det bara skulle bero av mig! Av vad jag vill! Om ni visste vad jag i denna stund — — —

Hennes ögon strålade som dunkla stjärnor i den långsamt fallande skymningen.

— Jo, jag vet, sade hon gäckande. Men låt bli.

Han grep hennes hand och förde den till sitt bröst. Hon tyckte sig känna hur hans hjärta bultade.

— Men om jag inte kan? viskade han. Ni gör mig utom mig.

— Ni måste, log hon och vred milt lös sin hand. Ni vore inte ridderlig annars. Kom ihåg att jag ännu står under ert kommando.

Han nyktrade ögonblickligen till.

— Ni har rätt, sade han. Och det är mycket vänligt av er att hindra mig att bära mig åt som en åsna.

Men ehuru han därefter höll sig på ofarlig mark, kände hon hur det pyrde under hans älskvärt lugna yta. Också hon var upprörd på ett nytt sätt, som hon inte fann obehagligt. Men var gång hon höll på att hänge sig åt denna känsla av smygande ljuv oro, som liksom utgick ur hans strålande varma blick och ville komma henne att drunkna i en lycklig glömska av allt annat än nuet, stack det plötsligt till i henne ett grymt, hångrinande:

— För sent — för sent — — —

Slutligen — och dock för snabbt för dem bägge — kommo de fram till Guy Morels anspråkslösa lilla hus i en anspråkslös liten förstad med idel små egnahem. Morel låg och sov och var mycket riktigt berusad, när han kom ut på deras kallelse, men i vagnslyktans gula sken kände hon ögonblickligen igen honom. Trots spriten var hans sätt oklanderligt artigt — han var fransman! — men det dröjde en god stund innan minnet vaknade, så han kunde placera henne. Det vill säga, han kom mycket väl ihåg mademoiselle — mademoiselles ansikte var inte

ett sådant som man glömde i första taget — men han fick riva sig åtskilligt i sin tillrufsade svarta peruk, innan han kunde erinra sig vart de kört från stationen. Och när hans minne äntligen klarnade, var det endast tack vare en generös dusör av made-moiselles kavaljer.

Återfärden anträdde omedelbart, men fru Elsa tyckte att kusken hade alldeles för brått. Det var redan alldeles mörkt. De åkte genom sparsamt upplysta förstäder med svarta landsvägsräckor emellan, hela tiden vända mot stadens elektriska aura i skyn. Mörkret både drog och skilde dem åt! Hon var rädd hon gått för långt. Hon borde ha talat om Kastman för länge sedan. Men varför skulle hon också vara utan sina ringar? Nu var varje förklaring så svår, så svår. Ty då skulle han genast vända sig ifrån henne med förakt.

Ja, hon var dålig. Ljuset från hans varma, sväriska känsla kom henne att för första gången se sin uselhet. Om han känt henne det allra minsta, skulle denna känsla aldrig fötts hos honom.

Ett annonsäktenskap! Hon rodnade i skydd av mörkret och drog sig längre in i sitt hörn.

Nå, det skulle han aldrig behöva veta, tänkte hon. Men han behövde bara se hennes man — och det skulle hon inte förmå hindra honom att göra — för att uppfatta det skriande omaka, förnedrande i denna förbindelse. Han skulle ögonblickligen genomskåda hennes motiv. Och förakta henne. Det var ohjälpligt.

Det var han ensam som pratade nu. Han berättade om sitt arbete, sina resor, sina förhoppningar. Han

talade om sin släkt. Det skedde i en bestämd avsikt, det förstod hon. Han ville att hon skulle veta allt om honom för att lättare kunna bestämma sig vid det avgörande han synbarligen var besluten att driva det till. Ja, han var ärlig och oförbehållsam. Från hans sida var det fair play.

De närmade sig floden, som på andra sidan var garnerad med ett pärlband av ljus. Men ett stycke från bron låg vid vägen ett hus, som var rikare upplyst än något de förut passerat. Han sade, i det han lutade sig fram mot henne:

— Innan jag avstår från min myndighet över er, ber jag er spisa middag med mig här ute. Det är ett litet trevligt utvårdshus med gott kök. Och ni måste ju vara alldeles utsvulten.

Hon försökte sig på en protest.

— Seså, inga invändningar, avbröt han i skämtsam myndig ton. När ni kommer hem, är middagen i alla fall redan förbi. Ni kan ringa upp härifrån och lugna dem.

Och han gav kusken order att hålla vid restaurangen.

Värden själv kom emot dem och visade dem vägen till matsalen, där en munter nordisk brasa flammade på den öppna härden och ljusen på borden gjorde intryck av lantlig fest. De voro de enda gästerna i det stora rummet med sin höga, mörkt glänsande panel. Fru Elsas ångest tilltog. Nu — nu måste hon säga det.

För att vinna tid gick hon till telefonen i skänkrummet, medan han sammanställde menyen. Det korta samtalet med Kastman rev ytterligare upp

hennes nerver. Hans röst var sträv och irriterad. Han hade fått spisa allena, men hade mist all aptit av oro. Värddinnan hade uppmanat honom att vända sig till polisen för att få rätt på henne, men han hade ännu dröjt.

— Skynda sig hem nu, pullan! Jag ämnar gå tidigt till sängs.

Hon stannade på tröskeln och såg ut över det stora rummet. Han satt där ensam — värden och kyparen voro i köket — men hans unga ansikte hade ett så strålande segervisst uttryck, att det skar henne i hjärtat. Hur skulle hon kunna tala? Det var så förfärligt synd om honom!

Hon skulle inte ett ögonblick tvekat att låta skilja sig från Kastman. Det var inte *det*. Men han skulle inte begära det, sedan han fått veta. Ty då skulle han se att hon inte var den rätta . . .

De talade inte mycket under middagen, som var av det utmärkta slag man endast får i Frankrike, ehuru ingendera gjorde maten rättvisa. Men hans ögon talade i stället. Hon hade en hisnande känsla, när hon såg in i deras djup. De sögo henne till sig, och hon begärde ingenting bättre än att ge sig hän — men det var för sent.

Han hade mycket starka känslor, reflekterade hon i ångest. Han skulle ta det svårt. Hur skulle hon få kraft att göra honom så ont? Hon sköt upp det alltjämt, från rätt till rätt. Och hon drack mycket av det lätta, sura lantvinet för att få mod.

Garçonen i sitt vita förskinn satte fram mockan och cigaretterna, och värden, som hela tiden i egen person lett serveringen, kom fram och frågade artigt,

om det var något mer de önskade. Birck nekade och komplimenterade honom för den läckra måltiden. Som om det bara varit det han väntat på, drog han sig nu tillbaka, och de voro ensamma i matsalen.

Fru Elsa rörde förstrött om i sin kopp. Hon ville säga honom någonting vänligt i erkänsla för hans omtanke för hennes fysiska välbefinnande och berömde i sin tur maten.

— Jag vet inte var jag haft mina tankar, tillade hon. Jag borde ju ha skyndat mig, men i stället sitter jag här i allsköns ro och drar ut på tiden.

Han lutade sig fram mot henne över bordet.

— Men det är ju helt naturligt, sade han med varm röst. Förstår ni inte? Vi har glömt allt annat för det vi mött det stora, det största i livet!

Han tog hennes hand. Någonting inom henne ropade till i ångest, men hon var underligt förlamad, passiv. Hon hade inte ens kraft att se på honom. Utifrån hördes vagnsbuller, och de förstodo att deras häst kört fram. Det kom någonting brådskande i hans ton.

— Ni vet det ju lika väl som jag, inte sant? Ni är den rätta för mig — jag alltså den rätte för er. Jag älskade er i samma stund jag såg er, och någonting i ert inre måste värmts till svar. Jag begär ju inte att ni skall vara lika bergsäker på det som jag; ni tror kanske inte på gudomlig inspiration, uppenbarelser, kärlek vid första ögonkastet. Det gjorde inte jag heller — tills jag träffade er! Men ni måste låta mig hjälpa ert hjärta att övertyga er.

— Nej, nej, nej! utbrast hon ångestfullt. Det är omöjligt, det får inte vara så! Om ni bara visste — — — Ni känner mig ju inte.

— Tror ni det? — Hans ivriga ansikte kom närmare, och i hans blick brann en nästan religiös trosvisshet. — Jag har ju känt er i tusen år. Det är er jag saknat, det är er jag letat efter så långt jag minns tillbaka! Jag visste alltid att ni fanns. Och då säger ni att jag inte känner er! Även om så vore, har vi ju hela livet framför oss tillsammans.

Hon skakade på huvudet. Varför var hon så svag? Varför sade hon inte honom det nu? Var det för att hon klemade med *sig själv*?

Plötsligt brast hon i gråt och slog händerna för ansiktet.

— Vad har jag ställt till — å, vad har jag ställt till! klagade hon mellan snyftningarna.

Han sprang upp och kom runt bordet fram till henne. Hon kände hans närhet som en eld mot sin kropp. Sakta och ömt tog han händerna från hennes ansikte och viskade tröstande kärleksord i hennes öra. Men det kom bara hennes ångest och självförakt att stiga över bräddarna.

— Gå! snyftade hon. O, var snäll och gå! Ni förstår inte — det är — — —

— Nej, jag vill ingenting förstå, utom det enda: att jag älskar dig, att vi älskar varandra. Ingenting annat betyder något, inte sant? Säg det — säg att du älskar mig! Säg att du är min! Jag vill höra det.

Han hade slingrat armarna om henne, och hon kämpade emot ett vanvettigt begär att smyga sig till honom, klänga sig fast vid honom för evigt, evigt.

»Ingenting annat betyder något.» Var det inte sant? Hon älskade, älskade för första gången i sitt liv. Tillhörde hon inte honom med kärlekens rätt? Var väl vigselformuläret, frammumlat av en svartklädd präst, en trollformel, en förbannelse, som dömde två människor till evig olycka? Men det var ju svartaste vidskepelse! Ingenting annat än kärleken betydde något.

— Säg det, älskadel!

Hon kände hur hon smalt samman med honom, hur de blevo ett i en flamma, som utplånade papperslagar och fruktan och dom och renade allt vad hon ville. Detta var inte köttets lust.

— Ja! sade hon och såg upp med ögon, som skeno genom tårarna. Ja, nickade hon, jag är din — jag älskar dig!

Han böjde sig ned och överhöljde hennes våta, bleka ansikte med jublande kyssar, och medan de konvulsiviska snyftningarna lade sig till ro, slog hon armarna om hans hals och flätade dem samman liksom för att aldrig släppa honom.

— Så-å! kom det från dörren. Fru Elsa kände att hjärtat stannade. Det var grosshandlare Kastman, fet och apoplektisk. Det var vigselformulärets trollformel, lagen och människorna och domen. Hon sökte rycka sig lös i en blink, men Birck reagerade i sin ovetenhet mindre snabbt. Det var ju otäckt att de hade blivit störda; men herregud, två älskande hade väl ändå några rättigheter? Om den där nykomne gästen bara visste! Han var ännu rusig av sällhet och släppte henne endast motvilligt.

Herr Kastman kom långsamt gående rakt fram till dem, och hans små talgiga ögon glimmade av ilska och elakhet.

— Så, det är vad du tar dig till, Elsa! dundrade han. Kunde du inte ha väntat åtminstone tills efter smekmånaden? Din skamlöshet — — — Va, vafalls? avbröt han sig, då Birck beskyddande ställde sig mellan honom och kvinnan. Vem är ni?

— Mitt namn är Birck, sade denne med artigt allvar, ännu glödande varm. Jag uppfattar väl situationen riktigt, då jag antar att ni, min herre, står i nära släktskapsförhållande till min — min trolovade. Det är herr Kastman, inte sant? Hon har talat om er, och nu har jag den äran — — —

— *Vafalls?* dundrade grosshandlarn med höjd röst. Situationen tilltalade honom med sin groteska humor — det var ju som i en fars! Hans vrede var lätt blickad; han var en godmodig, flegmatisk natur, och egentligen smickrade det honom, att andra män också uppskattade hans hustrus behag. Den där hade gått väl långt förstås, men lyckligtvis inte *för* långt — än så länge. Och så dillade han om »sin trolovade». Det var för dyrbart. Om Elsa spelat ogift, så var den där unge mannen egentligen inte klandervärd. Felet låg då hos den satungen Elsa ensam. Det såg man då — hon var blek som ett lik.

Värden kom in. Det dugde inte att ställa till hög-dramatiska scener på ett offentligt ställe, tänkte herr Kastman äkta svenskt. Han harskade sig och tog på sig en värdig min.

— Min herre har begått ett litet misstag, sade han giftigt. Damen där är min hustru. Vi är som bäst på bröllopsresa.

— Er — — —

Carl Bircks ögon vidgade sig som av skrämsel. Fru Elsa, som stigit upp och med förtvivlan i hjärtat iakttog honom, såg hur han ryggade tillbaka som för ett slag. I förvirrad ångest sökte hans blick hennes.

— Er — hustru?

Hon böjde bekräftande på huvudet med skammens rodnad flödande över ansikte och hals. Inom henne skrek hjärtat efter honom i fruktansvärd nöd. Nu mördade hon hans kärlek, och hon skulle aldrig, aldrig få en glad dag mer.

Bircks ögon blevo ändå större. I deras djup skiftade förtvivlan, förakt, hat. Han sjönk ned på hennes stol, strök sig över pannan och skrattade. Han såg med ens sjuk och tärd ut.

Hon vände sig bort, och när Kastman tog henne i armen och förde henne ut, visste hon att hon alltid — dag och natt — skulle se de där ögonen.

DEN SISTA FILMEN

DÅ HAN STRAX FÖRE STÄNGNINGSDAGS KOM ned i hotellets raxsalong, blev Doris' stol just ledig. Det var tur! tänkte han och väntade tåligt, trots sin brådska, medan hennes sista kund stod framåtlutad mot spegelglaset och knöt sin halsduk. Det var någonting obestämbarbart bekant i hans svanka rygg, som ovillkorligen förde tanken på uniformen. Kanske någon av stridskamraterna, tänkte han; det var tusan så svårt att känna igen dem nu som civila. Men innan han hunnit jämka sig så, att han kunde få syn på ansiktet i spegeln, blev han uppmärksam på Doris. Hon stod och slog med den vita rakkappan, men blinkade samtidigt åt honom med de stora kupiga ögonen. Han förstod inte alls vad hon menade.

— Förlåt att jag kommer så sent, sade han till henne. Jag skall upp på supé och har just hunnit bli klädd. Det är årsdagen av Dixmuiden, du vet.

Hon nickade, men grimaserade samtidigt högst menande i skydd av kappan. Han begrep ingenting.

Herrn framför spegeln var klar och gick med en stram bugning för Doris bort att bli borstad. Rudolf Stern såg en skymt av hans ansikte, men det sade honom ingenting. Han fick bara intrycket

att någonting fattades i de fasta stegen mot marmorgolvet. Sporrklirr utan tvivel. — Någon av hans egna officerare? Sak samma; det var fred nu, gunås.

Han skyndade att ta plats i stolen, vars buffelmadrassering ännu var varm efter den andre. Nu skulle väl Doris kunna säga vad hon hade på hjärtat. Men i stället frågade hon i en ton, som inte var riktigt vänlig:

— Vad vill du nu då?

— Potz sapperment! Rakas förstås.

Hon stod bakom honom och tittade skarpt på honom i spegeln. Så strök hon med bägge sina svala händer över hans kinder, från hakan uppåt.

— Det är knappt en timme sedan du var här och blev rakad, viskade hon.

Det var då själva — — — Han strök sig själv om hakan ett tag. Riktigt — slät som en nyfödd baby. Han skrattade litet och ryckte på axlarna.

— Det hade jag ingen aning om, Doris lilla. Måtte ha gått i sömnen. Men eftersom jag nu en gång är här, är du väl snäll och ger mig en het packning.

Hennes kupiga ögon gävo hans spegelbild en dröjande, bekymrad blick, medan hon stoppade om honom. Fingrarna, som kommo i beröring med hans hals, voro iskalla.

— Är det inte lustigt så disträ man blir? — Han *ville* ta det skämtsamt.

— Snart glömmet du också mig, sade hon lågt.

— Ånej, inte så länge skägget fortfar att växa!

Men i samma stund ångrade han sin cynism. Han hade visst inte velat såra henne. Men upptäckten att det började uppstå luckor i hans minne — obe-

gripliga svarta tomrum — gjorde själva skämtet beskt. Det hade han som så mycket annat att tacka kriget för. Pfui der Teufel!

Medan Doris stod liten och tunn — så överraskande tunn! — med ryggen till och ångade upp handdukarna kastade han en mörk blick omkring sig i den svala grottan av marmor och speglar. Alla stolar voro besatta. Gulascher och utlänningar. De kunde ta varann i hand: den ena ockrade på nöden, den andra på kursen. Båda frodades på landets olycka. Han var den ende närvarande, som gått genom helvetet.

— Vem var han som gick nyss? hann han fråga, innan de heta handdukarna slöto sig över hans mun och ansikte, så bara näsan blev utanför.

— Å, jag vet inte riktigt, svarade hon trött, medan hon med fingerspetsarna karesserande tryckte packningen mot hans drag. Militär, det såg man ju. Men han ryckte till, när han fick syn på dig i trappan. Jag förstod att det var ett obehagligt möte för honom, och därför ville jag varna dig. Folk är så nervösa, så oberäknliga nu för tiden.

Han kunde inte svara, men undrade där han låg i sin behagliga domning vem det kunnat vara.

— Jag såg för resten tydligt hur han liksom styvnade till, när du nämnde Dixmuiden, fortfor hon. Jag önskar vi tyskar vore litet diskretare — det finns så många utlänningar här nu.

Han vred otåligt på sig, och hon förstod och skallade långsamt av dukarna från hans ansikte.

— Diskretare? utbrast han retligt, så snart han fick munnen fri. Är vi kanske inte hemma i vårt eget land?

— Ja, är det egentligen vårt längre? undrade hon trött, i det hon gick bort till marmorlavoaren.

Stern såg förbittrad efter henne. Också hon! Vad skulle det bli av dem alla, så modlösa som de voro? Det hjälpte bara med att slåss. Men det fingo de inte mer — utom sinsemellan.

— Hör på, började han, medan hon tåligt stod och väntade med iskompressen, du borde inte fördärva mitt humör, du också, Doris. Jag skall upp på fest bland glada vapenbröder. Det duger inte att vara pessimist. Vi, som varit i helvetet — — —

Med ett vant grepp virade hon in hans ansikte igen, men nu var det så kallt att han kippade efter andan.

— Ni glömmer alltid att vi här hemma också haft vårt — vårt helvete, sade hon lugnt, men ögonen speglade en viss skadeglädje över att han för tillfället var ur stånd att motsäga henne. Det var ett trött, slitet drag över hennes ansikte, som annars skulle varit täckt. Hyn skvallrade om anemi, kinden om undernäring. Ögonen blevo dubbelt stora och utstående genom skuggorna omkring, och uttrycket var resignerat, glanslöst tåligt.

Han sade inte mycket under resten av behandlingen, låg bara och iakttog henne i spegeln genom halvslutna ögonlock. Först illvilligt, förtrytsamt, som hon verkligen djärvtvts göra honom hans krigarära stridig, sedan forskande, då han fick syn på hur utnött hon såg ut. Hon, den fylliga, käckt rundade och hurtigt tilltagsna Doris från före kriget, hade blivit tanig och loj. Hon liknade en som går i sömnen. Det var samma uttryck som han såg hos de

flesta av sina landsmän i anspråkslösa villkor, både hos vuxna och barn. När de voro klarvakna, sågo de hungriga ut; när de gingo så där i sömnen, föreföll det honom alltid som de drömde om mat. Fienderna påstodo att Tyskland inte visste av att det var slaget. De skulle bara se folket! Nederlaget stod inbränt på alla pannor.

Nederlaget. Pfui der Teuffel!

När han gick uppför de breda trapporna till restaurangvåningen, fick han ett flyktigt minne av att han gått där förut i dag. Han mötte hovmästaren från lilla kaféet, och han *hälsade inte*, bara smålog. Precis som om de träffats för en stund sedan. Och han hade varit nere hos Doris för en timme sedan, men visste inte om det. Egentligen var det hemskt att mista minnet så där. Han kunde ju ha företagit sig vilka galenskaper som helst under de där tiderna, som voro blanka tomrum i hans minne. Det var den fördömda chockens fel han fick vid Verdun. Sviter av de där timmarna i det allra innersta helvetet. Han borde rådfråga en ny läkare.

Han hade själv ringt upp och bestämt bordet i östra matsalen och noga preciserat läget: tredje pelaren till höger, skinnfåtöljerna. Han stod i dörren och såg dit bort. Han blev som alltid i bättre stämning vid en scen som denna — snövita dukar, damer i stor toalett, uniformer, frackar; brådslande kypare, fullt upp av vin och mat och glada röster. Han blev glad därför att han ännu levde — ett vidunderligt underverk.

Men han spanade förgäves efter kamraterna. De borde vara här för länge sedan; de brukade aldrig

mankera, då det var unge Stern som stod för kalaset. Där var bordet. Men — um Gotteswillen — vad betydde det här?

Vid bordet, hans reserverade bord, satt en ensam dam, som halvt reste sig och vinkade åt honom. Han var förbryllad — det skulle ju bli en ungtkarlsmiddag. Gripen av besynnerliga aningar trängde han sig fram mellan borden. Halvvägs kände han igen henne och hade så när fått slag.

Mrs Vandergelt från New York!

— Cheer up! Jag är intet spöke, var det första hon sade, då hon räckte honom sin hand med denna oförlikneliga halvt kamratliga, halvt drottninglika rörelse han mindes så väl. Och leendet var hennes mest strålande. — Jag har inte hjärta att vara ond, fast ni låtit mig vänta en evighet. Att tänka sig att ni ännu lever! Det uppväger allt.

Ganymeden drog ut hans fätölj; och han satte sig tungt.

— Det är m-mycket vänligt av er, meine gnädige, stammade han. Han var till den grad förvirrad, att det var ett under att han alls hittade på något att säga. Var kom hon ramlande ifrån? Mrs Vandergelt — och det vid hans bord, hans — Rudolf Sterns. Men *var* han då Rudolf Stern?

Han skakades av en rysning.

— Ni ser sjuk ut, my dear, dear friend. Drink ur min cocktail så länge — se här. Obern hämtar en ny. Jawohl, bitte. Se så, drick! Det är en Rio Sao.

Naturligtvis. En Rio Sao. Hur väl mindes han inte hennes favoritdrink! Men i dag smakade den kloral.

Hon talade immerfort, i en förtjusande förtrolig ton, som förtrollade honom så mycket säkrare som den var omotiverad. Gent emot New Yorks fyrahundra hade han alltid hittills varit iklädd en tjänarens skepelse. Och här satt en av dem, en av de allra främsta ledarinnorna av societetens smart set och pratade med honom som med en jämlike, jonglerande med namn och skandalantydningar, som om han stått på intim fot med hela kretsen. Han var tillintetgjord av det smickrande i situationen, det låg någonting groteskt utsvävande däri.

— Det är en dröm, sade han sig.

Det lättade. Att leka med i ett skuggspel, som inte förpliktade till något och inte bar på några halsbrytande risker, var han gärna med på. Inom honom låg hans gamla hopplösa begär och brände — nu med ens uppnåeligt, om också bara i en dröm. Han blev djärvare. Hon mötte honom halvvägs med detta öppna »jag vill dig», som skiljer amerikanskorna från deras europeiska systrars mer passiva »tag-mig»-attityd. Hon var allt vad hon fordom var och mer därtill. Åren som skilde hade bara gjort henne ännu mer bottenfördärvad, mognare, mer tantaliserande i sitt överlägsna raffinemang. Hade han förr på avstånd sett henne flirta med en annan på detta sätt, skulle han gått hem och skjutit sig.

Hon drack mycket som vanligt. Vinet glödde i hennes lysande ögon, gav ungdom åt hennes ansikte, kom läpparna att blossa hett röda och ingöt i hennes lemmar denna smygande felina grace, som genom kontrasten med deras snart klassiska tyngd gjorde hennes kropp till en fascinerande reservoar av häp-

nadsväckande möjligheter. Det ena smala skulderbandet envisades att glida ned, när hon snärjande lutade sig fram mot honom, och han plågades av rysande vällustvisioner och visste att det att äga henne var värt livet och saligheten. Han hade sparats genom helvetet för att uppleva den sinnesnjutningens apoteos hon lovade, och det kom livet med ens att synas honom tungt av mening.

De fingo sitt rum, och han skälvde av förväntan i hissen dit upp. En våningskypare med lastad bricka var med och tvang honom att lägga band på sig. Han brann som om varje åder, var finaste nerv varit elektriska högspänningstrådar, laddade med en titanisk alstringskraft. Han såg en skymt av Doris, liten och tunn med uppåtlyft ansikte och sorgsna ögon, men det kom honom inte vid, han blinkade inte. I stället såg han hur hisskorgens bronsgaller blev till ormar av eld, som tänjde sig uppåt, allt högre, genom alla våningarna. Och där uppe voro våningarna försvunna, huset var borta, endast eldormarna ringlade sig uppåt som blixtar i parallella bukter, som förändrades i varje nu, lyste och väste och flämtade. Så förlorade de fästet där nere och drogo sig långsamt uppåt, medan allt blev svart nedanför och hisspojken, kyparen och kvinnan smälte samman med mörkret, tills bara hennes vita gäckande ansikte och nakna skuldror och armar funnos kvar, men ofattligt långt borta, utom räckhåll för hans förtvivlade armar. Han ropade och tiggde och bad, hackande tänder i sin ångest; han vändades så kallsvetten sprack ut över hela kroppen, han kastade sig, han sprang. Men den vita visionen var alltjämt utom

räckhåll — nätt och jämnt, bara några millimeter — och bleknade efter hand som en dimfigur, genom vilken rymdens stjärnor lyste. Än en gång kallade han på henne; han skrek så han tyckte att blodet sprang ur näsa och mun. Men i försvinnandets ögonblick gjorde hennes transparenta dimarm en varnande rörelse, och han hörde henne viska ett enda meningsfullt ord:

— *Spartacus!*

Så var mörkret fullständigt. Endast hans egna ögon stirrade emot honom rödglödande och hemska mot nattsvart bakgrund. Han frös ohyggligt.

— Temperaturen stiger, sade en röst tätt vid hans öra, men det kom honom inte vid. Han sjönk ned genom ett kaos av ramlande ruiner, en sammanstörtande värld, där han flyktigt kände igen gator, platser, hus, alla groteskt förvridna som i en futurists dårvision. Så med ens upphörde fallet nedåt, plötsligt som när hissen stannar och med samma hisnande chock för inälvorna. Nu stöttades han, bars på händerna, släpades upp för en bred trappa. Han var drucken, döddrucken. Allt var likgiltigt, utom det att få sova. Men när han vid en oskicklig vändning av bärarna fick en bister stöt i sidan, blev han arg och svor häftigt över dem. Hans hesa röst ekade i trapphuset, och när han med möda öppnade en liten springa av ögonlocken, skymtade en Schutzmanns pickelhuva och några kårstudenters röda och andfådda bieransikten böjda över honom. Han skrattade och försökte:

— *Gaudeamus igitur* — — —

En tamburdörr rasslade, en kvinnoröst utbrast:

— Usch, är det inte den förskräcklige Sterns pojke nu igen!

Dörren skrällde igen. Han hörde en elektrisk klocka ringa ihärdigt långt inne någonstans. Så rasslade en dörr igen — nu hans egen — och moderns bleka, förgråtna ansikte blev synligt. Då somnade han helst igen. Han mötte ogärna de sorgsna, kärleksfulla ögonen. Men med slutna ögon mumlade han:

— Danke schön, Schutzmann — Trinkgeld, ja? Famos, Burschen — auf Wiedersehen — — —

Någonting gick på tok. Det lät som man droge upp en väggklocka och plötsligt släppte fjädern att rulla upp sig med ett vin. Man försökte bända upp hans tänder, men han spjärnade ilsket emot:

— Hab' genug! Vorläufig ganz genug!

— Ge honom en insprutning varannan timme, sade en lugn röst alldeles tydligt, och urverket, som nu satt i hans huvud, surrade alldeles förskräckligt. Han ville sova, men nu kände han sig för lätt och lycklig för det. Han slog upp ögonen och fann sig mycket riktigt liggande, men inte i egen säng i eget rum utan i en vilt främmande omgivning: ett kvadratisk, kallt rum med neutrala väggar och en mattskärmad lampa på ett bord invid. I dörren stod en ordenssyster och tog avsked av en gråhårig herre i lång vit klädnad. Han ville vänta tills hon var ledig att svara på de frågor, som brände på hans tunga, men flöt bort igen på en ström av drömmar, än fantastiskt förvirrade som i ett opierus, än klara och skarpa som scener ur ett biodrama, när han själv levde med, kände, tänkte och handlade.

Hans far satt och predikade. Han var en rödlätt, korpulent och blond borgare, i vars gemytliga ansikte strängheten såg bortkommen ut. Han talade med en låg, mullrande bas, som var avsedd att göra intryck. Onekligen var han upprörd, men Rudolf Stern hade det bestämda intrycket att det bara var plikten, som drev de barska orden över hans läppar, och att han hjärtans gärna än en gång skulle låtit udda vara jämnt. Men när — som han sade — det börjat gå så långt att hans son inte tålde ett anständigt rus utan att tvärt förlora minnet och följaktligen all kontroll över sina handlingar, så måste något göras för att stoppa trafiken. Det Sternska namnet fick inte vanäras.

Rudolf hade en våldsam katzenjammer och var undfallande och beskedlig. Han lovade vad som helst, bara han kom ut ur huset, ut till pschorrfaten med detsamma. Fadern genomskådade honom och blev för första gången vred på allvar.

— Och blir det inte allvar av bättringen, så är du inte längre min son, dundrade han. Det kommer att krossa mors hjärta, men det enda du i det fallet kan göra dig räkning på är en Amerikabiljett. Så — farväl! Inte en pfennig får du, om du så skulle tiggas på dina knän, innan du blivit karl för din hatt och lärt dig stå stadigt på egna ben — märk: stadigt! Marsch nu, och kom ihåg vad jag sagt!

Snabba glimtar av källare och krogar, glada lag, nattliga gator, mor — mor, sörjande, gråtande, ångestfullt döljande hans snedsprång. Ruelse — en

ny och blank revolver, fränstötande och förtrollande på samma gång. »Går det på tok, så har jag alltid dig att ta till!» Det kom trotset att flamma upp, lätt-sinnet att ha sin gång. Han bar den alltid på sig. Tills så en natt ett skott brann av och sårade någon. Han mindes ingenting, när han vaknade i polis-arresten.

Dumma förvecklingar. Galler för fönstret. Idiotiska förhör. Mor allt blekare.

Plötsligt i Hamburg. En ångare hög som ett fem-våningshus. En simpel emigrantkoj; simpla karlar ovanpå och mitt emot. Dålig kost, sämre än i häktet. Ont om dricka, ont om slantar. En smutsig kortlek. Sjö och spyor. Die Hölle . . .

— Silla, stilla — håll er stilla, herr Stern! Bara ett ögonblick. Så där.

Étt bi stack honom i armarna.

— Mutter, bist doch da? Doris — kleine — komm . . .

Han var åter ett litet barn, en förtjusande liten kerub med ringlande blonda lockar. Hans första hängslen. Han sov lycklig med dem mot kinden. Smålog. Mor stod lutad in över gallersängen, strålande öm och stolt.

— Gud signe dig, gossen min.

Förvirrade bilder med mörker emellan, men mörker som lever av ormar och troll. Ibland ser han stjärnor, stora fyrkantiga, som inte blinka. Men det är inte stjärnor utan fönster i hus, som klättra

upp i himmeln. Och de stora solarna, som blända med blåvitt sken, de långsamt ormande blixterna i läsbara mönster äro jordiska, människogjorda. Och helveteslarmet, som stiger och faller som tidvattensvågor, är människornas ångesttjut i det stora Sodom. De jänkta, de tränga sig, de skynda. Av och till störtar någon, och den vilda jakten går vidare över den fallne. Med spända ansikten och stirrande ögon rusar man fram under konstgjorda stjärnor och solar och eldormar.

Han med de andra. Han storspringer som det gällde livet. Han flämtar, hjärtat bultar, musklerna spännas till bristning. Svetten strömmar om honom, fast han fryser. Bredvid honom springer en kines, grinande med smutsgult döds-kalleansikte och hårpiskan rakt ut i luften. Han springer lätt på mjuka filtsockor, går förbi, försvinner. Hans plats fylles av en jättelik neger, ebenholtssvart, med rullande ögonvitor och blodig, girig käft. Också han vinner på honom, går förbi, försvinner. Omkring och bakom Rudolf Stern löpa idel vita bättremansbarn, förnäm import, handicappade liksom han av hela sin förtid, sin uppfostran, sina böjelser. De stappla och snava; många bli liggande. De andra hoppa över och rusa vidare.

— Each man for himself! Jämlikhet! Alla ha samma möjligheter . . .

Sweet Land of Liberty!

Rudolf Stern sitter på en bänk i en rimfrostig park med ett brev i handen och gråter tyst. Mor

är död. Varför har han inte skrivit en enda rad?

Mor är död.

Brooklynbron. Avgrundsdjupt inunder flyter ett flottigt svart vatten med tusen Brustna reflexer av Sodoms ljus och gäckande solar. Sidgallrets järnmaskor släppa mycket väl en karl igenom. Några volter genom tomma rymden. Så plask — all's todt.

Men järngallret är iskallt, så det häftar vid händerna. Han kastar en lång, lång blick omkring sig på stränderna, som äro barbariskt rikt eklärerade till Sodoms eviga hektiska fest. »Besynnerligt, att det inte finns rum för mig i världen», tänker han. »Jag behöver bara ett sådant litet krypin.»

En flodångare glider fram under bron, en oval av gnistrande mångfärgat ljus som ett strålände diamantsmycke på flodens svarta barm. Ett jazzband spelar hysteriskt. Ångvisslan gallskriker ett tag för en mötande mudderpråm, som svarar dovt som ur Hades. Reflexstrålarna splittras och skälva i svallvågen; det är som djupet brann runt omkring. Jazzen går. Foxtrot.

Rudolf Stern lutar pannan mot gallret och njuter av iskytan, som förlamar hans hjärna ända långt i bakhuvudet. Han har samma känsla som när han fick en nyckel i nacken för näsblod som barn. Han orkar inte tänka.

En battongstöt i korsryggen.

— Move on, bo! säger copen med ett grin. Förbudet att dränka sig här, you know.

Stern knyter nävarna.

— Var är det tillåtet då? får han med svårighet fram mellan sina klapprande tänder.

— Fresta på åt Brooklynhållet. Det angår inte mig.

— Tack.

Han tar några steg på den slippriga bron, vänder så plötsligt och skriker:

— Schweinhund!

— What's that?

Konstapeln kommer långsamt efter honom med dinglande klubba. Han är humorist, men en grym humorist. Handen griper om coltpistolen. Men Stern springer inte. Om han trotsar den där tjocke irländaren, så vet han att han får tak över huvudet, värme, kanske mat — åtminstone för i natt.

— Schweinhund! skriker han igen.

Pistolen ger ett ilsket blänk i lyktskenet och copen morrar överraskat. Varför springer inte den idioten, så man fick bränna honom om hälarerna?

Då dyker en kvinna upp och tar honom i armen.

— Konstapeln, lämna honom åt mig. Jag känner honom. Skall föra honom hem.

Det kommer brådskande, andfått.

— Your guy, eh? — Irländaren skrattar illmarigt, när hon nickar. — Så tag honom, men låt honom inte slippa för billigt. Hör hon det, lilla pullan, inte för billigt!

Doris drar Stern med sig. Han är häpen och viljelös. Borta på andra stranden blir han retad och sliter sig lös.

— Dra åt — — —

— Å nej! Följ med — jag bor vid Borough hall. Vi kan gott gå den biten.

Ett tåg kommer slamrande på pelarbanan. När oväsendet upphört, har han klart för sig vad hon vill.

— Bäst ni tar den nästa. *Jag* har inte en röd cent.

— Som om jag inte visste det! — Hon talar tyska nu. — Jag såg er vid broräcket. Skulle inte brytt mig om er, om ni inte varit en landsman. Men nu följer ni vackert med. Jag har en gaslåga, en frankfurter och lite sauerkraut..

Mor har skickat henne, tänker han.

En lång, lång dvala, som hotar vara för evigt. Systemen går då och då fram till honom för att se om han andas. Bäst vore om han fick sluta så där lugnt och stilla, utan dödskamp.

Att fabrikör Stern aldrig kommer! Ende sonen för döden. En stor, blomstrande affär, ett gammalt familjeärv, som nu i sinom tid måste läggas i främmande händer. Måste kännas bittert för gubben.

Skada att gossen har så litet motståndskraft. Han skulle annars möjligen kunna räddas. Men nu — en undergrävd konstitution. Krigets strapatser. Så många, många liv, som gått den vägen. Håhåjaja...

Men se, nu börjar han igen. Stackars gosse.

Det kommer åter ljus över filmen, svagt, fladdrande. Bilderna växla i ett oredigt virrvarr. Det går för hastigt, men det kanske är väl så. Idel dystra tavlor. Den förlorade sonens hopplösa kamp vid en ung kvinnas hand. En kvinna med kupiga ögon och urblekt blont hår: Doris.

Men så kommer ett flammande purpurinslag. Passionen.

Mrs Vandergelt. Han ser henne i otaliga, blyxtsnabbt växlande situationer, men alltid i samma ram: den stora Broadwayrestaurangen, där han går i en tjänares frackklädda skepelse. Hon har alltid samma bord — hans bord — hur sällskapet än växlar, och alltid är det natt. Eller rättare morgon. Kommer hon inte, är dygnet förstört, och hans själ vrider sig i saknad. Kommer hon, vrider den sig av svartsjuka. Hennes stimulans är flirten — en virtuos flirt med otaliga män på ett långt snöre. Men där är särskilt en — en betitlad europé — som han skulle vilja förgifta. En italienare med hypnotisk vitalitet och hypnotiska ögon. Ibland är han försvunnen, och Rudolf Stern andas lättare. Kanske han rest hem? Ånej, det är aldrig så väl. Har han inte mer än en gång hört honom säga med sitt lystna leende:

— Amerikanskorna är de enda kvinnor jag godkänner. De badar varje dag.

En tjänares skepelse. Hon lade aldrig märke till honom — det var märkvärdigt; han tyckte luften omkring honom måste vara laddad med brännande elektricitet, stråla av hans förtvivlade dyrkan. Men hon såg honom inte, förrän sista dagen — hans sista dag, då han råkade spilla en droppe av den bärnstensfärgade consommén på hennes atlasknä. Då blev hon plötsligt en furie. Det var en liten, obetydlig fläck — ingenting att tala om — men det var det lilla irritament, som kom hennes fördärvade nerver att skrika.

En droppe bärnstensfärgad consommé...

Systemen har fått tillkalla hjälp för att hålla honom i bädden. Han har plötsligt fått jättekrafter. Men en stark dos under huden lugnar honom till slut. Nu gråter han och vrider händerna.

Det kommer en blek och glåmig flicka med kupiga ögon och kryper ihop i en vrå av sjukrummet. Men det är inte henne han kallar på. Han lever i en annan värld, där hon inte finnes. Hon har räddat honom ur den en gång, men nu är hennes makt slut. Han känner henne inte, ser henne inte. Hon finns inte till för honom.

Ännu snyftande börjar han ryta fram obegripliga kommandoord. Doris andas lättare. Nu är han i kriget, gudskelov. Hon minnes när inkallelseordern kom, avresan, tomheten.

En robust, rödlätt äldre herre kommer sakta in. Fadern. Hans ansikte skvallrar inte om någon djupare rörelse, men det är någonting brutet i hans sätt, och hans viskningar äro hesa.

— Nej, han har inte långt kvar, säger systemen allvarligt till svar på hans fråga.

Han sätter sig tungt ned vid bädden och fångar den oroliga handen, som redan känns som angripen av den första likkylan. Han ser in i sonens ansikte.

— Rudolf — pappa är här.

Den sjukes ögon stirra heta och utan att blinka rakt ut i rummet. Ibland fördunklas blicken av fladdrande skuggor.

— Auger — rechts! väser han redan mattare. Han defilerar. Över dragen kryper en hård, stram mask, som strax därpå förvrides av hat.

— Engländer Schwein! mumlar han, och händerna knyta sig konvulsiviskt.

Mot bakgrunden av eldspyende mark ser han svarta människoskuggor i handgemäng och hör de långa årens avgrundsmusik åter ljuda i sina öron. Han morrar. Att döda, förgöra är tillvarons mål. Men det är en underligt överklig tillvaro; larmet, krevaderna, blixterna förvirra sinnena; det är som att gå i en dröm. Själva smutsen och dyn äro lögn. Det hela är omöjligt, absurt, en mara.

Natt i Ingenmansland. Då och då krevera ljusbomber över den förvridna jorden; däremellan becksvart mörker. Då kryper han till nästa minhål. Dödstyst. Marken stinker av blod och förruttnelse. Den är ett vidrigt konglomerat av dy och metallskrot och sönderslitna kroppar. På bottnen av minkratrarna ligger klibbigt vatten, där paddorna gripas av panik, när han störtar sig i. De kunna förråda honom, paddorna. Vaksamma ögon iaktta varje skiftning i marken, när ljusen segla sina bågar över fältet — vaksamma ögon i utkiken på båda sidor, med gevären redo. Han hatar paddorna. När han kommer åt, söker han krama livet ur dem med bara händer — men förgäves. Knäckta och brutna som kalla lerklumpar leva de ändå. För att förråda honom.

Det går långsamt framåt. Några hastiga meter, så platt på magen i väntan igen. Hans kompanichef hänger i taggtråden där framme. När han vid krevaderna försiktigt spanar över gropens kant, ser han honom sprattla hjälplöst som en fluga i nätet. Allt svagare. Han är rädd han inte hinner fram i tid.

Långsamt framåt. Han trillar huvudstupa ned i en grop. Något griper honom om strupen. En människohand, iskall, senig, förtvivlat stark. Vid krevaden ser han den trasiga ärmen sticka upp ur dypölen och ett ansikte han trots smutsen känner igen. En korpral som blev borta vid framstöten i går morse. En egen. Men i hans glasartade ögon läser han, att det gör ingen skillnad. Han vill döda, innan han dör, sak samma vem. Och med fruktansvärd kraft drar han ned hans huvud mot pölen. De brottas tyst och ilsket. Ibland doppas Sterns ansikte för långa stunder i dyvattnet, som är segt som en deg och stinkande som en kloak. Det smakar som ingenting han förtärt. Han kippar förtvivlad efter luft, kämpar förtvivlad att komma ur dödsgreppet. Den andre skrattar gnäggande. Så dör han med en rossling, och greppet lossnar långsamt. Stern rusar upp i fasa, glömsk av försiktigheten, i samma stund som en ljusbomb tändes och kastar ett spöklikt vitt sken över fältet. Ögonblickligen smäller det; en ilsken kula viner förbi med ett ljud som en springande fiolsträng. Han kastar sig åter ner, faller på den andre, ligger flämtande och hör kulorna falla som slagregn över marken ovanför. Han får ligga länge, innan han vågar fortsätta och vet att han måste vara dubbelt försiktig...

— Rudi, känner du inte igen mig?

Doris lutar sig över honom, medan Stern senior diskret viker åt sidan. Hon stryker med skälvande kalla fingrar över hans våta panna.

— Mutter — bist — noch — da? kommer det svagt över de svartblå läpparna.

Han skymtar hennes ansikte, utsörjt, men tappert leende. Så är allt ett tjutande, visslande, larmande helvete. Verdun! Jordan brinner och bävar, rymden är eld, himlen spyr död, allt är kaos, vanvett. Men ständigt nya massor marschera i slutna led in i elddöden, slukas, smälta bort. Världen glöder sjudande vit och bländande. När den plötsligt slocknar, träffas han av mörkret som ett slag, kastar sig häftigt upp och skriker ohörbart med ångestfullt förvridna drag. Då ljuder taptot: trom-trom-tra-ril — och han sjunker tillbaka med en lättad suck.

Fabrikör Stern tryckte igen hans ögonlock och reste sig ovigt. Ordenssystemen skyndade fram för att stödja honom, men han avböjde med en handrörelse. En lång stund stod han lutad mot sänggaveln med trött och avdankad hållning och betraktade den döde, vars drag efterhand slappnat i ett tungt lugn, som liksom var ett med bädden, tystnaden, rummet. Under de buskiga brynen gled hans blick över till kvinnan, som legat med huvudet gömt vid den dödes skuldra och nu långsamt såg upp med torra ögon, brännheta av inre gråt.

— Ni älskade honom också, konstaterade han hest, och vid hennes nästan omärkliga böjning på huvudet tillfogade han darrande: — En präktig pojke . . .

Hon uppfattade att detta sista mer var en fråga för att få tröst. Hon blundade för alla bittra minnen, och ehuru hennes egen sorg inte var i behov av illusioner, nickade hon bekräftande om igen och sade

sedan sakta, som om hon anat den djupa grämelsen i hans saknad:

— Han har dött för fosterlandet lika säkert som de där ute på slagfälten. Hjältedöden, herr Stern!

Tacksam och nästan glad upprepade han: — Ja, hjältedöden — ni har rätt! För fosterlandet . . .

Och hennes enda lilla fattiga tröst var att hon så billigt kunnat ge honom denna lindring.

DET VAR EN AV DE ÄLDRE, MINDRE VAXHOLMS-båtarna, som gå på norra skärgården, och matsalongen var ett litet kvavt prång långt föröver under däck. Det fanns fullt upp med folk ombord denna morgon, och jag hade redan åtskilliga gånger sprungit nedför den trånga slingertrappan på rekognoscering efter en ledig soffplats för att tillfredsställa magens envisa frukostkrav. Ty soffplats skulle jag ha, det gick inte av för mindre. Jag hatar ranka tältstolar, i synnerhet om skeppsbord. Sent omsider — vi voro då redan i Östanåvattnen — var jag lycklig nog att få ett helt ledigt långbord, slog mig ned och beställde det obligatoriska »smör-ost-å-sill och ett nubbglas».

Jag hade redan hunnit konstatera att jag inte hade en enda bekant ombord utom kaptenen, och han hade redan spisat; men efter min långa väntan tog jag i alla fall med oändligt välbehag min solosup — immigt kall, ty fickflaskan hade redan vid embarkeringen förtänksamt deponerats i kölsvinet, som tjänstgjorde som vinkällare — tuggade på en ettrigt kryddad sillbit och lutade mig tillbaka, beredd på minst en halvtimmes enslig väntan på den

beställda rödspottan. Jag visste ju att spisen i den lilla kokvrån i förpiken, där matlagningen försiggick öppet och offentligt som på en gammalengelsk grill, inte hade flera hål, och det hade lämnats flera portionsbeställningar före min. Ty de tre andra borden voro fullsatta med skärgårdsbor och semesterfirare, som i gemytlig sämja avsmakade första månadslitern och pratade roslagska och stockholmska om vartannat — mest om sprittillgången och hembränningen ute i skären, tycktes det. Luften var mustigt tjock och dimmig av matos och tobaksrök och människovärme, ventilerna immade, och fröken Hildur snurade ut och in genom grilldörren, av och an mellan borden och gjorde täta knäfall för kölsvinet med morgonens pudergläns alldeles bortsköljt och den nystärkta vita blusen som en stramande våt trasa mot sina klassiska skuldror och sin skälvande, yppiga barm. Med ett ord: det var hett. Men båten var tungt lastad, och därtill gick det sjö, så alla ventiler förblevo påskruvade.

Jag tog halvan. Spriten hjälper en ändå över mycket.

Men det var onekligen litet ensamt. Jag skulle bra gärna ha pratat med någon. Hildur hade alldeles för brått, och hennes ordförråd tycktes för tillfället inskränkt till ett »strax» eller »strax-strax» i olika nyanser av övertygelse. Jag växlade några gemytliga repliker om värmen och betjäningen med en medelålders, kullrig stockholmare tvärs över rummet och tänkte föreslå en skål, men just då kom rödspottan, och den fångade helt mitt intresse. Den var bra — smakade som den lyfts in över relingen

direkt i stekpannan. Jag njöt den långsamt med tanke på de långa timmar, som ännu återstodo av min resa. Och livet log åter, när solstrålen genom ventilen mitt emot bröt sig i vinet och kom Bratts standardblandning att glöda som äkta burgunder.

Med ens trängde en sval violparfym och ett svagt linteriefra in i min gourmetstämning. Med ett lågt melodiskt »pardonnez-moi» tog en vitklädd dam plats bredvid mig på den gropiga, nötta sammetssoffan. Förstrött och med munnen full bugade jag mig, makade ihop min spridda servis och fördjupade mig åter i rödspottans läckra benighet. Men jag kände den vitkläddas närvaro där bredvid mig som en störning. Hon distraherade mig. Var kom hon ifrån? Jag hade inte sett till henne ombord förut. Fast jag bara sett upp helt flyktigt, envisades näthinnan att störa mig med bilden av någonting mycket ljuvt och rent och — förlåt en gammal cyniker — änglalikt. Ja, just änglalikt — över vardagen, över jorden.

Min materiella stämning var förstörd. Rödspottan var plötsligt bara ben. Vad hade en ängel här att göra, i detta avskyvärda ekfärgade prång med systempliterna och flottröken? Violdoften, som svag som en aning smekte min näsa, gjorde stekoset outhärdligt.

— Fröken Hildur, *kan* ni inte öppna ett fönster?

— Herrn *ser* ju hur vågen slår emot. I Furusund kanske.

Stor tröst! — Nå, jag skulle få mitt kaffe på däck, gudskelov. Jag drack ur vinet och begärde notan. Och medan jag väntade, lutade jag mig med en suck tillbaka mot det gropiga ryggstödet och fingrade

på min otända cigarr. Jag skulle inte bidra till rök-tjockan här nere. Det var en god holländare, handgjord, jämn och fin och läckert Sumatrabrun. Metodiskt skar jag upp maggördeln och snoppade den.

Blicken stal sig förstrött under bordet, och där, tätt invid mitt i takt med maskindunket gungande, välpressade ben guppade en förtjusande liten kvinnofot i högklackad vit tygsko. Den var kritvit utan minsta fläck, vristen hög innanför silkeshöljet, och foten var nästan onaturligt liten som en onyttig leksak. Jag kom genast att tänka på orienten.

Naturligtvis! När jag så här halvt bakifrån, halvt från sidan betraktade henne, såg jag genast att hon inte var svenska. Detta ljuva, kattlikt mjukt kvinnliga över den helvita gestalten, som genast stack i ögonen, skvallrade om ett varmare blod. Ingen svenska hade sådana armar — de voro bara upp till armbågen, nästan lika snövita som klänningen — eller en sådan nacklinje, en sådan diminutiv, tillbedjansvärd lyxfot. Den vita chiffonhatten dolde ansiktet för mig; men jag behövde bara kasta en blick på folket vid borden mitt emot för att veta att det var i stil med det övriga — utsökt. Det livliga pratet hade tystnat; nu stirrade man bara, slukade synen med ögon på skaft, herrarna med andäktig beundran, kvinnorna med en stickande avund, som de voro nog ohövlige att inte ens söka dölja. Det var tölpaktigt, tyckte jag fariseiskt, och jag inbillade mig spåra en viss nervositet i min grannes sätt att handskas med kniv och gaffel. Hon hade ännu inte blivit serverad, men satt och fingrade på

sitt bestick med vita, välvårdade händer, där några ringar gnistrade. Det var någonting knyckigt i rörelserna, och med ens var jag idel sympati.

När Hildur kom med notan, beställde jag kaffe.

— Här nere?

— Ja tack.

Hon kastade en blick omkring sig på ventilerna, som fortfarande i lovart visade grönskimrande, solbelysta djup, och sade ädelmodigt:

— Vi ska försöka åstadkomma litet drag, så blir det trevligare.

— Tack, sade jag utan värme. Nu var det mig tämligen likgiltigt.

Jag fubblade villrådig med cigarren, tog så mod till mig och lutade mig fram, i det jag med mitt mest belevade uttryck frågade:

— Ursäkta — men generas madame av tobaksrök?

Det ansikte hon vände emot mig vållade verkligen ingen missräkning. — Åter hade jag förnimmelsen av någonting eteriskt, överjordiskt — änglalikt. Det låg kanske mer i det älskliga uttrycket av överraskning och lätt konfusion än i själva dragens regelbundna, men utomordentligt veka modellering. Inte en kvinna på hundra hade kunnat möta ett försök till närmande från en vilt främmande herre med samma flickaktigt naturliga grace, denna jag ville säga nästan barnsliga tillgivenhet. Och dock var hon en kvinna, inte ett barn. Hon bar vigselring på fingret.

— Jag ferschtår inte svensk. Och hon rodnade brydd.

— Å jasanya, sade jag med spelad övrraskning, madame talar tyska då?

— Micke dåligt. Med en lätt skakning på huvudet och ett litet generat leende: Men *français*?

— Mycket dåligt, bekände jag i min tur med uppriktigt beklagande. Franskan skulle passat henne allra bäst. De där saftigt röda läpparna och den där mjuka, melodiska rösten voro som enkom skapade för det språket. Men min konversation hade ohjälpligt lidit på det. *English then? No?*

— Nej (med huvudskakningen och småleendet från nyss). Jag helst tale *français*...

Men jag gav mig inte. Hon var så förtjusande, att inga språkhinder i världen kunnat slå ned mitt mod. Hade jag suttit mitt emot, skulle mitt estetiska sinne sannolikt varit tillfredsställt av ett lika idiotiskt ögonslukande som det hennes nuvarande visavier gjorde sig skyldiga till; men så som jag nu en gång satt måste jag tala med henne för att få njuta av henne en face. Bara det att få möta den skygga, hemlighetsfulla och dock skenbart öppna blicken ur hennes stora, lätt svärmodigt fransade ögon var en sensationell njutning. Det var klara, djupa juvelögon, guldkimrande bruna, fuktigt glänsande som barnögon efter djup och hälsosam sömn. Under det veckade hattbrättet tittade en krans skimrande kopparhår fram och inramade effektivt den veka ansiktsovalen, som var parasollblek, men med lätt-rörd färg och uttrycksfullt lättrörda drag. Men så ung och frisk hon var! Inte den finaste rispa i den nästan porslinslikt jämna hyn, ingen skuggning under ögonen, ingenting annat än ett rent oskulds-

drag vid de uppåtböjda munvinklarna. Och allt det där var natur, inte konst.

— Karamell! viskade jag inom mig. Extra fin konfekt! I det utropet gav sig min estetiska förtjusning luft, och det är intet tvivel om att inte min beundran lyste ur mina ögon. Men lagom — jag var rädd att skrämma henne. Rädd som hon varit en fågel.

— Beklagar, sade jag. Men varför inte hålla oss till svenskan? Ni talar det ju förtjusande. Och jag skall försöka uttrycka mig så, att ni lätt kan fatta vad jag säger. Det finns så många olika slags svenska.

— Finns det? (med en uttrycksfull höjning på ögonbrynen, vilket genast gav henne ett gladare uttryck). Jag har varit i Sverige bara — låt mig se — bara sju månader, men har inte märkt — — —

— Bara sju månader? Och talar redan så bra! Ni ryssar är världens största språkgenier, det ser man då. Nå, hur hade ni det i Petrograd?

— Å Petrograd — nej, nej! Hon ryste. Jag inte komma från Petrograd. Tackar Gud! Nej, från Mohilev . . .

— Å, Mohilev, sade jag och tänkte vara teatralisk nog att rysa som hon vid tanken på de ohyggliga terrorschildringar jag hört och läst just från den staden. Då skulle väl Petrograd ändå varit bättre?

— Å nej, nej! Petrograd förskräckligt. Ett — hur skall jag säga? — *un enfer*. Men Mohilev micke bra. Inte så bra som Sverige ferschtås — Sverige ett himmelrik — men micke bra ändå.

— Än massakrerna då?

— Massaker? Nu schtå massaker? Hon var en enda förvånad fråga.

— På judarna — allra först. Så på borgarna — bursjujerna. Sedan på bolsjevikerna. Så åter på judarna — bursjujerna — de vita — bolsjevikerna — och så vidare i evig kretsgång.

Hon skakade på huvudet.

— I Mohilev? Nej, jag inte veta om massaker . . .

Men det var ingen tidningsanka, jag hade från en svensk deltagare i den ukrainska befrielsekampen absolut tillförlitliga förstahandsuppgifter om massmordsepidemien just i och omkring Mohilev. Hur var det möjligt att min bordsgranne kunde vara i okunnighet om allt detta, om hon bott i staden de senaste åren? Men å andra sidan var det ju omöjligt att hon kunnat gå igenom något av det där gräsliga, vanvettiga och sitta här så flickaktigt älskliga, så fläckfri — ja, så änglalik. Jag njöt ju av oskulden, det orörda, sublimes i hennes ansikte. Nej, det måtte vara länge, länge sedan hon senast beträtt den sorgligt ryktbara guvernementsstadens blodsköljda gator.

— När lämnade ni Mohilev då?

— I november. Över Reval.

Min förvåning steg till häpnad. Hur var något sådant möjligt? Kunde hennes yttre bara vara ett bedrägligt sken? Jag satt en stund och studerade henne, medan hon grep sig an med sin nyss serverade kotlett, men jag svarade själv ett bestämt nej på mitt tvivel. Hon var äkta; allt hos henne verkade äkta — så äkta det över huvud kan vara hos en kvinna.

Uppenbarligen låg här ett mysterium förborgat. Mitt intresse, ursprungligen bara estetiskt, stegrades

av ett psykologiskt tillskott. Med den tränade intervjuarens diskreta skicklighet sökte jag på omvägar få henne att tala om sig själv. Till den ändan ledde jag samtalet in på politiken. Vad skall man för övrigt tala med en ryss — eller en ryska — om? Politik. De äro laddade med politik. Må vara att de ryska kvinnorna, utom de korthåriga nihilisterna, före kriget voro anmärkningsvärt indifferent, när det gällde allmänna angelägenheter; de fruktansvärda olyckor deras land sedan dess fått genomgå ha våldsamt ryckt upp dem ur deras letargi. Det har gjort dem mindre haremslika, förgiftat det förtjusande hjälplöst kvinnliga i deras psyke; men jag åtminstone var i denna stund endast tacksam att kunna bolla med henne med Karenski, Koltsjack, Denikin och Judenitsj, att kunna samtala om Gutschkovs planerade offensiv, varom tidningarna just meddelat diverse Berlinrykten, om polackernas krig, som tycktes arta sig till en vacker paradmarsch långt in i Ryssland. Hon talade vaket, livligt, ibland lidelsefullt. Färgen kom och gick på hennes kinder; ögonen talade med, mer uttrycksfullt än hennes styva tunga på det främmande språket. Så de kunde blixtra, le, lysa upp i plötslig entusiasm eller mörkna av kallt förakt! Men de kunde också sörja — sörja och drömma långt och trånande och blotta avgrunder av hopplöshet och förtvivlan.

Inte för att hon förde sitt fosterlands olycka och skam till torgs. Men hon fann mig receptiv och förstående och tämligen väl informerad, och även när jag lade fingret på såren och gisslade hennes folks iögonenfallande fel, förstod hon att det var av sym-

pati och detta impotenta begär att hjälpa den oförbätterlige, som karakteriserar hela Europas hållning gent emot östern. Det är omöjligt att återge hennes brutna språk. Ingen skulle förstå det, ty när hon blev varm, trasslade hon alldeles in sig i orden, bröt av alla meningar och utfyllde begreppen med underbart expressiva små gester, en skiftning i minspelet eller också bara en levande blick, som tvang mig att förstå. Hon glömde den tortyr det ovana språket måste berett henne, och det var som hennes liv skulle berott på att få mig att förstå. Och jag förstod! Kanske inte alltid precis vad hon menade, men henne själv. Och mer än så: det var som hela det oändliga slaviska folkhavet koncentrerat sig i denna utsökta, varmblodiga lilla kvinnoblomma, där den komplexa nationalkarakters alla stora fel och förtjänster tycktes ligga latent eller sprudlande levande i avgrunder av mystik och charm.

En gång, då vi lade till vid en brygga, kastades vi ur ämnet, när hon oroligt reste sig som väckt ur en dröm.

— Västernäs — är det Västernäs? frågade hon andlöst.

Jag lugnade henne — ja, vi lugnade henne alla. Hela den lilla salongen var fascinerad av henne och ville inte låta henne gå. Hon uppfattade det genast — tills nu hade hon glömt omgivningen — rodnade häftigt, men smålog strax därpå och slog sig ned igen, och jag tyckte mig märka hur hon i andanom ryckte på axlarna och sade till sig själv:

— Det gör detsamma — vi ses väl aldrig igen!

Jag kunde svurit på att det just var vad hon tänkte: »Fsiå ravnå — det gör detsamma!»

Men namnet på den lilla roslagsbryggan hade givit mig den inledning till mer personliga forskningar jag hela tiden väntat på. Jag frågade henne om hon skulle besöka landsmän och vänner. Jag var bekant med stället, tillade jag urskuldande.

— Jag skall hälsa på min dotter, svarade hon med ett mycket älskligt, modersstolt leende.

— På Tomta?

— Ja, ja! Hon nickade ivrigt.

Åter häpnade jag. Det var ju otroligt. Jag råkade veta, att den ryska barnkolonien på Tomta gård endast omfattade barn i skolåldern. Jag sade konstlöst att det var omöjligt — eller någonting ditåt. Den spontana komplimangen beredde henne ett synbart nöje.

— Ah, men jag är gammal — gammal! smålog hon.

— Omöjligt! envisades jag. Jag har sett flyktingar förut, och så därtill — från Mohilev!

— Ja, men det var inte alls så svårt, protesterade hon, och jag satt och väntade att hon skulle gå i fällan, berätta om sig själv, avslöja hemligheten med hur hon kunnat leva mitt i blodsorgien utan att vare sig höra eller se. Och komma ut orörd och obesudlad som direkt ur skaparens hand!

Jag väntade inte förgäves. Hon berättade gärna — jag föreställer mig att hon här ute i främmande land inte haft så särdeles många tillfällen att komma fram med sin historia, som hon antagligen själv ansåg vara nog så färgrik och spännande. I *hur* hög

grad den i själva verket var det, hade hon emellertid ingen aning om.

Först skyggt, sedan allt mer oförbehållsamt, när hon såg mitt glödande intresse, skisserade hon sitt liv under den tid »kolossen på lerböcker» stod och vacklade för att därpå störta samman i en katastrof, vars omfattning Europa aldrig skall fatta.

Hur obegripligt, otroligt det än var för mig, som satt där under hennes daggfriska ungdoms trollmakt, framgick det att hon sedan tio år var gift med en marinofficer, en »kapten av första rangen», som under kriget tjänat vid Östersjöflottan, nästan hela tiden stationerad i Helsingfors. (Detta mer än de sju Sverigemånaderna förklarade hur hon kunde tala svenska så pass bra.) Han kom levande ur mordmanien, som svepte över den ryska marinen vid revolutionsutbrottet, och familjen — de hade en dotter, Manja — flyttade nu tillbaka till Ryssland — »för att få det lugnare», som hon sade med ett vemodigt leende. Nu var det ett år sedan hon hört från sin man. Senast hade han varit med om den olyckliga vita aktionen i Arkangelsk.

Hon talade om det fullkomligt lugnt, bara med ett stänk av vemod. Jag tänkte: hon tillbringar nog inga sömnlösa nätter för hans skull. Och tillade: åtminstone inte numera; det ser man då. Hur det varit kan ju ingen veta. Kanske första tiden — — —

Med den träffsäkra intuition jag redan lärt mig finna hos henne läste hon mina tankar.

— En sjöofficers hustru är van vid ensamheten, ovissheten, sade hon. Om vi ständigt vore

oroliga, när mannen är ute, skulle vi inte kunna leva, inte stå ut.

— Men vad allt kan inte hända på ett år, inföll jag litet grymt, av psykologiskt dissektionsbegär. Om han var i Arkangelsk vid den vita frontens sammanbrott, måste han antingen — — —

Nej, jag kunde inte säga det: antingen vara död eller ha gått över till bolsjevikerna. Hon återtog hastigt:

— Vem vet? Kanske är han i England — ni vet att nästan alla officerare kom undan dit. Jag känner på mig att han är i England.

— Varför skulle han då inte meddela sig med er?

Ett smärtsamt uttryck flög ett ögonblick över hennes drag, så höjde hon på axlar och ögonbryn i en typisk rysk gest och svarade, litet hårt, tyckte jag:

— Hur kan han veta att jag är i Sverige? Jag har skrivit till amiralitetet i London — intet svar, inte ännu. Ah, de har förstås så mycket att göra!

Kriget, tänkte jag — kriget med alla sina onödiga skilsmässor . . .

Och hon berättade nu utan att jag behövde fråga, bara nicka förstående då och då, hur bolsjevikupproret överraskat henne på hennes fars gods i Litauen. Fadern levde då ännu. Han litade på sina underhavande — han hade alltid varit god mot dem, som en far. Därför var han lugn, ännu när bönderna överallt i Ryssland reste sig, brände, plundrade, mördade och delade de stora godsens jord sinsemellan. Upprorsvågen sjöd och brusade på alla håll omkring dem, varje dag bragte bud om nya oerhörda våldsdåd

— de kände inte igen sitt Rossija längre! Men de bodde kvar; hennes far hade varit så god mot sitt folk — så god. Ingalunda skulle de löna gott med ont, deras bönder, som de skött som sjuka, som de fött och klätt och undervisat i generationer och som alltid så ödmjukt och tillgivet kysst deras kläder, när de rört sig bland dem.

Men mystiska figurer hade plötsligt dykt upp i byn. Främlingar med sturska later, som höllo mösan på och stirrade spotskt och hotande med korslagda armar, när »barin» närmade sig. Hennes far hade en dag kommit hem häftigt upprörd från en utflykt utåt ägora: en präktig vinthund — hennes älsklingshund — hade hittats mördad i ett dike (hon sade faktiskt »mördad», med ett uttryck av djup avsky). Stölderna började tillta; en utgård brändes ner mitt i natten, och förvaltaren och hans husfolk blevo nedskjutna från ett bakhåll, när de sökte fly ur lågorna. Allt trängre blev ringen av mord och brand kring huvudgården. En dag trängde en flock bönder från godset — en »deputation» — in till fadern och yrkade på något, hon visste inte vad, men någonting oerhört var det, ty den gamle godsägaren fick ett slaganfall av vrede. Först då gav han tappt — för hennes skull och för dotterdotterns.

De skulle med större delen av husfolket söka ta sig fram till Mohilev, där fadern ägde ett hus, som de ofta använt under vintersäsongen. Efter allt vad de kunnat utröna var det ännu lugnt i guvernementsstaden. Bönderna hade i sitt vanvettiga vandraseri demolerat den smalspåriga järnvägen, som

strök förbi godset, så det var att färdas i täckslädar de aderton milen, genom snöhöljda skogar, på igenyrda vägar. Allt gick bra till en början. Men på andra dagen i kvällningen sågo de himmelen blodröd bakom sig. De anade att det var hemmet, som stod i lågor.

Det var en fora på sex slädar. I första trojkan åkte godsägaren själv med sin sköterska och hovmästare och med godsets styvaste kusk på bocken. I den andra följde min vackra bordsgranne med sin dotter; hästarna kördes av en för detta kalfaktor hos kaptenen, en lett vid namn Oleg, som fått avsked ur krigstjänsten och kommit som betjänt till godset. Båda trojkorna voro för övrigt lastade med koffertar, fastsurrade både bakpå och på sidorna. Efter dem följde fyra slädar med tjänare och bagage. På hovmästarens inrådan hade man avlägsnat bjällergarnityren från seldonen för att inte onödigtvis attrahera löst folk i skogarna. Jag kan så livligt föreställa mig den lilla karavanen, tyst glidande genom snön, som stelnat i väldiga vita drivor på postvägen mellan de resliga, dystra träden. De tunga, tjocka ryska lokorna, grant bemålade med blomster och emblem, guppande tre i bredd över de löddriga hästarnas halsar; kuskarna — ofantliga i sitt nationella pälslivré — på bocken, manande på spannen med smackningar och rop, och bakom deras breda ryggar de kolossala gammaldags vagnsburarna med helt små fönster, skumma, iskalla kupéer, som knakade jämmerligt vid den besvärliga färden ur drivdal i drivdal med vågkammrar emellan, som hästarna forcerade så snön yrde upp i stora gnistrande moln av diamant-

puder. I de trakterna var en sådan färd mitt under djupaste fred inte utan sina vådor; under det röda vanvettets första yra var den ett dumdrigtigt vågstycke.

Karavanen smälte också samman på ett oförklarligt sätt: den ena godsforan efter den andra försvann och blev borta. Man gjorde uppehåll och långa detourer, men det blev tydligt att de frivilligt givit sig i väg — rymt, deserterat. Godsägarens tillstånd förvärrades, och rasterna i de eländiga gästgiverierna blevo allt längre. Folket här ute var dolskt och fientligt. Ibland måste man med karbinerna tilltvinga sig mat. På tredje dagen inträffade katastrofen. Godsägarens släde hade försvunnit ur sikte bakom en vägkrök, och de efterföljande fororna voro spridda, med långa mellanrum. Plötsligt hördes skott framför, och Oleg höll in hästarna. Han bar sig besynnerligt åt — trots befallningar, böner, hotelser, vägrade han att skynda till hjälp, rörde sig inte ur fläcken. Trespannet stod och skälvde, upp till buken nedsjunket i drivan. Bakom grepos tjänarna av panik, kastade om sina foror och gävo sig av samma väg de kommit.

— Det var förfärligt, sade hon med en hård, pressad röst. *Trahison* — vad kallar ni det? — ja, förräderi, förräderi på alla håll. Man mördade min far, min stackars sjuka, paralyserade far, och ingen skyndade till hjälp. Oleg satt orörlig som om han drömde. Hästarna riste på sig — de ville framåt, men han höll bara in dem. Jag steg ur och dunkade honom i ryggen och skrek åt honom att köra på. Han vände inte en gång på huvudet. Manja storgrät.

Snön räckte mig ända hit. — Hon gjorde en rörelse mot höften. — Vad kunde jag göra? Gråta, bara gråta . . .

Ja, vad skulle väl *hon* kunnat göra?

Så kom Ivan springande — hovmästaren. Han hade haft sin plats på faderns släde. Det var en kort, fetlagd karl, och han rullade som ett klot genom drivorna, fäktade med armarna och ropade något. Han lyfte hastigt in den unga frun, smällde igen dörren och skrek åt Oleg att vända. Men Oleg var förstenad av skräck. Då sprang han och tog hästarna i betset, slet och drog, allt medan han utöste förbannelser över Oleg, oduglingen, som han aldrig kunnat tåla. Men han fick slutligen släden vänd, klättrade upp på bocken och ryckte tyglarna ur Olegs hand. Denne fick nu så pass mycket liv, att han kunde låta piskan vira över hästarnas ryggar. De gjorde stora tigersprång genom snön. Gudskelov att tygen höllo!

— Men er far? frågade jag.

— Mördad — *une ambuscade*, nickade hon, inte sorgset, utan vemodigt som över en gammal saknad. Först skjuten, så spetsad på gårdsgårdsstörar. *Terrible — terrible!* Och tänk, jag fick aldrig se honom, inte begrava honom. Gud vet var han ligger . . .

På långa omvägar genom skogarna, undvikande byarna, kommo de äntligen halvdöda av svält och köld fram till staden. Där rådde ännu lugn. Hon var så uppskakad, att hon fick lov att inta sängen. Hon grät, bara grät. Ivan och Oleg skötte huset. Det var ett halvt lantligt hus i rysk landsortsstil — en vit stenlänga med en massa rum, fönsterluckor

åt gatan och en stor tomt med trädgård bakom, omgiven av en hög mur. Fönstren åt gatan förblevo hela tiden tillbommade — på hennes uttryckliga befallning. Ty första tiden var hon mycket rädd. Men så fick hon annat att tänka på: Manja fick mässlingen...

Medan jag oförstående stirrade på henne, bredde hon ut sig om denna bagatell — en barnsjukdom, den första Manja haft, svår nog för en mor kanske, men i alla fall en småsak. Det föreföll emellertid som om den varit det värsta hon upplevat under det år de stannat i Mohilev, pogromstaden! Ja, ett år, och det just det yraste, blodigaste.

Hur hade hennes hus kunnat undgå de upprepade allmänna plundringarna? Jag hade hört om kvinno- och barnmassakrerna — »låt inte en enda av borgarnas helvetesyngel bli vid liv!» hade det hetat. Och här satt hon, fräsch och välbehållen, orörd, synbarligen utan att ett hår krökts på hennes huvud. Jag hade hört om den systematiska kvinnoskändningen: — »alla kvinnor över femton år, som inte haft barn på tre år, tvungos ställa ut sig på torgen för männens fria val; fyrtioåringarna kastades för invaliderna». Och ju vackrare, desto begärligare förstås. Men här satt i alla fall *hon!*

Hur förklara detta? Mina källor voro höjda över varje tvivel, och något misstag i fråga om orten kunde inte föreligga. Endast allt för djupt hade namnet Mohilev med sin skräckstämning bränt sig in i mitt minne.

— Nej, vi hade det ganska bra hela tiden, ända tills litauerne kom, sade hon, och för första gången erfor jag en viss reaktion från min beundran, en

odefinierbar känsla av obehag som av en vaknande, men bekämpad misstanke. Litauerna — det hade dock varit befriarna, räddarna, de vita. Vilken ståndpunkt intog hon egentligen i randstatsfrågan? Var det möjligt att nationalismen givit henne en dragning till de röda? Jag undrade, men avbröt inte hennes berättelse. Men jag var faktiskt inte lika tjusad som för en stund sedan och blev det allt mindre ju längre hon talade.

— Vi hade fullt upp med livsmedel, delikatesser, allt möjligt. Oleg var outtröttlig som anskaffare. Han var beundransvärt uppfinningsrik i sin strävan att få oss att glömma att vi ändå faktiskt var fångar. Ja, ni förstår — pro forma — *hans* fångar, och då var det ju inte farligt. Jag satte inte min fot ut på gatan på hela det året. Han sade att risken var för stor; vad som helst kunde hända ute i staden. Ty det *var* oroligt; det gick knappt en dag eller natt, då vi inte hörde skott knalla, men alltid på avstånd liksom av hänsyn för oss. En enda gång sköt man nära vårt hus; de lät som om det varit i själva porten. Det var i början, en vecka eller så efter vår ankomst, och det var då Ivan, den trogna själen, försvann. Ett misstag, sade Oleg — vad skall man göra? Sådant händer ju så ofta i Ryssland, så ofta! Men efter det stod det alltid — dag och natt — två vakter i gevär i vår port, och mobben störde oss aldrig vidare.

Jag började förstå, trodde jag. Det fanns ännu många dunkla punkter, men ljuset silade sig ändå igenom så småningom.

Hon hade slutat äta och tände nu en smal cigarett ur sitt briljanterade etui. Jag undrar om min

blick hårdnat till, så hon märkt det, ty hon blev med ens mer förbehållsam. Berättelsen flöt trögare, jag fick mjölka ur henne en och annan detalj; men slutade också med det till slut, ty jag fick motvilja för hela historien. För henne själv också. Hon såg fortfarande lika oskuldsfull, orörd och fläckfri ut, men nu fanns det intet änglalikt kvar, ty en ängel är inte självisk, åtminstone inte bottenlöst. Hon var fortfarande lika utsökt vacker som förr; den ohyggliga värmen bekom inte henne det ringaste; hennes hy var lika jämn och fin, en smula rosigare kanske, och läpparna endast än rödare, mer fascinerande, ögonen endast mer strålande klara. Hon var ännu samma tjusande, åtråvärda unga kvinna; men det hade kommit bitterhet i min entusiasm, hon lockade mig inte längre — tvärt om; hon repellerade.

Men varför? Var hon röd? Hade hon avslöjat sig som en bolsjevik? Å, det hade jag kunnat förlåta henne! Men allt vad hon härefter sade, väckte min motvilja. Såsom till exempel:

— Ivan blev dödad, den trogna själen, när han ville varna oss. Det var synd om honom. Men Gud vare lov att vi hade Oleg! Han var rena guld det allt igenom. Också han var beredd att offra sitt liv för oss, förstås. Men det hade inte varit till någon nytta. Då hade vi ju stått alldeles ensamma och värlösa. Nej, han gick längre. Han gick till bolsjevikerna och sade: jag är en av er, ge mig någonting att göra! Han gjorde det för vår skull, förstår ni — för att kunna vaka över oss, skydda oss, om det gällde, med auktoritet och myndighet. I själ och hjärta var han vit, allt igenom vit, monsieur . . .

— Var är han nu?

— Han vände om vid estländska gränsen. Han följde med oss hela tiden med en trupp soldater. Men vid gränsen vände han om. Det är vad jag inte riktigt förstår.

— Ni har således honom att tacka för ert liv? Hon höjde förvånad på ögonbrynen.

— Å, det var väl inte så farligt, tror jag, sade hon dröjande.

— Ni glömmer massakrerna, sade jag och var på vippen att tala om allt det ohyggliga jag visste, men hejdade mig. Vad skulle det tjänat till?

— Å massakrerna! — Hon slog skrattande ifrån sig och skakade på huvudet. — Jag hörde inte om några massakrer. Man sköt, ja — men det var inte så farligt. Massakrer, nej. Det måste vara ett miss-tag, monsieur.

Oleg hade sannerligen gjort sin sak bra!

Häromdagen sammanträffade jag på Riche med överste R., samme svenske officer, som under sitt arbete på organiseringen av Litauens artilleri rotat så djupt i Mohilevs ohyggligheter. Där nere kallas han »Mohilevs befriare», men det är han för anspråkslös att själv tala om.

Vi hade det glatt och gemytligt, ända tills jag råkade fråga om han från fälttåget där nere kunde erinra sig ha hört grevinnan X:s namn nämnas. Då blev hans djärva condottiäransikte plötsligt stelt av en hårdhet, som verkade nästan skrämmande i sin absoluta brist på barmhärtighet.

— Varför frågar du det? sade han mellan tänderna och fixerade mig med kalla ögon. Är hon i Sverige?

— Ja. Jag gjorde hennes bekantskap på en skärgårdstur i somras.

— Hon är en av dem som kommer en att önska importförbud på allt vad ryssar heter. Akta dig för henne, gosse! Hon går väl en tio gånger utanpå en Mohamed Beck Hadjetlaché.

— Nonsens, lockade jag honom vidare. Jag fann henne charmant.

— Något mer? frågade han hotande.

— Charmant, ja. Och någonting enastående i ljuv kvinnlighet. Så ren och oskuldsfull och ängl — — —

— Tjg — det vore hädelse! röt han upprörd. Säg det inte! Det är nog med ren och oskuldsfull. Fy fan, det kan göra mig sjuk.

— Besynnerligt, sade jag illmarigt. Jag förstod annars att hon just flytt undan för era trupper. Ni har således ändå träffats?

— Nej, gudskelov. Och tur var det för henne, att hon packade sig i väg i tid. Det är äckligt att sitta i ståndrätt och döma kvinnor. Men om jag skulle råka träffa henne här hemma, vet jag sannerligen inte vad jag skulle göra. Det kliar i fingrarna på mig vid blotta tanken.

— Du har aldrig sett henne, sade jag och blickade trånande i taket. Jag tror jag spelade min roll helt bra; jag ville locka ur honom alltsammans, men var långt ifrån säker att lyckas med direkta frågor — därför retade jag honom. — Ser du, hon är den där sortens kvinnokvinna, som ovillkorligen av-

väpnar en. Ett fenomen av älsklighet, ren och fläckfri som en nyutslagen blomma.

— Men priset! dundrade han. Priset för denna renhet, denna fläckfrihet! Store Gud — du skulle ha sett likstaplarna, hela stinkande berg av stympade, torterade människor, med slätten runt omkring förvandlad till en sumpmark av oskyldigt blod — — —

Han gjorde en åtbörd av avsky och tog en djup klunk ur sitt grogglas.

— Men vad hade hon med det där att göra?

— Priset — det var priset, förstår du! För hennes renhet och oskuld och fläckfrihet. Han talade om alltsammans, Tigern, innan vi sköt honom. Jag har ju berättat dig förut om Tigern, djävulskommissarien i Mohilev. Det ohyggligaste odjur, som någonsin haft människohamn. Han älskade henne. Det var därför, som han — — —

— Vänta ett ögonblick! avbröt jag. Vad var hans borgerliga namn? Vet du det?

— Visst vet jag det! Jag fick ju nöjet att döma honom till döden, vet jag. Skada att stegel och hjul var avskaffade på vår sida. Han fick en alldeles för lätt död. Alldeles för lätt. Och han skrattade sig in i döden. En djävul — en riktig överdjävul.

Han satt och bet ihop tänderna, så käkarna stodo som knutar i kinderna, och orden kommo stötvis och liksom flämtande. Hans ansikte var som hugget i sten — en inkarnation av hämnaden.

Egentligen behövde jag inte fråga det, men gjorde det ändå:

— Och han hette?

— Oleg Anatoljevitsch Sjusjin.

Och han spottade eftertryckligt framför sig. Sedan han lugnat sig något, återtog han oombedd:

— En förrymd flottist, för detta kalfaktor hos greve X. Rymde för hennes skull och lismade sig till tjänst i familjen. Älskade henne, förstår du — eller kanske älska inte är rätta ordet. Dyrkade, tillbad själva marken hon gick på. Men i ett avseende — ett enda — var han gentleman: han lät henne aldrig ana sin passion. Då jag på grund av den ohyggliga massan av bevis kan föreställa mig styrkan av hans lidelse, inser jag också vilken övermänsklig ansträngning det måste kostat honom att så fullständigt dölja den. Men han var också slug — slug som den djävul han var. Han insåg att hon vid första misstanke om hans känslor skulle förvisat honom ur sin åsyn. Nu tog hon det hela som en god tjänares rörande trohet och bodde trygg under samma tak som han. Herregud, om hon bara vetat!

— Hon visste — vet — ingenting, inföll jag. Inte ett enda eko av massakrerna trängde in till henne. Hon levde skyddad som lindad i bomull. Men hur var det möjligt?

— Priset! sade han lakoniskt.

— Förklara dig!

— Varför rota i avgrundssmörjan? Betjänten — numera hennes majordomo, hennes faktotum, hennes allt i allo — hon hade ingenting att leva av en gång, men han försåg henne med allt — rövade det från andra, förstås. Han blev röd för att rädda henne. Men bolsjevikerna var mistrogna. Då för-rådde han sin kamrat i tjänsten — en hovmästare

vid namn Ivan. Denne kommer springande undan mordynglet hem till det X:ska huset. De är hack i häl efter honom. I trappan möter Oleg honom, slår honom till golvet och ropar: »Jag har honom, kamrater!» De jublar, släpar Ivan ut i porten, och det är Oleg själv som kommenderar: fyr! På det sättet leddes pöbeln den gången bort från huset, och Oleg togs till nåder bland kommunisterna. Men hans ställning var långt ifrån säker; kumpanerna visste att grevinnan fanns i staden, och det vattnades i munnen på dem vid tanken på de skatter det X:ska huset inrymde. För att rädda henne lät han dem förstå, att hon var hans frilla — i sin bekännelse förnekade han sedan energiskt detta, och jag tror honom obetingat. Men den lögnen hjälpte inte i längden; så länge han bara var en underordnad rödgardist, en karl i ledet, hade han i kamraternas ögon ingen tryggad ensamrätt till vare sig henne eller hennes hus. Följaktligen arbetade han på att stiga i graderna — stiga så högt att hans vilja blev lag. Säkraste vägen var att övertrumfa de andra i vildhet och bestialitet. Det var det enda, som imponerade på dem. Och hans karriär var svindlande snabb. Snart satt han där som obestridd överdjävul, och det X:ska huset var hans borg, dit ingen främmande fick sätta sin fot. Det stod skiltvakter utanför dag och natt, och hela den gatan blev efter hand betraktad som avspärrad. Det förvånar mig inte alls att grevinnan ingenting vet om blodsorgierna...

Vi sutto länge tysta efter detta. Jag behövde tid att smälta det gruvliga, att förstå Tigerns psykologi, att erkänna den grymma logiken i monstrets ut-

veckling. Till en viss punkt gick det, men där mötte mig ett stort frågetecken.

— Varför övergav han henne? Varför återvände han, då han väl visste att vedergällningen väntade?

— Kolik, svarade min vän. Kolik av övermättnad. Han hade druckit sig sjuk av blod. Och inte bara det: — han älskade henne inte längre. Kanske han hade vägt priset han betalt — vad vet jag? Det var den enda punkt, där han inte var riktigt tydlig. Han förstod antagligen inte själv, varför hon plötsligt blivit honom likgiltig. Han visste bara att han ville dö. Och han hånskrattade sig in i döden. Skada; det var alldeles för lätt för honom . . .

Men mina tankar gingo till henne, och jag sade:

— Saliga äro de enfaldiga, de som intet veta.

FÄDRENS MISSGÄRNING

(1908)

SEDAN DE OFFICIELLA FORMALITETERNA UNDA-
stökats, avlägsnade sig tjänstemännen, och han
blev ensam med den döda.

Detta vanans medvetna lugn, som han ofta konstaterat hos sig inför situationer liknande denna, förefanns icke i denna stund, och det kunde ej annat än förvåna honom. Inför detta unga vita kvinnolik, utsträckt på rygg i en noggrant symmetrisk ställning mitt i det i banal hotellyphyllna rummet, hade han från första stund erfarit en känsla av beklämning, kanske medlidande, vilken han inför kollegerna sökt dölja under en byråkratisk barskhets mask, men som nu, då han lämnats på tumanhand med den döda, bröt fram med ökad intensitet. Van att analysera varje medveten rörelse av sitt psykiska jag, sökte han även nu efter orsaken till denna osäkra känsla, likväl utan att finna den. Det var ingalunda första gången hans ämbetsplikt ställt honom invid en kvinnlig självspillings bår; Imatra, forsen, som årligen var slutet och inseglet på så många tragisk livskonflikt, odjuret som med sin suggererande makt drog till sig icke allenast livströtta, utan även blodfulla, levnads-lustiga människosjälur, för att med en smekning

kväva dem i sin våta, vitskummande famn, flöt ju genom hans verksamhetsområde, och ensamt i år var det redan sjunde gången hans närvaro påkallats genom den våldsamma upplösningen av dessa livsgåtor, över vilkas mystiska tragik han länge sedan upphört att grubbla. Vid skönare, intressantare kvinnors bårar hade han stått än denna. Ett långt, ohyggligt galleri av kvinnobilder drog i denna stund förbi hans inre syn, där han med sänkt huvud stod i begrundan vid det vita liket — ett galleri av självspillningar, de flesta unga, de flesta vackra, mer eller mindre väl bibehållna, men alla med detta egendomliga, odefinierbara över sig, tecknet på dem, som fallit för egen hand. Där funnos kvinnor, vilka i döden burit prägel av något kuvat, krossat, och kvinnor, som tycktes skapa för livet i solljus och glans, härliga kvinnor, vilkas bröstna skönhet ingivit vördnad.

Men detta lik kunde han icke inränga i någon av de klasser han härtills uppgjort. Det var en svinx, vars förborgade gåta han förgäves sökte leta sig till ur de i döden stelnade dragen. Regelbundna och mjuka framträdde den späda och dock kraftiga kroppens orörliga linjer under lakanets snö. Kallt och orörligt vilade det fint tecknade huvudet på sin bädd av kastanjbrunt, trots vätan överraskande yppigt hår och ansiktet tycktes hugget i sten — en sten i svagt gult med blånande skuggningar, belyst av höstdagens döende, kalla ljus. Över den lugna, ädelt modellerade pannan ringlade en slinga av hår snett nedåt och föll i en egendomligt död, stiliserad buckla över örat. Ögonbrynen vackert välvda, sammanväxta vid nästrotten till en skiftning av svärmod; de långa svarta ögon-

hårens mjuka skuggning gav ansiktet ett bedrägligt sken av liv. Och munnen stod vidöppen liksom till ett skri, men uttryckslöst så man dröjde i undran, om den formade sig till ett jubelrop eller ett ångestskri. Och mellan läpparnas öppna bågar skymtade tungan, som sugits avig in i svalget.

Han stod länge eftersinnande vid den vita bären, med sänkt huvud, händerna begravna i det gräsprängda skägget och blicken bak pincenéen stelt och forskande fäst på den dödas anlete. I hans hjärna arbetade tankarna under högtryck; gissningar tumlade om varandra, och han grep sig i att ingen av dem var ful eller hård eller dömande. Själv mordets bägge orsaker: brottet och olyckan, stredo om övertaget, och den senare segrade. En oförskyllad olycka, som varit henne för tung att bära, kanske en hjärtesak. Ty han hade trott sig kunna konstatera, att kärleken, alla moderna skeptici till trots, i nio fall av tio var orsaken till den mörka gärningen, då det gällde kvinnliga självmördare.

Han hånade sig själv för den barnsliga sentimentalitet, som tvang honom att stå här och förlora sig i mer eller mindre sannolika gissningar, i stället för att, såsom det ålåg honom, gå den väg rakt fram, som säkrast och snabbast skulle leda till klarhet i denna gåta. Den dödas effekter hade vid den förberedande undersökningen endast ytligt genomletats, i huvudsakligt syfte att fastställa hennes identitet; tvenne namn hade man därvid framdragit, och det gällde nu för honom att genom en noggrannare undersökning söka bringa i dagen, vilket av dessa namn som var det riktiga. I Statshotellets resandejournal hade

hon tecknat sig »Charlotte Duval, skriftställarinna, från Varschau», men vissa omständigheter, såsom monogrammen på hennes linne m. m. och i synnerhet adressen på ett av de brev, som anträffats i hennes resväska, lydande på »furstinnan Tamara Vladimirovna Senjavin, Petersburg», syntes tyda på, att det första namnet var falskt. Något pass hade ej anträffats hos henne.

Man betjänar sig icke utan vägande skäl av ett falskt namn, sade han sig, ty det är alltid förenat med risk och under vissa givna förhållanden ägnat att framställa den, som begagnar sig därav, i ofördelaktig, misstänkt dager. Var det för att dö okänd, försvinna utan spår i forsens strida virvlar? Eller kanske ändå för det hon hade ett brott att dölja?

Denna sista tanke sköt han emellertid åter ifrån sig såsom osannolik. Denna rena, jungfruliga varelse tycktes honom ännu i döden, med sina kyska linjer, vittna mot ett sådant antagande.

Var hon måhända på ett eller annat sätt offer för den våldsamma kamp för frihet och människorätt, som skakade hennes olyckliga hemland? »Furstinna Senjavin — — — Charlotte Duval.» Han upprepade namnen för sig själv. Och med ens slog det honom, att han hört dessa namn förr någon gång — kanske helt nyligen — inblandade, åtminstone det förra, i någon ruskig affär. Senjavin, Senjavin — vid gud, han hade träffat på det förr, men var och när, det kunde han icke påminna sig. Men instinktligt uppfattade han det, som låg där över det namnet något i hög grad osympatiskt, reaktionärt, blodigt.

— — —

Han spratt häftigt till, då dörren till korridoren utan föregående knackning öppnades och ett par halv-vuxna gossar med omisskännlig slavisk prägel kommo instövlande. Utan ett ord ställde de tvenne manshöga tända ljus i glänsande silverstakar vid den dödas huvudgård; kastade skyggt nyfikna blickar på hennes ansikte och kropp samt försvunno. Deras steg åstadkommo ett buller, som han fann profant i dödsrummets tystnad, och han kände en häftig förtrytelse mot den ene av dem, vars blick, då den långsamt och liksom girigt gled över den vita kroppen, tycktes honom gemen och stingande som ett helgerån.

Med en hastig ovillig gest samlade han tillhoppa breven, som i oordning lågo kringströdda över toalettblåsen, och gick in i rummet bredvid. Portiären föll tungt igen efter honom. Han tände det elektriska ljuset och satte sig bekvämt i en fåtölj framför den i moderntnationell stil byggda täljstensugnen, i vilken en halvt nedbrunnen brasa flämtade. Han frös, han kände det nu på samma gång som något snarlikt äckel för vad han stod i begrepp att göra. Och likväl var det endast hans plikt han måste uppfylla, och han intalade sig, att hans pietet mot den döda var överdriven och meningslös.

Dessa brev hade, vid förhöret med hotellpersonalen, framlämnats av en kvinnlig tjänsteande, väl buntade och färdiga att lämnas in på posten för att befordras till den adress, som fanns angiven på omslaget. Tjänstflickan hade tagit mot paketet av »fröken Duval» med tillsägelse att lämna in det på postkontoret så snart det öppnades. En stund senare hade »fröken Duval» begivit sig ut på den promenad, var-

ifrån hon icke med livet skulle vända åter. Flickan hade emellertid underlåtit att fullgöra uppdraget; inför undersökningskommissionen hade hon föregivit glömska såsom orsak härtill, och man hade accepterat hennes förklaring, nöjd att, såsom man förmodade, i och med breven ha nyckeln till gåtan i sin hand. Ty rätten aktade givetvis icke för rov att bryta paketets sigill, ehuru det rätteligen tillhörde adressaten: *madame la princesse Léontine Seniavine. Villa Gadski à Terijoki.*

Breven voro på ett undantag när skrivna av samma hand, en karakteristisk rund mansstil, och adresserade till fröken Charlotte Duval, dels i Petersburg, dels i Terijoki. Det första var av följande lydelse:

»Charlotte Vladimirovna!

Ni har förbjudit mig att besöka er, att visa mig samman med er, att närma mig er över huvud. Och jag respekterar er vilja, ehuru jag ej fattar edra motiv. Ty att dessa enbart kunna bestå i den överdrivna och obegripliga fruktan för att kompromettera er genom någon som helst förbindelse med mig, revolutionären, terroristen, den av skyddsagenter och spioner ständigt förföljde, såsom ni här förliden ville låta mig förstå, kan jag icke tro. För vem skulle ni väl komprometteras genom umgänget med mig? Vet ni då icke, att varje tänkande medborgare i detta land, hela den upplysta världen är med oss. Och vad absolutismens kreatur tänka om er, borde vara er mer än likgiltigt, ifall ni är den kvinna jag håller er för. Som sagt, jag förstår er icke. Er fruktan är mig fullkomligt meningslös.

Ni har likväl icke förbjudit mig att skriva till er. Och jag begagnar mig av denna utväg för att än en gång upprepa för er, att ni måste bli en av de våra. Vi behöva er. Ni bär tecknet på er panna. Varulvs-tecknet, martyrinseglet. Jag lade märke till det första gången jag såg er, vid mötet för två veckor sedan. Det slog mig genast — innan jag anade att jag hade Charlotte Duval framför mig — att ni var kvinnan, som skulle förlossa oss. Men jag såg ock er tvekan; striden mellan gott och ont inom er avspeglades i edra drag, och den måste varit hård, fruktansvärd. Det skall ännu draga länge om, innan den kämpats till slut; lögnen hänger er som en black om foten, inrotade, förvända åsikter måste ryckas upp med roten, och måhända har ni ännu något annat och svårare, som binder er. Förlåt mig, att jag anser mig kallad att bistå er i den striden med min kunskap och rika erfarenhet om dessa ting, som äro nya för er, men så smärtsamt gamla och välkända för mig. Jag kan icke se er kämpa ensam, i mörker, med risk att sanningen blir snedvuxen och förkrympt, utan att erbjuda er min hjälp. Jag lyder icke mig själv, då jag så handlar; Gud skall veta, att denna efterhängsenhet är mig osägligt vidrig. Jag lyder en röst i mitt inre, som icke lämnar mig någon levande ro.

Jag måste det, hör ni. Det hjälper till intet att ni strider emot: fröet har fallit i er själ, det skall gro och slå rot och spira upp till en härlig planta, alla edra kvävningförsök till trots. Frihetens och sanningens evangelium måste segra.

Misstror ni mig? Om ni icke gjorde det, vore ni icke den ni är. Fråga bröderna vad de tänka om mig,

fråga våra fiender, och ni skall få höra det. Deras svar skola vara mina bästa förespråkare.

Jag vill leda er till sanningen. Steg för steg skola vi vandra genom de tusen lögnernas labyrint ut till den fulla klarheten, varsamt och stilla, att ni ej må bländas. Bländas av sanningen och mörkrets fasor.

Jag vill att ni i morgon afton kommer till lokalen ni besökte för två veckor sedan och hör d:r K. redogöra för sina studier bland Podoliens bönder. Det blir första steget. Jag väntar er.

I. P.»

Mannen framför kaminen grep eldgaffeln och rörde om i elden. Den flammade upp med ett språkande ljud. Han frös. Han förnam dödskyllan från rummet bredvid genom mærg och ben. Den fræna liklukten låg i luften, svag som en aning. Och utanför ropade forsen sitt eviga hungerrop efter byte.

Han læste vidare, sedan han ordnat breven i kronologisk ordning med ledning av poststämplarnas datum. Det fræmmande språket, som han ej absolut behærskade, gav ett stænk av hemlighetsfull mystik åt stæmningen, och småningom fick han en inblick i dessa båda människors livsöde, ensidig på grund av att breven härrörde från endast den ena av dem, men likväl till fyllest att låta honom ana dess djupa tragik.

— — — »Denna d:r K. — jag måste erkænna det — hyser jag icke fullt fœrtroende till. Intet stöd för min reservation har jag i hans görande och låtande, som utan gensægelse måste tillskrivas en oppriktig och ærlig prægel. Ni skall måhända finna det barnsligt och fœrdomsfullt, då jag sæger, att orsaken står

att söka i hans härkomst. Han är den yngsta telningen av en släkt, som allt sedan sin upprinnelse varit ett av Rysslands argaste plågoris, absolutismens villiga bödel. Där klibba blod och tårar vid det namnet, oerhörda våldsdåd, som skria efter hämnd. Det var bl. a. denne d:r K:s farfar, som med furst Senjavins goda minne och direkta bistånd satte i scen det stora blodbadet i Baku för tre kvarts sekel sedan. Flera andra blodsgärningar att förtiga.

Tro mig, intet gott kan någonsin komma av dessa bödelsätter, vilkas blotta namn inge fasa och vedervilja hos ung och gammal i detta land. Aldrig har ännu en ättling av dem tjänat friheten med helt och fullt hjärta eller gagnat den på annat sätt, än genom sina utmanande ogärningar. Barnen insupa frihetsfientliga idéer med modersmjölken, ungdomen näres med sägnerna om fädrens blodiga bedrifter. Miljoners förbannelser häfta vid dem, och undan dem skola de aldrig nå. Hämnaden är viss. Fädrens missgärningar skola straffas inpå barnen — *måste* det, så sant som det finnes rättfärdighet i världen.

De skola se sanningen, även de; de skola t. o. m. öppet omfatta den, huru i grund främmande den än är dem. Men bödelsnaturen, generationernas inpyrda frihetshat och absolutistiska fanatism, skall likväl förr eller senare taga ut sin rätt. Och väl är det. Ty så länge en av detta folkdräpande yngel finnes kvar inom vårt lands mären, skall det nya riket aldrig bli till varaktig verklighet. De måste dö. De måste falla på sina egna missgärningar» — — —

Breven blevo tätare. De innehöllo mest utläggningar i politiska och sociala frågor, präglade av den

personliga övertygelsens värme och vederhäftighet. Den skrivande hade synbarligen tagit sin roll som lärare och vägvisare på allvar. Slutligen hade han ansett tiden mogen för en ytterligare uppmaning till öppen anslutning till dem, som »kämpa den stora kampen för frihet och människorätt», nu mera ohöjld än förr:

— — — »Ser ni, Charlotte Vladimirovna, vi män ha något inom oss som svär emot själva attentatsidén, ett efterhängset och plågsamt arv från fädrens tid med dess koncisa begrepp om heder och tapperhet och mannaära. Medan det, att döda en fiende i öppen strid eller regelrätt envig, i alla tider tillräknats segraren som en ära, har det lömska mordet såsom sådant ansetts ovärdigt en man av heder. Det är denna traditionens vanföreställning, som vi män icke kunna underlåta att tillämpa t. o. m. på vår verksamhet i hämndens och sanningens tjänst. Den är ett med hela vår varelse. Att vi icke dess mindre drivits in på det politiska mordets väg och nu begynt vår verksamhet i mera omfattande skala såsom organisation är en frukt av den allt vidare utbredda insikten, att det i själva verket är en strid, så ärlig som någonsin under liknande förutsättningar varit möjligt, som det här gäller, ett öppet envig mellan förtryck och människorätt med samma vapen: terror mot terror. Man måste se sakerna i stort och icke glömma, att historien många gånger om rättfärdigat det politiska mordet. Men de, som icke kunna det och likväl drivas in på attentatets väg, försona sig oftast med de fäderneärvda principerna, som de kalla samvetet, genom att själva fälla och verkställa domen över sig.

Ni kvinnor besväras däremot icke av dylika skrupler. Ni kunna se klart och stort. De politiska mordena med de största verkningar historien känner ha utförts av kvinnor.

Charlotte Vladimirovna, förstår ni då icke, att vi behöva er! Behöva ert aktiva arbete, icke blott edra sympatier. Ni kan göra oss ovärderliga tjänster redan med er penna, vars alster redan nu läsas med förtroende av en stor allmänhet. Ni *måste* komma till oss» — — —

På ett enda ställe talades där om kärlek:

»Proschnas förlovning föll som en obehaglig överraskning ned i vår krets. Jag anser att han absolut handlat orätt, då han bundit en kvinna vid sig, oaktat han fullväl vet, att han går med Damoklessvärdet hängande över sitt huvud. Jag håller strängt på celibatsprincipen bland oss parias. Vår kärlek, hela vår själs värme och all vårt hjärtas hängivenhet bör ägnas fosterlandet och dess sak. Vi få ej i oförlåtlig själviskhet söka bygga vår personliga lycka på den skriande olycka, som ruvar över vårt folk och vars bekämpande med alla medel vi satt oss till uppgift. Vi ha vigt oss till våldets hämnare; för oss finnes ingen annan lycka till på jorden, än den att få tjäna vår heliga, förkättrade sak» — — —

Under detta brev stod omsider brevskrivarens fulla namnteckning: Igor Petrovitsch. Mannen framför kaminen studsade. Det namnet kände han. För någon vecka sedan anträffades dess bärare som ett stelnat, uppsvällt och ruttnande lik bland strandstenarna nedanom Vallinkoski; han hade vid något ensligt ställe av forsen, tätt vid strandbranten för-

modligen, jagat sig en kula genom tinningen, och den döda kroppen hade tagits av forsen och förts vidare. Och orsaken till självmordet hade man sig intet med vissnet bekant. Den döde hade, enligt vad det framgick, varit en av det socialrevolutionära partiets mest framstående medlemmar och tillhört dess kamporganisation, varför man till en början antagit, att han deltagit i något attentat och sedermera tagit sig av daga; men detta antagande hade icke bestyrkts. Intet komprometterande hade anträffats bland hans på hotellet kvarlämnade få tillhörigheter, men i kaminen hade en mängd pappersaska kunnat påvisas — samma kamin, framför vilken han nu satt och läste hans brev till den döda där inne.

I slutet av augusti skrev han slutligen sitt sista brev:

»Lotten har fallit på mig. Jag är glad och dock genom en skugga av vemod. Livet syntes mig just lättare att leva än någonsin, sedan jag blev man. Proschnas mot all förmodan lyckliga äktenskap har givit mina celibatteorier en svår knäck, och jag har varit dåraktig nog att låta hoppet, att en personlig lycka möjligen ändå kunde finnas även för mig, spira upp. Det var för väl att detta kom, innan jag hunnit börja försöket att realisera mina lyckodrommar.

Jag måste få se er, innan jag går till mitt värv. Jag kommer därför i morgon till Terijoki — därför och för att på samma gång utföra mitt ödesverk. Ty det är där det skall ske. Det gör mig ont om Finland, men saken tål ej uppskov; ett sådant kunde leda till att ytterligare oskyldigt blod komme att utgutas. Och då jag hör till dem, som äro inpyrda av de där

dumma gamla hedersbegreppen, torde landet icke få något allvarsamt obehag för min gärnings skull.

Vem det gäller? Jag förstår att ni gärna vill veta det. Dylikt anförtros emellertid ej åt ett brev, trots postdepartementets färska proklamationer att brevsekretessen härefter skall respekteras! Jag är rädd jag redan sagt för mycket. — Namnet får ni veta, då vi träffas. Är jag för djärv, då jag ber er möta mig vid stationen? Ty ni står förmodligen fortfarande fast vid förbudet för mig att besöka er?»

— Vid Gud, nu har jag det! utropade han plötsligt. Det stod i tidningen i går, att en furst Senjavin, nyligen utnämnd till generalguvernör någonstädes i Sydryssland — ärkereaktionär och blodig administrator — funnits död jämte sin lille son i — låt se — ja, i Villa Gadski i Terijoki. Dödade med revolverskott. Ännu ingen klarhet, huruvida mord och självmord i ett anfall av ruese eller dubbelmord av tredje person föreligger. Gemålen för tillfället bortrest. Det är hon, som ligger lik där inne.

Men — grubblade han vidare — Igor Petrovitsch' lik hittades för två veckor sedan och hade redan då legat länge i vattnet. Dramat i Terijoki åter har skett i dagarna — i förgår eller kanske i måndags. Det kan således inte vara han, som gjort det.

Han vecklade upp en telegramblankett med adressen: Terijoki, Villa Gadski, Tamara Senjavin. Telegrammet var avsänt från Imatra två dagar senare än det sista brevet var daterat och lydde:

»Jag kan icke. Jag måste dö. Farväl och tack!

Igor.»

Och så till sist ett förseglat brev, med en främmande stil adresserat till furstinnan Léontine. Hans händer skälvde svagt, när han tveksamt bröt det, och med en oförklarlig sinnesrörelse läste han bekännelsen om ett brott, som han redan anat:

— — — »Han kunde det icke, han.

Ännu i sista stund visste han icke vem jag var, hade aldrig forskat därefter, gränslöst som hans förtroende till mig var. Det var på tallmon vid stranden aftonen innan den dag, då det skulle ske, som han yppade för mig sin hemlighet: — Det är ättlingen av honom, som var medskyldig till blodbadet i Baku, det nu gäller. Honom och hans späda son, om det blott finnes någon möjlighet att samtidigt nå den lille. Han ingick ej i vår gemensamma dom; honom har jag själv dömt från livet. Jag är ej nöjd med halvgjort arbete. Och när det nu en gång måste ske . . .

Änskönt jag länge anat det, kunde jag icke hindra, att jag blev mycket blek. Hans skarpa öga märkte det, och utan att veta orsaken, ägnade han mig den mest rörande omsorg. Han var varm, nästan vek såsom aldrig förr, och jag trodde mig läsa i hans blick, varför livet för honom på sista tiden syntts drägligare än någonsin förr. Och jag förmådde icke säga honom, vad något inom mig ropade högt: Det är min make och min son ni vill mörda! Mina läppar förblevo slutna.

Jag borde ha varnat dem, men min mun var fortfarande sluten av en makt, som var starkare än blodets, starkare än moderskärleken.

Gud allena vet vad jag genomkämpade den natten. För första gången på månader öppnades min dörr åter för Mikael; jag förmådde icke förvägra honom

denna sista gunst. Och jag teg. Under allt visste jag, att jag mördade honom med min tystnad.

Och mitt barn hatade jag . . .

Sedan dess har min själ varit död, utan medvetna funktioner. Då telegrammet följande morgon lät mig se, att han, Igor, visste allt och icke var i stånd att göra det, var det som hade det rört någon annan, icke mig. Jag hade redan dödat de två i mitt hjärta.

Mördat alla *tre*. Ty var det icke för min skull Igor Petrovitsch gick med skam i döden, vanärad, svikande sin uppgift? — — —

Så en dag — det var i måndags, då vi sutto vid frukostbordet på verandan och solen lekte ute på havet och i min gosses hår — vaknade jag och såg, att *de två* ännu levde. Och i samma nu visste jag att det var jag, som måste göra det.

— — —

Och nu är ett stort lugn över mig. Jag vet att jag om en timme skall vara död och allt försonat. Jag förnimmer dödens närhet med samma jublande lugn, som de gamla tros martyrerna måste ha känt, då de sågo himmelens portar öppna sig för att mottaga dem.

Jag vet icke med visshet, om jag är vad människorna kalla klok. Men det säger jag er, ma chère, att sanningens, vedergällningens och frihetens evangelium, för vars storhet Igor Petrovitsch först öppnade mina ögon, har blivit mig ett evangelium, som är mig nog i döden, och att jag dör såsom den föraktligaste och lyckligaste bland brottslingar.

— — — Forsen ropar tätt utanför mina fönster — mina och Igors. Det är som en brusande, betagande musik för mina öron, ett allsvåldigt »miserere», som bär förlåtelsen inom sig. Jag tycker mig höra Igor kalla. Jag vill söka honom i virvlarna, tills jag finner honom.

Tamara.»

Det hördes ett ljud, som om den döda skulle rört på sig där inne. Mannen vid kaminen reste sig och gick in. En svag liklukt slog emot honom. Vaxljusens gula lågor kastade sitt svaga, fladdrande sken över den dödas ansikte med den gapande munnen, formad till ett skri. I den stora spegeln vid fondväggen fördubblades perspektiven med ännu ett vitt lik, ljussken och mörker. I höstkvällen utanför ropade forsen.

Han ringde.

— Skaffa karlar och bär liket till bårhuset, befallde han, och hans röst var barsk. Jag har fastställt identiteten.

HERR EVERTS BROTT

I.

NÄR HERR EVERT VAN DEM BOKEL, I ÖGONBLICKETS uppbrusande mod hade ränt darten genom livet på slottsknekten, stod han en stund och stirrade på liket utan att fatta huru det tillgått. Medan tumultet omkring honom alltjämt tilltog, stod han med döva öron och utan att se något annat än den döda kroppen, som låg utsträckt på rygg med blodet i en smal, djupröd strimma sipprande ur såret. Benen skrevade ut, och han lade märke till att bucklan i tarsen, som glidit av armen, till skapnaden liknade en engelsk ros. Men hans hjärna, där spritångorna började förflyktigas allt eftersom skräcken tog vid, kunde ännu icke förstå vad som skett.

Plötsligt dolde en bred gestalt liket för hans ögon. En undersätsig, fetlagd karl med vilt skägg stod framför honom, och av munderingen och hällebarden att döma hörde också han till slottsvakten. I och med detsamma vaknade självbevarelsedriften hos herr Evert; hans öron uppfångade det helvetiska larmet i knektstugan, han hörde sitt namn nämnas under ett förvirrat korus av förbannelser, hotelser och vilda skrån, och då han med ett skutt nådde det lilla fönstret och svingade sig ut, följdes

han av en grov basröst, vilken stark som en åska skrek:

— Håll, fördömda garp! Vi ska min själ — — —
van dem Bokel satte i med att springa så som han aldrig gjort förr. Utför slottsgränden bar det, så luf-
ten susade om öronen. Han visste att han hade förföljarna tätt i hälarerna på sig, och kommen till bron kastade han, alltjämt springande, den korta pälsjackan ifrån sig i ån för att vara vigare. Darten med den blodfärgade klingan höll han alltjämt i handen med ett krampaktigt grepp kring fästet; »om någon söker hejda mig, så — Gud förlåte mig — stöter jag ned honom», tänkte han. Men där var ingen bland de mötande som hindrade honom; fastmer tryckte de sig skälvande av rädsla tätare in under husväggarna för att ge honom vägen fri.

Han sprang och sprang, och ju längre det led, dess hastigare tyckte han det gick. Larmet från förföljarnas hop drog sig allt längre bakom honom, och i det han i ett hörn gjorde en tvär vändning och lopp in i en folktom gränd, hörde han det bara som ett otydligt mummel, som drog förbi och slutligen tystnade.

Nu stannade han med pulsarna flygande av språnget och började tänka sig för. Vart skulle han ta vägen i den främmande staden? Hans skepp låg åt rakt motsatt håll, vid skeppsbron nedanför slottet, men där hade man med säkerhet utställt vakter, som skulle gripa honom, om han vågade sig fram. Förutom en kamrat från djäkneåren i Reval, som vistades i bispens hus, hade han inga vänner i staden, och hans enda bekanta utgjordes av några tyska

krämare, med vilka han idkat köpenskap. Till dem var det åter inte rådligt att gå, ty knektarna skulle säkerligen leta genom deras hus, sedan de funnit att ett fortsatt förföljande längs de slingrande gatorna vore fruktlöst. Ett ögonblick föll det honom in att söka skydd hos sin vän i bispens hus, men han påminte sig i samma nu ha hört, att bispen med allt sitt folk för tillfället dragit sig tillbaka till Kuustö. Det enda som återstod honom var att söka taga sig fram till slottsbron och söka gömsle på något av skeppen för att sedan i skydd av mörkret förmå skepparen att smyga sig ut ur hamnen utan den sedvanliga visitationen.

Från grändens motsatta mynning hördes röster och brådskande fotsteg, och han tog åter i med att springa. Men ånyo utkommen på Slottsgatan, som nu var uppfylld av folk, fann han det rådligast att sakta farten och sticka darten i skidan. Det var tydligt att hela staden redan visste om vad som hänt. Borgare och borgarhustrur stodo i klungor på gatan och diskuterade livligt händelsen, och vid ingången till en tavern hade de halvrusiga gästerna jämte värden skockat sig samman, ännu med skum från porsölet i skägget och stopen i händerna. Ingen knekt syntes till, och van dem Bokel kände sig lugnare. Av borgarna hade han intet att frukta, även om de kände igen honom, vilket var föga troligt; han visste fullväl, att även de sedan gammalt levde på krigsfot med slottsknektarna.

Han kände sig torr i gommen, och följande en plötslig impuls gick han fram till värden i det vita förskinnets och befallde fram ett stop öl.

Inne i krog salen flöt tobaksröken i en bred, tjock ström ut genom den öppna dörren, men lokalen var för ögonblicket tom på gäster. Evert van dem Bokel fick sitt öl och slog sig, svettig och med lårmusklerna ännu ryckande av språnget, ned vid ett av borden längst inne. Han störtade i sig ölet, vilket läskade hans torra strupe som den yppersta burgunder. En behaglig känsla av domning och håglöst lättsinne kom över honom. Det framfarna syntes honom med ens som en ond dröm; inte kunde det vara han, som stuckit ned slottsknekten — omöjligt! Dum hade han varit, som löpt sig svettig genom gatorna för något som han inte gjort, något som han, herr Evert Julian van dem Bokel, aldrig kunnat göra.

Genom dörren kom ett oredigt sorl av röster; då och då bröt en halvrusig, sludrande stämma igenom med en tydlighet, att man kunde höra vart ord. Herr Evert sträckte välbehagligt på sig, kisade mot ljuset och gäspade. Men sedan värden fyllt på hans tennstop, ställde han sig att prata.

Om den unge herrn redan visste om överfallet på slottsknektarna? Inte? — inte att en av dem blivit nedstucken? Och värden började berätta, lade till av eget och andras, så historien svällde ut i det fantastiska.

Evert van dem Bokel kände det som om ölet skulle stockat sig i halsen på honom. Potz donnerwetter, vad stod den trinda värden där för och berättade honom om det, som han visste bäst själv? Han hade haft det så behagligt nyss, då han glömt bort hela detta spektakel. Och nu påstår mannen där att det är sant ändå, alltsammans! Men inte så, som han

berättade; mer än hälften av vad han sade var lögn, simpel lögn. Han retade upp sig över dessa fantastiska lögner, glömde sig och brast ut:

— Nehej, krögare, så var det inte. Du ljuger, och det vet du själv. — Och han beskrev förloppet med hög, uppretad röst, som om det gällt att på allvar försvara sig.

Det var slottstjänarnas fel alltsammans. Ty de hade utan anledning trängt fram till kofferdiskeppen i hamnen, ställt till bråk och slagit en lybsk sjöman helt fördärvad med sina gehäng. Det skulle man hämnas på dem för, hämnas gruvliga, så de framdeles visste ta sig i akt för främmande rikens sjömän. »Jungen» och sjöfolk, borgare och borgardrängar samlades i stor myckenhet, men knektarna — »die Schundbuben» — hade gömt sig undan, och det var omöjligt att finna rätt på dem. Men då alla knektar äro lika, bröt folket sig in hos ett par andra av dem och — — —

Han tystnade tvärt, förskräckt över sin oklokhet. I världens trinda månansikte och talgiga grisögon hade det kommit något lurande, ondskefullt, och i dörren hade samlats en del nyfikna ansikten. Nu såg han ock, att hans skor och strumpor voro så nedsmorda med dy, att ensamt det kunde förråda honom.

— He-he, skrattade värden elakt, herrn tycks veta besked, minsann. Men huru gick det sedan? I berättar som om I sett det med egna ögon.

Herr Evert teg förtrytsamt och smått rädd. Men värden gav sig icke.

— Nå, vad hette han som gjord'et då?

Det klack till i van dem Bokel; »den där frågan vill han fånga mig på», tänkte han. Men för att vinna

tid sade han: — Gjorde vad? Där fanns folk massvis, har jag ju sagt.

— Jag menar — menar — förstår sig — vem som drap knekten, he-he?

— Ja det, ja, — herr Evert dröjde eftersinnande på orden — det påstås ju ha varit en junge, en reva-lensare eller vad han nu kan vara — — — låt mig se — van der, van den — van dem — — —

— van dem Bokel var det, ropade en larmande röst från dörren, för jag var med, så mycket I det vet. Det var samma sluddriga mål, som så tydligt hörts in från gränden. Med sin väldiga buk kom borgaren kryssande mellan borden fram till van dem Bokel, slog honom förtroligt på axeln och lät sig därpå med en duns falla ned på bänken. Tag inte illa upp, kamrat, fortfor han tröstande, då herr Evert såg besvärad ut, full är jag visserligen, men jag har rätt att vara full i dag, för jag piskade upp dem duktigt, de satans knektarna. Krögare, hallå! Mera öl — giv oss en kåsa var av ditt bästa pryssing. För tysköl måste det vara en dag som denna — han vände sig med lägre röst till sin granne — då vi lyckats giva knektbyket en skrapa, så de skola minnas den så länge de leva.

De fingo sina »kåsor» — väldiga, behornade träbyttor — med skummande pryssing, och borgaren skålade för »den sakramenskade gossen van dem Bokels lyckliga flykt». Sedan han sugit skummet ur skägget, började han med larmande röst skryta om sina hjältedater, medan herr Evert satt inklämd mellan hans oformliga buk och väggen och kallsvettades i vaknande ångest. Kring deras bord samlades efter

hand en halvkrets tacksamma åhörare, och själva värden kom till, genom sin blotta åsyn stegrande revalensarens ångest. Hans hjärna arbetade febrilt för att utfinna en möjlighet till flykt utan att väcka misstankar. Att i denna stund helt enkelt stiga upp, betala och gå lät sig icke göra, sade han sig, medan han samtidigt hade förnimmelse av att han i sin överdrivna försiktighet nu var minst lika dåraktig som i sin säkerhet nyss.

Plötsligt tystnade hans tjocke bordsgranne på ett hemlighetsfullt tecken av en av åhörarna, och värden var med ens försvunnen. »Nu har han gått att ange mig hos knektarna», tänkte herr Evert i skräm- sel. Utanför halvkretsen talade någon, som han icke kunde se, i myndig ton med värden. Det nyss så bullrande auditoriet stod tyst och slokade med besvä- rade miner, och den nyss skroderande borgaren höll kåsan så länge för munnen, som om det gällt att tömma en hel åm. »Nu komma de för att häkta mig — nu — — — nu», och herr Evert räknade sekun- derna, medan ångesten målade för hans ögon scenen från knektkojan med pinsam tydlighet: den döde liggande på rygg med skrevande ben och en engelsk ros i sköldbucklan; ur såret efter stinget kväller blo- det i en smal, otäck strimma ned på golvet — — —

Herr Evert reste sig häftigt med skälvande knän och likblekt ansikte, öppnade pungen och satte ett mynt på bordet. Så trängde han sig ut mellan bor- garen och furubordet — som han mekaniskt flyttade undan. Ringen av de omkringstående bröts, några följde med mot utgången, och då revalensarens öga nu föll på den hittills osynlige, myndige mannen vid dis-

ken, krympte hjärtat samman i hans bröst av förskräckelse. Den tjocke knekten från slagsmålet i knekttorpet! I vanvettig skrämsel tog herr Evert golvet i ett par långa språng och kom utom dörren, innan någon hann hejda honom.

— Håll! skrek krögaren och sprang så fort han förmodade efter honom, men såg endast en skymt av hättelikarna, när de svängde om närmaste gathörn. Då ropade han till de närvarande gästerna, som trängdes häpna vid dörren, att de skulle springa fatt rymningen, som inte betalt sin räkning. Alla strömmade väl ut, glada att komma bort från den fruktade knektens närhet, men ingen upptog förföljandet.

Det hade ock varit lönlös möda, ty långt bort i gränden sprang revalensaren för livet, sprang som en vettvilling uppåt staden, övertygad om att förföljarna voro tätt i hälarerna på honom. En hund fick syn på honom och upptog ursinnigt skällande förföljandet. Efter hand kommo andra hundar till, och det blev en skallgång sådan man i mannaminne icke sett i staden. Lockade av det frenetiska oväsendet gingo borgarna till fönstren och sågo då i den fallande skymningen en karl i ursinnig fart fly genom gränden för ett koppel vilt skällande hundar. I ett portvalv stod en borgare och höll sig för magen av skratt vid synen. Herr Evert fann visserligen, att detta var en alltför allvarsam sak att skratta åt, men vågade icke vända om av fruktan för de inbillade förföljarnas hällebarder. Han fann det likaså egendomligt att mötande icke sökte hejda honom, utan bara skrattade eller kastade speglosor efter honom. Det oväntade mötet med den tjocke slotts-knekten i tavernan hade slagit

honom med en besinningslös skräck, som kastade honom fram genom gränderna och lät hundflockens skall ljuda som en kör av skallande, flämtande människokör i hans öron. Han kom till torget. Då tyckte han sig med ens skymta en skog av blänkande hällebarder vid mynningen av den motsatta gränden, och han ändrade därför riktning och lopp utmed husen på den sida av torget, dit han kommit. Någon ryckte honom i hättan och rev honom i benen. Inför övermåttet av fara blev hans hjärna med ens klartänkt.

— Där är Lars Vadmals kryddbod, mumlade han, där bredvid huset, där hon bor, flickan med de trånande ögonen.

Och han slank in i porten till ett högt trappgavelshus och rusade uppför en mörk trappa, tagande tre steg i taget. Oväsendet bakom honom upphörde i och med detsamma. Då stannade han flämtande och svettig på en avsats och stödde sig mot väggen.

Vad skulle hon väl säga, om han plötsligt öppnade dörren och bad henne om skydd, om ett gömsle? Kunde han säga henne, att han dräpt en slottsknekt och därför var fredlös och förföljd? Nej — knappast åt sin moder kunde han säga det, alldeles icke åt sin älskarinna; så mycket mindre då åt henne, som han inte kände. Henne, som han bara sett genom fönstrets blyinfattade rutor, då han stoltserat på torget utanför och växlat kärliga blickar med henne. Var det inte vansinnigt detta? Och samtidigt frågade han sig: är hon manne verkligen så skön, som han sett genom fönstret, eller kanske ännu skönare?

Som en inkräktare, en fridstörare, en dåre skulle hon ta emot honom, nedsölad av gatans dy, sönder-

riven och svettig som han var, icke olik en av dessa stavrackare, som bettla i husen. Om han nu alls träffade henne; tänk om någon annan öppnade dörren för honom eller om hon icke var ensam! Icke en gång hennes namn kände han. Han skulle bli bortkörd från hennes dörr som en skabbig hund, tvingad utför trapporna, ut på gatan igen. —

Om hennes hår var som silkegull, då solen smekte det? Om hennes ögon verkligen varit så fulla av längtan och ljuv trånad, som han tyckt sig märka? Om det alls varit honom de gällt, hennes blickar?

— — —

En dörr öppnades uppe i trappan, och på tröskeln stod en flickgestalt med ranka linjer mot den döende dagern i rummet innanför och spejade ned.

— Är någon där?

Den fredlöse gjorde en rörelse för att komma utanför ljusfåran från dörren, men vid bullret upprepades frågan med högre röst:

— Är någon där? — Det klang så underligt genom trapphuset.

Då kastade sig herr Evert uppför trappan och på knä för flickgestalten, och över hans läppar bröt en ström av heta böner.

Och då ljuset föll på hans ansikte, kände hon igen honom.

II.

Jungfru Ingegerd Vibrektsdotter satt på sin vanliga plats vid det höga gavelfönstret i sin jungfrubur och såg med trötta ögon ut över torget. Det var dagen näst före S:t Henriks dag, och ute bör-

jade det våras. Mellan torgets grova stenbeläggning hade en späd grönska skjutit upp i solen, och björkarna på helgeandshusets gårdsplan hade vecklat ut sina första saftigt glänsande löv. Mitt på torget tultade ett gossebarn omkring med ett fång brandgula maskrosor i händerna, helt yr av förtjusning över solvärmens och blommornas.

Men jungfru Ingegerds ögon glänste svidande torra såsom hos en, den där gråtit så mycket att hon icke har några tårar kvar längre. Hennes unga ansikte var blekt och förgrämt, och kring näsa och mun hade lidandet plöjt fula fåror. Den annars ranka gestalten låg tungt i karmstolen, vanställd av det övermogna havandeskapets börda. Handen, som hängde slappt ned, var genomskinligt vit och så mager, att Evert van dem Bokels löftesring knappast längre hölls på fingret.

Så hade hon suttit hela långa vintern, allt sedan den höstnatt, då han, den fredlöse, lämnat henne lika hastigt som han kommit. Suttit först med lycksaliga drömmars återglans i ögonen, lycklig över sin hemlighet, den ingen anade, lycklig i sin tillit och vid minnet av de korta, tysta nattimmorna i rusig älskog. Suttit senare med tårskymd blick, marterad av längtan, av vaknande tvivel och människors nyfikna frågor. Vintersnön hade fallit och smultit, och nu brann hennes blick som i feber, trött och tårlös stirrande bort över torget alltjämt mot samma punkt — mot gränden, där han borde synas, den väntade som aldrig kom.

»I vår, då isarna brista och faret är rent, skall du vänta mig», hade han sagt. »Då skall du sitta i

fönstret och vinka mig välkommen — i fönstret, där jag första gången såg dig. Och då skall min sköld vara blank och utan vank.» — — —

Honungssöta ord hade han fört på tungan. Heta av lidelse hade hans kyssar varit, heta hans famntag. Och het var ock hans livsfrukt att bära.

Lätt hade han haft att svära eder, och lätt hade hon trott honom. Ända tills dominikanerbrodern från Sankt Olofs konvent vid jultiden kommit med tidender om hans otrohet. Och ingen julhälsning hade kommit från honom.

Över torget kom en skara djäknar. De hade den sena vårens första blomster i håret och sjöngo, medan fötterna gingo som i dans över gatans stenar:

»Convivari, non tristari
jubet lex in seculo.
Consolari, jucandari,
mandat Bacchus populo.
Ergo gaude, plaude, laude,
consio scolarium! —
O si tale — — —»

De unga rösterna skallade för ett ögonblick kraftiga och jublande upp till den ensamma och dogo så med ett dallrande eko bort i gränden. Men de hade kastat in något av sitt glättiga mod i jungfruburen, och Ingegerd tyckte det med ens hade blivit ljusare där inne. En yrvaken fluga tog till att surra, och en stråle av solen kysste Guds moders bild i nischen.

Det var ju vår nu; sent hade den kommit och väntan hade varit lång, men nu var den likväl där.

»I vår», hade han sagt och kysst henne till avsked och sett henne in i ögonen med en trohjärtad blick. Nej, för visso fanns intet svek i hans sinne i den stunden!

Hon kände, att blott han ville komma, skulle hon förlåta honom allt och falla honom om halsen och kyssa honom ren från främmande frillors besmitelse. Blott han ville komma — å, blott han ville komma!

Han var ju en man med vapensköld och riddarära att värna. Redan det borde tvinga honom att komma — om icke till henne, så dock till staden för att två sig ren. Och då skulle hon kanske få se honom åtminstone, kanske t. o. m. få tala med honom, och det vore henne nog. Blott han ville komma!

Han hade sagt, att han inblandats i ett upplopp vid hamnen och slagit en knekt till självförsvar. Och väl för hundrade gången ställde Ingegerd till sig den frågan, om det kunde vara så svårt ett brott, detta att handla i nödvärn. Det hade kommit till hennes öron något om att han dräpt och därför var biltog, men det kunde hon icke tro. Själve domprosten hade sagt det, då hon bett honom att för barnets skull viga henne vid den frånvarande: »Eder trolovade, jungfru Ingegerd, är förvunnen till livssak och dömd ogill; I är löst från ert löfte till honom och kan aldrig få honom till make.» Men hon trodde det icke ändå! Evert van dem Bokel, som hon svurit tro och loven, kunde icke dräpa! Men hade han verkligen dödat, så hade det förvisso skett till självförsvar. — — —

Ur gränden mitt för torget kommer ett sällskap ryttare i skritt. Det är lagmän och frälsenämnd från

landsrätten i S:t Gertruds gillestuga, som vända hemåt. Mitt i flocken rider hennes fader, herr Vibrekt riddare, hon känner ögonblickligen igen honom på hans resliga växt och på hästens färggranna schabrack, som hon själv broderat. Nu skiljas de båda herrarna åt i hörnet, och herr Vibrekt rider i kort galopp över torget fram mot sitt hus. Hjälmbusken och schabraket fladdra av farten, och solen speglar sig i rustningen. Redan på långt håll viftar han med den harnesklädda handen upp mot jungfruburens fönster; Ingegerd hade rest sig och besvarar leende hälsningen. Alltid, när hon ser honom, fylles hennes själ av öm stolthet; det finnes ej en riddare i hela riket, ej en i de tre nordanlanden sådan som den reslige, ärrige kämpen herr Vibrekt, ingen med så blank en sköld och så rent ett hjärta. Ingen som såsom han förstår att vara både far och mor för sin ensamma dotter. — — —

De sitta en stund senare samman i jungfruburen, där solen silar genom fönstrets galler. Herr Vibrekt har avlagt rustningen och gjort det bekvämt för sig bland hyendena på den väggfasta bänken. Han söker göra sitt tal hoppfullt och muntrande, ehuru hans sinne är tryckt av bekymmer och farhågor. Han fruktar att dotterns tillstånd icke skall giva motståndskraft nog för den katastrof, som han anar vara nära. Hennes bleka, lidande ansikte bådade intet gott. Och ännu vet han icke vem mannen är, vars livsfrukt hon bär under hjärtat.

— Har det kommit något bud från skären än? frågar Ingegerd, och i hennes röst ligger en skälving.

— Nej, barn, väl icke det. Men herr Hans' uteliggare löpte ut i förgår, och eftersom de inte återvänt, är faret nog rent vid detta laget.

— Ja, det är ju vår nu, barn, tillägger han lågt och ser på henne.

— Ja, far.

— Du har sagt han skall komma då, prövar han sig litet längre ut.

— Ja, far. Han lovade så.

— Och är han en riddersman, så håller han väl ord?

Jungfru Ingegerd svarar icke. Men plötsligt brister hon i gråt, och mellan snyftningarna kommer det i en smärtfylld viskning: — Det är så svårt — så svårt att vänta, far.

Han har stigit upp och ställt sig bakom henne. Milt och tyst stryker han henne över håret, tills snyftningarna småningom avtaga. I hans eget bröst rasa samma tvivel som i hennes, och han finner inga tröstande ord. Och likväl vänder hon sin ännu fuktiga blick mot honom med ett uttryck av tacksam kärlek:

— Vad I är god, far. Vart tog jag vägen utan er?

Herr Vibrekt begynte gå med tunga steg över golvet. Det var tyst en stund; bägge sysslade med samma tankar. Så säger hon, bara för att säga honom något, som bringar tankarna i andra fåror:

— Och vid rätten i dag — var där mycket folk? Och många domar att fälla?

— Åja, menighet var där nog. Bönderna tredska med skatterna; de vilja icke låta utarma sig för den danske herr Eriks onyttiga krigs skull, säga de. Och de äro sannerligen svårt utsugna nu.

— Och ingen utsikt finnes att kunna lindra pålagorna? Och förhållandet till Hansan och livländska orden — har det inte blivit bättre?

— Nej, barn. Tvärt om är det sämre med utsikterna för handeln i vår än i fjol. Komturen i Reval trotsar oss öppet; han låter sitt folk sätta sig över lag och rätt såsom de behaga, och när vi fordra deras näpsande, svarar han med hån. Allaredan är där ofrid i landet, och värre blir det, bara skeppsfarten börjar. Vitaliebröderna rusta sig ock på nytt, sägs det.

Han stannar vid spisen och suckar bekymrad. Så fortfar han med stegrad förtrytelse:

— Icke ens i livssaker bry sig de revalska hundarna om att lyfta ett finger till skydd för lag och rätt här i landet. Du hörde kanske förtäljas om upploppet nere vid slottet i höstas, som några garpar yra av vin ställde till? Där flöt ju blod, men dråparen kom undan på något oförklarligt sätt, oaktat han i sin fräckhet gick så långt, att han en kort stund efter brottet satte sig på en krog och höll gille med borgarpacket. Först när han tog till harpasset, skrämnd av en rusig knekt, kände de igen honom, men då var det för sent. Den dravels gynnaren kunde löpa som om han haft vingar. — Nåja, han kom alltnog ut på ett skepp, trots strängaste visitering. Så ock de medskyldige, garpar såsom han. Man visste att de tagit sig fram till Reval, och så väl slottsfogden, som var sakägare, och borgmästaren gjorde föreställningar hos ordenshögmästaren, hos bispn, hos borgmästare och råd i Reval — men intet hjälpte. Då dömdes de frånvarande, och dråparen förklarades förlustig liv och gods samt ogill i de tre konungari-

kena. Vad verkan tror du detta hade? Jo, då högmästaren, den nidingen, fick vetskap om domen, lät han slå en av våra borgare, en ansedd man och skicklig i all slags köpenskap, som övervintrade i Reval — lät slå honom i järn, säger jag, och behöll honom som gisslan. Slikt övervåld är ännu osport i nordanlanden.

Jungfru Ingegerd har hört på i våldsamt spänning. Nu frågar hon med en röst, som darrar av hopp:

— Och dråparen — hon tvekar för ordet — måste på grund av detta komturens övervåld gå oantastad i de tre rikena, eller hur, far?

— Måste så hin heller! ryter herr Vibrekt och stampar uppbragt i golvet. Nej, så lätt får inte den skurken lejd. Landsrätten dömde kungsdöm över honom i dag, och den domen kan icke själve herr Erik ändra. Så snart den nidingen ertappas på svensk riksjord, hänges han i närmaste träd. Här *skall* skipas rätt i denna sak, så sant jag heter Vibrekt Ingvaldsson riddare!

Och han återtar sin gång genom rummet med steg som dåna mot stengolvet. Men då en stund förflyter och intet svar kommer från jungfru Ingegerd, stannar han och ser bort till henne. Hon ligger bakåtlutad i stolen och är blek som döden; hennes vanställda kropp avtecknar sig under den åtstramade dräkten. Och plötsligt fattad av en vansinnig tanke går herr Vibrekt fram till henne och griper henne i axeln, som skälver under hans grepp. Hans röst är hes av sinnesrörelse:

— Flicka, svara mig, är det — är det mandråparen Evert van dem Bokel, som är far till barnet?

Jungfru Ingegerd sluter ögonen, och det går en ryckning genom hennes lemmar. Så höjer hon ögonlocken och ser stort och fast in i faderns flammande ögon. Han läser svaret i denna blick och sjunker ihop som tillintetgjord.

Det blir så fruktansvärt tyst i rummet. Endast de bådas andetag höras, häftiga som två människors, vilka kämpa i envig.

Utanför skiner vårsolen på torget. Och med ens skär ljudet av hästhovar genom tystnaden. Tvärs över torget spränger en ryttare i sporrsträck mot herr Vibrekts trappgavelshus. Jungfru Ingegerd har rest sig, och hon står stel som en staty i aningen om, att dråpslaget närmar sig.

Det är en skrivarsven från slottet med bud från herr Hans. Dennes uteliggare ha infångat tvenne främmande varuskepp, vilka synbarligen varit på väg nordpå för idkande av olovlig byteshandel med kustinvånarna, tvärt emot konungens förbud och privilegiebrev. Bland männen ombord igenkände knektarna vid framkomsten till slottsbron några gäster och gamla fiender från tumultet i fjol, och det kom till våldsamheter. Herr Hans beklagar att han icke kunnat avstyra det.

— Blev någon illa slagen? frågade herr Vibrekt.

— Ja, somliga äro svårt tilltygade, men i synnerhet en, som de kalla herr Evert mandråpare, en bland främlingarna, som herr Hans med egen hand ryckte ur de rasande knektarnas händer och förde till helgeandshuset. Den stackaren har inte långt kvar. Han påstår, att han kommit med vittnen för att »två sig ren», som han säger. Och så sänder herr Hans bud

och hälsning från honom till välborna jungfru Ingegerd — svennen gör en bugning — att han vill se henne. Törhända finnen I honom ännu vid liv och sans, om I skynden er.

— Jag kommer, viskar jungfru Ingegerd, säg till om en häst — men fort!

Men då hon säger detta, känner hon att något brister inom henne, och ögonblicket därpå sjunker hon till golvet i våldsamt kramp. När herr Vibrekt böjer sig över henne, ser han, att katastrofen kommit.

NÄR HENRIK BARTH DENNA DAG EFTER SLUTAD repetition trädde ut på trappan, kände han genast att det låg vår i luften. Norra bantorget badade i sol, alla stadens rökar skimrade luftigt ångvita, nattens frost hade givit vika för en fuktig, förrädisk värme, och smältvattnet dundrade i avloppstrummorna. Folk såg glada ut, där de gingo och kisade, men Barths nyss så våldsamt spända drag slappnade till en trött mask. Liksom bröstsvaga i allmänhet hatade han våren med smutsigt snöslag och takdropp och islossning och denna giftiga mattande luft, som tvang feber i blodet. Hatade den så mycket häftigare som han väl visste att innerst ännu bodde kvar något av hans ungdoms vårglädje och starka driftliv, av djurets begär att slå upp alla sansers portar på vid gavel och låta vårsolen riktigt lufta ut därinne.

Han gick över det slaskiga torget med trötta steg och böjd rygg mitt i det gula ljuset och var tacksam att åter komma in i skuggan av husen. Violinkasetten, som han annars brukade bära växelvis med ettbart av vänstra handens böjda fingrar för att stärka yrkesmusklerna, tyngde märkvärdigt i backen. Människor gingo förbi eller mötte — han konstater-

rade med en ansats till cynism, att kvinnorna redan hunnit få det första glada vårstänket över toaletterna och kokett trampade i vätan med nya låga skor. Ovanligt många nyborstade cylindrar voro ute och vädrades, och han tänkte med vemod på sin egen gamla slokhatt — den måtte se dubbelt sjabbig ut en dag som denna.

Han bodde vid Humlegården, och egentligen skulle han tagit Kungsgatan upp. Han brukade gärna ta en tur nedåt Strandvägen också för havsluftens skull. Men i dag tog han en omväg genom smala sidogator för att inte komma in i stimmet. Det var just promenadtid, och han tyckte spårvagnarnas rassel och asfaltiärernas steg flöto ihop till bruset av en livsglädjens stora flod, dit han inte hörde. Hans överretade nerver dallrade ännu smärtsamt av efterklangen av fiolernas gnisslande, och han kände han inte stod ut med mera buller. Tystnad ville han — en stor tom stillhet — och vila, sömn, dvala, död.

Det hade varit en ovanligt livlig högsäsong. En räcka konserter och matinéer så tätt på varann, att slutackordet från den ena knappt förklingat innan overtyren till den andra spelades upp. Ett febrilt jäkt efter nya program, nya attraktioner, nya solist-celebriteter — och repetitioner, lektioner och uppträdanden dag och natt, dag och natt i en enda obruten följd. Musik i övermått var som kärlek, som kunde förvandla den mest glödande hängivenhet i slavens dolska hat. Det hade resulterat i att hela den elastiska, som tålig och samvetsgrann vitsordade orkestern i detta nu var uppriven och överansträngd och irriterad — en helvetesmaskin laddad med nevros.

Starkare karlar än Henrik Barth hade dukat under. Som nu senast gamle Nathan i andra violinen! Han hade suttit i orkestern i tjugufem år, trygg och oförbränneligt gemytlig, och inte en enda gång hade hans plats stått tom under denna tid. Ingen hade heller under den tilltagande allmänna retligheten lagt märke till någon förändring hos den gamle på sistone, och när explosionen kom, verkade den oväntad och ohygglig. Det var bara en sträng som brast — eller egentligen två: en på Nathans gamla Maggini och en i hans gamla hjärna. Det gick på mindre än en sekund — med ett litet vin, som skar genom märg och ben.

Henrik Barth stannade framför ett skyltfönster och stirrade på ett stort porträtt av en världsberömd violinvirtuos utan att uppfatta något annat än ett vitt skjortbröst. — Det går inte, sade han till sig själv. Ännu en månad kvar av säsongen — den värsta het-sen. Nej, det går inte — går inte längre.

Fortsatte han med det här, så blev han idiot, komplett idiot som gubben Nathan. Bara en sträng, som brister med ett skarpt litet vin . . .

Över skjortbröset kände han med ens igen Hubermans glattrakade musikeransikte och hötte åt det med knuten näve. Vilket arbete den karlen givit särskilt honom, Henrik Barth! Att i sista minuten telegraferade återbud och tvinga ett stackars orkesterök att öva in ett helt soloprogram i flygande fläng! Då hade inte dygnet räckt till för Barth. Det hade varit den sista stenen på den börda, under vilken hans ner-ver nu sviktade.

Han skakade på huvudet och gick därifrån, mumlande oupphörligt:

— Nej, det går inte längre. Går inte — går inte längre.

Vad tusan glodde folk för? Märktes det redan på hans yttre? Eller var det bara brackornas vanliga vördnadsfulla nyfikenhet gentemot utövaren av ett onyttigt och romantiskt yrke? Onyttigt — ja herregud, det var då visst och sant. Men romantiskt — detta rivande slit, denna utmyntning av en utnött själ för ett knappt och bittert levebröd? Lyckliga brackor, som inte behövde ständigt anstränga var nerv, var fiber, var cell för att nå det oupphinneliga, den ständigt gäckande fulländningen!

När gud skapade musiken, var han i en cynisk stämning. Han blandade ihop välsignelsen med förbannelse, och i violinen gömde han en djävul med änglastämman.

Han ruskade häftigt kasetten i sin hand. Å, att kunna slita kedjan, som fjättrade honom vid instrumentet — att bara slippa spela!

Och så med ens är den där igen, hörselhallucinationen. Det klingar i hans öra, surrar djävulskt som en jättestor ventilator; basen sjunker ner till ett hotfullt brummande som en avlägsen åska, cello höjer sig några takter i ett kromatiskt pizzicato, som dör bort i ett förväntansfullt ritardando. Då falla plötsligt alla stråkar och alla blåsare — trä och bleck och silver, alla, alla — in med ett skrällande fortissimo, pukorna hamra som vansinniga, violinerna vina i högsta läget som ursinniga smådjävlar i feberaktig brådska: ciss, e, giss, aiss — ciss, e, giss, aiss — och vidare i yrande prestissimo.

Och så skall han — solisten — skära igenom denna kompakta botten av avgrundslarm och göra sig gäl-

lande — ensam mot femti man! Svetten spricker utur alla porer; det känns som fick han kramp. Kreisler måtte haft ett anfall av vansinne, när han skrev det där. Det är en fysisk omöjlighet!

Han hörde det komma emot sig allt starkare ur stadens buller och känner dirigentpinnen eggande som en piska över sig. Nu, nu skall han falla in — nu är oljudsbottnen fast och hård. Hör violinerna gnissla — snabbare, snabbare! Hör tarmarnas tordön på basfiolen; hör pukornas frenetiska larm. Nu, Barth — den grandiosa finalen: fortissimo, prestissimo!

Det rycker i fingrarna, och spetsarna glöda som av häftiga glid över strängarna. Djävulen med änglastämman skriker överljutt, och dock hör han det knappast själv. Svetten strömmar, gestalten stelnar av kraftansträngningen. Varje nerv är spänd till bristning, och han vet inte själv av att han storspringer med likvitt ansikte genom gatorna. På en kyrkogårdsbänk skymtar ett bekant ansikte, och hans hjärna vill för ett ögonblick komma på avvägar, men dirigentpinnens energiskt suggererande sving driver den tillbaka i den trånga fåran: fortissimo, prestissimo — snabbare, snabbare!

Då han skälvande sticker nyckeln i sitt patentlås, hör han en elev hamra på pianot i förmaket och sin hustru med hög röst räkna takten. Först då lämnar orkesterns larm hans öra, men den våldsamma nervspänningen släpper inte sitt tag; den har fått ny eggelse. Nu — nu — nu hugger hon fel, tänker han med något liknande dödsängest, då han kastar av sig rocken i tamburen. Men äntligen inkommen på sitt

rum, dit pianoslamret inte når, märker han att han är lungvåt och går fram till spegeln och granskar orolig sitt utseende. När hans hustru en timme senare kommer in, överraskar hon honom i färd med att packa ner gångkläder i en handväska.

— Å Heinz, vart skall du hän?

— Bort, säger han utan att se upp. En liten resa, likgiltigt vart. Det går inte längre; jag står inte ut.

Fru Barth nickar dystert förstående. Hon har sett det komma, men inte vågat säga ett ord av fruktan att påskynda utvecklingen.

— Men du måste ju ha ett mål, Heinz, invänder hon blitt. Du skall till ett vilohem — det skall göra dig gott. Men vilket? Det finns ju en sådan mängd.

Han skakar på huvudet med virtuoslockarna.

— Vet inte. Är mig också egalt — bara jag slipper musiken!

— Hur länge har du ledigt?

Han rätar långsamt på sig och skrattar till ett tag.

— Hur länge — ja, vad tror du! Kanske för evigt? Kaputt, förstår du — eller åtminstone rasande nära däran! När självbevarelsedriften gör sig gällande frågar man inte efter ledigt. Rymma tänker jag; det är räddningen — bort, bort.

Han ser inte på henne utan ut genom fönstret, och dragen äro förvittrat hårda och bleka i det klara dagsljuset.

Hon trycker ned honom i en stol och reder praktiskt och moderligt ut vad han hållit på att ohjälpligt trassla till. Inte gick det för en andre konsertmästare att lämna orkestern så där utan vidare på säsongens höjdpunkt, det förstod han ju. Han skulle inte

göra sig och de sina olyckliga; det var knappt nog med levebrödet ändå.

Ett drag av plåga framträder i hans ansikte, och genast kommer hon med lugnande ord. Att han behövde komma bort och vila, det kunde ju ett barn se. Men han skulle inte därför ställa sig och orkestern i en otrevlig situation. Alltsammans kunde ordnas jämt och lugnt med ett läkarintyg. Hon skulle ringa efter doktor Holm, som de alltid brukat anlita i familjen. Han skrev nog ett intyg som höll, och så kanske han också kunde rekommendera något vilohem. Han skulle bara ta det lugnt, inte fjäska i väg — —

Han satt med händerna tryckta mot tinningarna och vaggade med överkroppen. Hans utseende nästan skrämde henne, och hans ord gjorde det inte bättre.

— Kanske det redan är för sent, säger han, och det är tydligt att hans förtvylade energi slocknat med ens.

Men då uppmuntrar hon honom med hoppfulla ord. Hon har en känsla av att hon i denna stund kämpar med mörkret om honom — maken, familjeförsörjaren — och hennes krafter spänns till det yttersta för att finna på argument, övertygande ord eller ihåliga fraser — vad som helst, bara det kan binda hans tankar och hålla dem ifrån hopplösheten. Och slutligen lyckas hon. När hon går för att telefonera är han redan lugnare och skrattar t. o. m. med barnen, som hon skickat in till honom.

Då han nu tänkte närmare på det, förstod han att det nog egentligen var till landet han ville, till rama bondvischan med tigande vita snövidder, vintriga

tysta skogar och tunnsådda stugor utefter vägarna. Med få och fåmålta människor, sävliga och trygga och med lantlivets lugn i ögonen — och av och till en ensam bjällra klingande från vägen. Det olidliga trycket på hjässan och svedan i de av notläsning ansträngda ögonen liksom lindrade, bara han tänkte på det: vita tysta vidder, mjuk, dämpande ullig snö överallt, ingen musik, bara en djup, salig stillhet . . .

Helst hade han naturligtvis sökt sig ut till en bondgård; blotta föreställningen att stadsmänniskor skulle gå och trampa omkring i den vita stillheten irriterade honom som ett falskt ackord. Men han gav sig inte tid att vänta tills fullkomligheten ernåtts. Till vilken bondgård skulle han för resten ta vägen, han som aldrig haft beröring med allmogen? Det blev därför ett telegram till ett litet rekreationshem ett stycke uppåt landet, och om några i spänning tillbragta timmar kom svaret: »Rum finnes; välkommen.»

Och nu var han där.

Dagarna gingo i ett oavbrutet dåsande, som i sin absoluta slöhet och frihet från plikter närmade sig det djuriska. Förmiddagarna tillbragte han ute på vägarna eller drev omkring på isen, och han måste anlägga rökfärgade glasögon för att skydda sig mot de gnistrande solreflexerna på den blånande vita snön. Efter middagen, då lampan tändes i salen och brasan sprakade i den öppna ugnen, satte han sig till brädspellet med värden, en medelålders bankrutterad lantjunkare, som såg ut som en sjöbjörn och hade en passion för tärningsspel. Utom Henrik Barth fanns i pensionatet bara en enda gäst, som aldrig syntes till; en fröken Holmlund, från Stockholm hon också —

kände herr Barth henne kanske? — som låg på isole-ring inne på sitt rum och gav som enda livstecken ifrån sig ett idkeligt ringande. Men herr Barth — han hade inte tecknat någon titel i dagboken och dessutom givit antydningar, varav husfolket trodde sig förstå att han var handelsresande, maskinbranschen — herr Barth skulle för all del inte tro att det alltid var så där tomt i villan. Nej då! Frun tröttnade aldrig på att påminna om att där om somrarna var överfullt — »ja, till och med tvättstugan nere vid sjön var uthyrd säsong efter säsong».

I salen stod ett gammalt taffelpiano, som till en början väckt Barths häftiga förskräckelse. Men snart nog kom han underfund med att det bara stod där som dekorativ möbel, och sedan han hört värden vissla några takter en kväll vid toddyn, lugnades han fullkomligt i fråga om husfolkets musikaliska böjelser. Knivarnas slammer vid det välförsedda bordet, fröken Holmlunds ringningar och tärningarnas svaga rassel voro i det stora hela de enda ljud, som bröto stillheten i pensionen. Värden satt mest tyst, när han spelade bräde — och de kunde inte vara fem minuter tillsammans utan att han föreslog ett parti — och själv kände Barth intet behov att tala. Frun var mest ute i köket.

Det var sålunda gynnsamma förhållanden, och det gick också raskt framåt med hans bättring. Efter en veckas förlopp kunde han redan skriva till sin hustru, att hallucinationerna inte längre plågade honom och att hans nattsömn började bli bättre. Han bemödade sig också samvetsgrant att undvika allt, som hade med tankar och framtidsgrubbel att

skaffa, och uppnådde en viss virtuos skicklighet däri, som hjälpte över månet anfall av melankoli. Vårdagen, som överraskat honom i staden, visade sig också lyckligtvis vara förflugen, och nu rådde åter en torr, ren köld, som tecknade fantastiska ismönster på rutan och rimmade i skägget. Allt som allt kände han sig om någon tid bättre än han gjort på länge, mycket länge.

Fröken Holmlund, som klagat över golvdrag på nedre botten, hade fått ett nytt rum vid samma korridor som han, och tjänstflickans ständiga spring i hennes dörr gjorde det redan betydligt oroligare. Och en dag stötte han på fröken själv i korridoren. Då han i halvdunklet kunde se att hon inte var klädd, tittade han diskret åt annat håll, när han passerade. Men han hade knappt nått ledstången till trappan, innan han hörde hennes kraxande röst bakom sig:

— Ser jag rätt — är det verkligen Henrik Barth?

Han vände sig förvånad om. Han ägde ett mycket skarpt gehör för människoröster, men denna kände han absolut inte igen.

— Jo, visst är det ni! ropade rösten vidare. O, så roligt, så roligt att plötsligt råka en gammal bekant här ute i ödemarken. — Hon kom fram med utsträckt hand och peignoaren fladdrade. I ljuset från trappan kände han igen henne, dock inte utan möda. Hennes namn hade han glömt, men så mycket visste han, att inte var det Holmlund.

När de sutto inne på hennes rum — hon drog partout in honom med detsamma — förklarade hon sig i denna punkt.

— Ja, det kan du ju förstå — hon duade honom ogenerat, sedan de flyktigt kollationerat sina minnen — att jag inte kunde komma hit under mitt artistnamn. För det är ju bekant landet runt, vet jag. Och så tog jag Holmlund, det första bästa jag fick tag i. Vi hade engång en garderobiär med det namnet — för många herrans år se'n. Låter det inte borgerligt-ärbart nog kanske?

Han såg på henne, där hon flaxade kring i rummet i nervös upphetsning och pratade immerfort, liksom ville hon förekomma alla obekväma frågor. Han tyckte sig stirra ner i en djup grav och fick svindel-symtom. Var detta fruntimmer i slarvig kamkofta och tillruvsad, raknad frisyra verkligen Helly från Berns — den söta lilla Helly, som skött sina ingenyroller med ett sådant smittande odygdigt temperament och på sin tid samlat en sådan tät krets av beundrare omkring sig? Dragen voro gustna med en gulgrön skiftning i den kalla vinterdagern; de förr så strålande, något för kupiga ögonen, vilkas skälm-ska blickar över rampen träffat herrarna rakt i hjärtat, voro matta och insjunkna och hade fått detta pinsamt misstrogna, lurande uttryck, som tycktes spörja: ser han det också? Men det värsta var rösten — hes och sprucken, ibland sjunkande till en orms väsande för att därpå hastigt klaras med en ansträngd harskning.

Hur var denna deklination möjlig — det var ju ingen evighet, sedan hon var älsklig och fräsch? Låt se: han gick på akademien på den tiden och satt om kvällarna i teaterorkestern för att förtjäna till livets nödtorft. Tja, det var ju tider sen dess; men ändå — denna ruin!

Fy fan, tänkte han, vad livet nöter! Särskilt — ett visst slags liv.

Han hörde knappast på vad hon sade. Då och då uppfångade hans medvetande ett ord, som lösryckt ur sitt sammanhang ändå bevarade sin karaktär av biografica: Lorensberg — Brunn — Scala — Fjelstrup — Olav Fönss, å vilken gudomlig karl! — bio, varför inte? — blev knäcken, hysteri — »professorn sa att jag absolut måste sluta — ut på landet, sträng isolering» — »hu, isolering, det är någonting fasligt, avskryvbart; det finnes ju engång inte ens bönder på bondvischan, inte så jag ser dem åtminstone!»

— Men så du! Gud vare lov, äntligen en människa, en karl, en söt, rar karl! bröt hon självsvåldigt ut och damp ner i hans knä. Han satt tafatt och sökte dra sig till minnes *vad* det egentligen varit dem emellan då för länge sedan. Han hade varit ungtkarl ännu och förmodligen kär i henne liksom alla karlar — inte minst de i orkestern, som dyrkat henne redan därför att hon aldrig var svår att ackompanjera, så korrekt som hon sjöng. (En liten älsklig sopran hade hon haft — och nu detta kraxande!) Till en viss grad intima hade de nog varit, hon och han, men aldrig över en viss gräns, så vitt han mindes. Han hade ju haft det så erbarnligt smått på den tiden; det hade rakt inte lönat sig att söka konkurrera med de vräkiga lebemännen i salongen, och det hade han varit förnuftig nog att inte göra.

Han vaknade med ett ur sina tankar. Satt hon inte där och bad honom *spela!*

— Nej, sade han bestämt; jag är tjänstledig och spelar inte. Läkarn har förbjudit det.

— Vad du är oartig! Jag tänkte ändå att när två goda gamla vänner som vi träffas så här apropå, så—ja, så kunde man väl ändå vara litet vänliga mot varann.

Vad pocker trodde hon? »Goda vänner» sade hon med understruken mening. Var det möjligt att hon inte kunde hålla räkning på graden av sin intimitet med sina beundrare? De voro legio, ty de voro många...

Hon bad ivrigare, tiggde som ett bortskämt barn. Han försvarade sig envist, höll upp sin hälsa som en sköld. Och för resten hade han ju intet instrument. Sin fiol hade han med uppriktig glädje lämnat efter sig i staden.

— Å, den saken kan då lätt hjälpas, sade hon ivrigt. Gubben har en lustig gammal bondfiol i sin byrålåda, och strängar finns där visst också. Jag ska strax be att få låna den.

— För himlens skull!

Men hon ringde. Han blev på allvar orolig. Blotta tanken att åter klämma en fiol under hakan rev upp hans nerver. Var det inte en gemen otur, detta sammanträffande! Och att »gubben» skulle råka ha ett instrument! Vart skulle han då nödgas fly för att slippa musiken!

Han gick resolut ifrån henne.

Det gick ett par dagar utan att de råkades. Vid måltiderna hörde han att hon var dålig. Kom inte ur sängen, låg bara och grät. Och så hade hon förstas frågat efter honom också. Ursäkta, de hade inte vetat att herr Barth och hon voro gamla bekanta. Det kom gamla kvinnors påträngande nyfikenhet i värdinnans ögon, när hon sade det.

Ett ögonblick tänkte han gå in till henne och släta över sin bryskhet. Men han gjorde det ändå inte. Vad angick detta fruntimmer honom egentligen? Hon hade ingenting, platt ingenting gemensamt med hans ungdoms Helly. Hon var honom vämjelig. Artistlivet hade fört honom i beröring med många deklinerade existenser, men Helly grep honom mer än andra för att det gått så hastigt utför för henne. Bara det att se henne hade framkallat recidiv — han hade inte haft riktigt god nattsömn, sedan de så oförmodat stött ihop i gången.

Bäst att resa, tänkte han. Men det hopplösa i hans flykt undan musiken gjorde honom oföretagsam. Han stannade.

En kväll, då han höll på att göra sig i ordning till natten — han gick alltid tidigt till sängs här ute — kom jungfrun och bad honom titta in till fröken Holmlund, som fått ett otäckt anfall och nödvändigt ville se honom. Han ville först vägra helt bryskt, men flickan menade att fröken verkligen var så illa därän, att hon helst borde få sin vilja fram. Det blev då en lugnare natt för dem alla. »Och det kostade ju inte herrn någonting.»

— Hur kan Mia säga det? förebrådde han. Jag är själv sjuk och tål inte se sjuka. Skicka då för allt i världen efter doktorn i stället.

— Å, doktorn ger henne ingenting mer, så *det* lönar sig då inte.

— Är det morfin hon fikar efter? frågade han plötsligt misstänksam.

Mia var en lantlig oskuld och visste ingenting om morfin. — Men jag vet bara att doktorn inte gett

hennes någon medicin de sista veckorna, fast hon säger hon dör, om hon inte får.

Barth visslade förstående, tog på sig rocken och gick in. Han fann henne i sängen, svullen och förgråten i ansiktet, men ordentligt kammad och pudrad. Blicken var flackande, irrande ångestfull. Onekligen hade hon det svårt, om det var *det* som var fatt med henne. Han bjöd henne en cigarrett, som hon skälvande tände.

— Å Barth, vad du är grym! började hon hest. Jag är sjuk, förstår du, rätt så sjuk — får ingen ro, har inte sovit på flere dygn. Du kan väl ändå hjälpa mig litet, ta en smula hänsyn — för gamla tiders skull. En viltfrämmande skulle göra det.

— Vad är det då du vill? — otåligt.

— Spela, spela för mig! bad hon lidelsefullt. Då anar jag att jag får ro. Det är en nyck, en fix idé; men jag är så där underlig, det följer med sjukdomen. Neka inte! Där på soffan har du felan. Jag har satt på nya strängar, mens jag väntat att du skulle komma.

Ovilligt gick han och tog fiolen, synade den. Det var en grant bemålad pjäs av klumpigt arbete, en sådan som byspelmän bruka förfärdiga åt sig. Strängarna voro riktigt isatta och till och med stämda, ehuru för lågt.

Hon hade sjunkit tillbaka mot kuddarna med ansiktet upplyst av förväntan och girigt sugande på cigarretten.

— Vem har lärt dig stämma en fiol? sporde han, knäppande på strängarna.

— En god vän. Du!

— Dumheter. — Han hartsade misslynt stråken och tänkte att hon antagligen nu skulle söka binda honom vid sig genom påminnelser om vad som varit. Och mycket riktigt:

— Men minns du då inte — särskilt en dag, då du — —

Han hade ursprungligen visst inte tänkt spela, men för att inte behöva höra mer förde han hastigt det monstruösa instrumentet till kinden och drog några tunga, prövande stråkdrag, som ekade ihåligt i hans hjärna och kommo huden att knotta sig av motvilja. Tonen var underligt hes och dov som på en dålig altviol, och han konstaterade med några hastiga löpningar att hans muskler styvnat avskyvärt och att strängarna skuro in i de åter mjuknade fingerspetsarna. Efter något preludierande tog han upp några populära melodier från den tiden de voro unga. Helly satt nu hopkrupen i bädden och markerade förtjust takten med huvudet, medan ögonen lyste missande som en katts genom smala springor. Ibland gjorde hon till och med ömkliga ansatser att sjunga med, men det gick inte, blev bara ett störande harskande. Och medan han spelade steg vreden långsamt inom honom. Hon höll på att fördärva honom, och han avskydde henne som en säck full av laster, hysteri och nycker. Han lovade sig högtidligt att resa redan följande dag.

Halva natten låg han sedan och kastade sig med skälvande nerver och ryckande ögonlock. På morgonpromenaden var han fysiskt slapp som efter en grundlig feber, och själva tystnaden irriterade honom, förföljde honom, skar envist och hånande i hans öra

som ett falskt evighetsackord, som inte upphörde innan han smällt tamburdörren igen efter sig. Det var ett dundrande recidiv; han var på väg att förlora vad han vunnit och mer därtill. Han rasade inom sig över kvinnan, över fiolen, över musiken. Allt ingav honom äckel och leda. Också föreställningen om den stundande järnvägsresan med dess dånande buller. »I morgon», sköt han upp det, »i morgon reser jag.»

Så gjorde han också de följande dagarna. En slö resignation hade gripit honom. Han skulle inte undgå sitt öde — varför då inte ta emot det här? Han kände hur han drev nedåt, motståndslöst som den levnads-trötte i ett stritt strömdrag. Allting var dock slutligen egalt.

Och om kvällarna satt han i den sköna värmen i hennes rum, spelade och pratade och drack duvet vin ur små fingerborgsglas. Hon gick uppe igen, pudrad, sminkad och friserad, animerad av en energi att fullfölja sin erövring, som trots avsmaken dock berörde honom litet smickrande. Det var så länge sedan en kvinna gjort sig till för honom . . .

En kväll — han höll just på med valsen ur Läderlappen, och hon visslade melodien till hans spel — ljudet där olycksbådande surret från jätteventilatorn åter i hans öra; basfiolen mullrade, cellons pizzicatogångar ljödo allt långsammare i orofylld väntan; och så, efter en paus, kort som en koloratur-sångerskas snabba smygandhämtning på rätt ställe, föll hela orkestern in med dånande kraft, hornen rötö som vilda djur, oboe och fagott skreko med sin urtidsklang, pukorna hamrade som tordön, och svindlande högt över larmet gnisslade violerna i ett

rasande prestissimo. Dirigentens piska ven ner på de böjda ryggarna, muskler arbetade febrilt, pannor fuktades: snabbare, snabbare — forte fortissimo!

Plötsligt bröt han av mitt i en svår flageolettlöping. Hans blick vände tillbaka långt bortifrån och mötte hennes, som glimmade av tvehågsen munterhet i nattlampans osäkra sken. Det lopp kalla rysningar utefter ryggraden på honom och han tog sig om pannan, stirrande som för ett spöke. Så frågade han andlöst:

— Spelade jag den?

— Vilken den? frågade hon tillbaka.

— Prestofinalen ur Kreislers ciss-mollkonsert!

— Känner inte till så högtravande saker. Men komisk såg du ut, det vill jag lova. Som om ditt liv berott av att skynda. — Hon skrattade verkligen.

Han slängde bondfiolen till henne i sängen som om den bränt honom och föll slappt ned på en stol. Därhän hade det alltså gått nu igen. Kreislers prestofinal, dårhusmusiken! Detta omöjliga motiv, som var hans fasa, skulle återkomma gång på gång och sarga hans marterade själ. Varken dag eller natt skulle han gå säker för det nu, och det skulle inte ge honom ro, innan det pinat vettet ur honom. Hans öde, hans öde!

Hon märkte att något var allvarligt på tok och sökte av nyfikenhet tränga sig till hans förtroende. Och fastän han mycket väl visste att hon inte skulle förstå honom, berättade han alltsammans, överansträngningen, det plötsliga musikhatet, damoklessvärdet, motivet som höll på att hetsa honom till döds. Hon satt i en självsvaldig ställning på sängkanten och hörde

på, förstrött intresserat som inför en annans galanta äventyr, men då och då tittande bort till honom med en nyfiken blick vid något starkt ord eller förtvivlat målande uttryck. Hon hade fått fatt i violinen och roade sig med att skruva på strängarna. När han märkte det var Kreisler i samma nu glömd för en annan omedelbarare ångest. Tänk om hon fick en sträng att brista med sitt oförnuftiga skruvande!

— Låt bli det där! sade han hårt.

— Varför det? — Hon såg upp, småleende — men löst lömskt som en idiot tyckte han — och fortfor att vrida på skruvarna fram och tillbaka, fram och tillbaka, medan hon höll violinkroppen tätt intill örat. — Det låter så lustigt där inne, som om någon liten, liten tummelisa satt där och grät. Kom, så får du höra!

För hans inre syn stod scenen från orkesterrepetitionen, då strängen brast på Nathans Maggini och han måste ledas bort med fradga kring munnen. Han blev stel och kall som is, och ögonen blevo stora i vanvettig skrämsel. Det kändes som låg den värkande hjärnan bar, utan hölje, starkt pulserande efter hjärtats rasande slag.

— Låt bli — hör du inte!

Hon bara skruvade, fram och tillbaka, men alltid litet stramare än förut. Det var på kvinten — en silkessnodd. Han tyckte hennes smil blev lystet och grymt som en lustmörderskas, fick med en våldsam ansträngning makt med sin paralyti och tog hotande ett steg emot henne. Och hans fingrar kröktes som ämnade han strypa henne.

— Stackars lilla tummelisa, som gråter! lallade hon, helt upptagen av sitt.

Då brast kvinten med en liten knall och ett skärande vin, som varade bråkdelen av en sekund. Det gav eko i Henrik Barths hjärna — ett tusenfallt eko, som träffade honom som ett rappslog, så benen veko sig under honom. Han stödde sig tungt mot en stol och skrattade otäckt. Så stapplade han ut, men gav henne i dörren en blick, som inte hade något mänskligt längre — en själlös, liksom blind blick. Dörren blev stående öppen efter honom, och ur mörkret där ute kom än en gång hans gnäggande, fåniga skratt.

Hon såg efter honom utan att förstå, med ögon som långsamt vidgade sig av undran.

J A Z Z E N G Å R

V I HADE LÅTIT STÄLLA IN KAFFET I STORA salen — den hade före kriget kallats Versaillesalen — varifrån förvirrad och bullrande musik trängt in till oss under vår sena middag. Det var bara naturligt att vi inte skulle få ett eget bord så här dags, men vi kommo överens om att obern kunnat visa mer smak vid placeringen. Våra visavier voro en tämligen enkel ung man — han gjorde genast intryck av landsort — och en halvgammal kokott med pretentioner. Hon hade synbarligen lagt ner en god del av sina inkomster i briljanter, som hon ostentativt bar på sig: de blixtrade på alla fingrar, på den stora väskan av gediget silver och i öronen, och på hennes fulländat formade hals gnistrade rytmiskt bland pälsverket en koljé, värd en liten nätt förmögenhet — om den var äkta. Jag tvivlade egentligen inte på hennes briljanter. Det låg i hennes kalla, vasst taxerande svarta ögon och hårda, sminskade ansikte bakom det stramt sittande floret någonting, som genast skvallrade om att hon nog förstått att ta för sig; och hon måtte en gång i tiden varit mycket vacker. Ansiktet hade en regelbunden oval, som ännu inte hunnit bortmasseras, och dragen hade ännu något

djävrt, något av ras, som bara inte fick komma till sin rätt under sminkets hårda orörlighet. Ögonen hade kanske engång varit blixtrande juveler också de; nu gav deras djupsvarta metallhårda glans intrycket av något artificiellt, förhöjt av den mäterliga tuschen på bryn och ögonlock, och när hon flyktigt spände blicken i en, hade man samma krypande känsla som om man plötsligt sett in i ett par pistolmyningars farliga hål.

Jag hade alltför god tid att studera det omaka paret, ty min kamrat, Kurt Volkmer, hade knappt störtat i sig sin likör, innan han redan var ute i dansen, och sedan kom han endast då och då fram till bordet för en klunk mocka och ett bloss. Egentligen var det fördömt oartigt av honom, eftersom han var inföding och jag på genomresa. Men de dansgalna sätta sig över sådana hänsyn, har jag märkt; och för resten var det ju inte hans fel att jag inte deltog i gyratioerna. Han tycktes känna hela världen — åtminstone hela Kurfürstendamm — och vara lika eftersökt som gärna redo. Jag såg honom skymta med ständigt nya damer i sina armar bland den virvlande mänskligheten ute på den vinröda mattan eller vid något av borden under galleriet, flirtande, skrattande, den flotte Berlin-W-lebemannen i varje tum. Han var en typ, Kurt Volkmer — men jag skall inte kvittera vänskapen med att vara närgången, utan återvänder till mitt påtvungna bordsällskap.

Ehuru han var från landet och hon en asfaltblomma, ägde de båda denna avundsvärda förmåga att totalt ignorera omgivningen, som hör större, kontinentala förhållanden till. En blick på mig, och sedan fanns

jag inte till för dem vidare. Han hade bara ögon och öron för henne. Han var förälskad, stackars karl — det var blott alltför tydligt. Han idealiserade henne omåttligt; det låg hunddyrkan i hans blick. Det var otäckt att se.

Jag hörde naturligtvis inte ett ord av vad de sade, ty rymden var överfull av jazzbandets skrällande disharmonier. Men det var ändå alldeles tydligt att hon yrkade på något, som han stred emot. Hon hade ett sätt att tala, som förde tanken på en orms väsande: kanske satt det skyddande, prickiga floret alltför stramt under hakan och fick för ingenting i världen rubbas, kanske var ansiktet redan gipsat under pudret, så att inte en muskel fick röras — alltnog, det var ett fullkomligt förstenat ansikte, som genom de lackröda läpparnas smala springa stötte fram en ström av ord. Endast strupen arbetade synligt — en fyllig mjällvit strupe, redan med ålderns första fina tvärrynkor — och ögonen borrhade. Bevekande lade hon sin hand på hans knä. Nå, han var ju såld, stackars gosse.

Förstulet tar han någonting ur barmfickan och smyger det åt henne under bordet. Det är hans plånbok. Så stiger han dröjande upp, står en stund med hennes hand i sin och sin själ i ögonen och förmanar henne, upprepar något löfte, och hon nickar. Jag förstår. Någonting tvingar honom att lämna henne för en stund. På kokottmanér vill hon inte släppa honom ifrån sig, innan allt är fullbordat och betalt, och för att tvinga honom att komma igen lockar hon av honom hans plånbok som pant. Bevars, hon var inte den som ödslade en enda minut av sin tid på en karl för intet!

Med något av medkänslans oro följer min blick honom, där han förvirrad söker ta sig fram mellan paren på dansgolvet. Det visade hur bortkollrad han var, att han valde den vägen, och uppgiften skulle absolut överstigit hans förmåga, om inte bandet med detsamma tystnat med en åskskräll av buller och paren blivit stående i väntan på nästa dans. När jag åter tittade bort till hans dam, drog hon som bäst ett par bloss på en lyxcigarrett — genom floret, bevars! — och det med ett minimum av rörelse på läpparna, som var fenomenalt. Volkmer kom och kastade sig ned på sin stol bredvid mig, så nära transpiration som hans soignerade person kunde tillåta sig, och störtade i sig ett glas likör. Han bubblade över bräddarna av smått elakt skvaller om människor, som inte kommo mig vid, dumma politiska rykten och ansträngt sakkunnig kritik av vissa tempi i den shimmy, som just nu spelades upp. Hur kunde man överhuvud kritisera någonting så vansinnigt? De europeiska herrarna i sina eldröda frackar på estraden överträffade vida vägnar sina läromästare, negrerna, och dirigenten var absolut bara leder och grimaser. Med sina flygande skört påminte han mig om den galne akrobatledaren för eldareorkestern på en engelsk atlantångare, som vid vaktombyte varje eftermiddag på mellandäck kommit passagerarna att vråla av skratt — på en tid då jazzen ännu var ofödd.

Men bådas våra ögon häftade snart fascinerade vid madame mitt emot. Fullkomligt obesvärad, utan skuggan av en min i sitt målade ansikte, började hon öppet inför allas ögon inventera den slitna plånboken. Först var det pengarna. Där funnos tre eller

fyra buntar nystrukna femtior med bankbanderollen ännu omkring — alltså tre- à fyratusen riks — som hon långsamt, med välberäknat säkra rörelser vek ihop och stoppade i sin egen silverväska. Det var det fräckaste jag någonsin sett. Det var ju på förhand självklart att hon inte var värdig den förälskade kavaljerens förtroende, och om hon plockade honom nu eller senare gick ju i det stora hela på ett ut. Men inte desto mindre var det den flagrantaste, mest publika stöld man gärna kunde tänka sig — där, på bordets bländande damast, med de likvita briljantblixtrande händernas utmanande öppna manipulationer rånades en fattig dumbom på kanske allt vad han ägde! Det var inte vi allena som sågo det; de kringsittande voro lika tjusade av det häpnadsväckande i handlingen. Sammanhanget stod klart för envar. Kurt Volkmer ryckte mig i rocken och pekade.

— Marianne La France tar för sig av segerns frukter, sade han lågt.

Det *var* grandios. Hade hon inte varit en gipsad mumie, skulle det kvalificerat henne för huvudrollen i någon rafflande förbrytarfilm. Jag hade en stark lust att ingripa, att hindra — jag var varmt och fullt på den frånvarande rånades sida — men i det ilska knäppet, då det diamantrydda locket på silverväska slöts under fingrarnas tryck, låg en segerstolt utmaning, som förstummade. Vad hade vi kunnat bevisa? Volkmer hade panna att skratta sakta.

— Se på de där händerna, sade jag. Kan man tänka sig någonting mer genomfördärvat?

— La belle Marianne! utbrast han, högre än förra gången; la vainqueur la victorieuse — —

Hon gav honom en sekunds snabb blick. Det var som om de dödliga revolvermynningarna blixtrat till, och min väns löje dog. Han blev att stirra på henne, först överraskad, sedan eftersinnande. Men när bandet skrällde löst på nytt, tog han sitt parti och gick att söka upp en ny moatié.

Ja, varför inte? — hon kunde ju vara fransyska eller åtminstone une lorraine, tänkte jag. Mycket väl. Hon hade nått den mognad och det raffinemang, där yrkets kännetecken bli absolut internationella och själva kroppen kosmopolitisk. Det fanns ingenting tyskt hos henne; hon hörde till lastens stora, flytande världsborgardöme.

Jag fnyste åt mina egna tankar och vände mig på stolen för att ägna mitt intresse åt de dansande. Vad tusan angick det mig vem eller vad hon var? Hade jag blivit så småstadsmässig i instängdheten där hemma, att en typ som hon kom mig att stirra med ärbar förfaselse såsom en hederlig borgarfru, när hon en gång i månaden bjuds på restaurang av sin man och ser de sminkade flickorna från Ackerstrasse? Men foxtrotten intresserade ändå mindre; den dansen har från första stund väckt min ovilja, kanske för att jag så väl minns dess ursprung. Och så vände jag mig på stolen igen och satt igen och stirrade. Det var ju min yrkesplikt som författare att studera typer . . .

Hon tog just en ny cigarrett ur sitt briljanterade etui, slog vant av den i tre rappa slag mot locket och pressade guldets genom floret in mellan läpparna. Obern var ögonblickligen framme och tände. I hans sätt fanns intet av skråets övliga nonchalans gentemot halv världen — med sina lättfångna tusental stod

hon i alla fall över honom. Bauernfångerei lönade sig, det såg man ju redan på briljanterna.

Hon skickade honom efter en likör. Det kunde hon med gott samvete kosta på sig. Och jag kom att tänka på att den enas tur alltid är den andras otur. Den förälskade gossen från landet, som kommit till det nya Jerusalem med famnen full av uppdämd lidelse, hade haft oturen att råka ut just för henne, ehuru Friedrichstrasse myllrade av billigt kramgods; och hon hade haft turen att singla ut just denna naiva provinsbo ur mängden av asfaltens herrbyte. Eros' blodiga gyckelspel!

Och likväl, sade jag mig eftertänksamt, kunde det hända att just vad jag ville stämpla som hans otur var hans tur — ja lycka. Vad betydde väl några futtiga tusental mot det, att han här mött vad som i hans fantasi framdeles under det enformiga slitet på landet skulle framstå som det stora äventyret! Han var lätt att förnöja, begärde bara att få ösa ur sig sin instängda erotik och smaka på storstadens fördärv. Här hade han all världens fördärv koncentrerat, förkroppsligat. Han skulle inbilla sig att han mött *den stora skökan* och känna sig hemligt lycklig i all sin ruelse. Och i alla dessa tusenden Palais de Dance och »Dielen», av vilka detta nya efterkrigs-Berlin tycktes bestå, funno i kväll många, många andra unga män *sitt* stora äventyr, sin hemliga lycka och sin ruelse. Medan jag — tja, jag hade länge sedan upphört att vänta något nytt stort äventyr och var avundsjuk på de unga.

Var det därför som mina ögon åter och åter sökte henne mitt emot? Bottnade mitt hemliga partitagande

för den frånvarande bestulne helt enkelt i futtig avund? Det är hemskt med den krypande ålderdomen. Den spelar oss fula spratt bakom ärbarhetens och moralitetens mask — liksom de präktiga borgarfruarnas förfaselse över flickorna från Ackerstrasse döljer ett sting av svartsjuka för alla de män de ägt . . .

Men när jag med ärligt öppna ögon tog in bilden av henne mitt emot och rannsokade mina njurar, måste jag skaka på huvudet åt mina misstankar mot mig själv. Det var mig omöjligt att beslå mig med avund gentemot den frånvarande gossen från provinsen. Var *hon* det stora äventyret för honom, så betackade jag mig tusen gånger för hans förmåga av illusion! Ålderdomen, mognaden, omdömet ha dock sina sidor.

När hon fick sin likör, läppjade hon på den genom floret och grep sig åter an med plånboken. Där funnos papper med officiella stämplor — antagligen prästbevis eller resetillstånd; där funnos brev på små rosenröda ark. Hon läste igenom allt, metodiskt, långsamt och fräckt, utan att mumiedragen förrådde en min. Men kanske ändå? Var det inbillning, eller hade där verkligen vid kärleksbrevet kommit en aning av vekhet över den hårda vita masken? Brillanterna gnistrade lika argt som förut, de likvita händerna voro lika oförskämt lugna i sina rörelser, men en gång hävdes barmen alldeles tydligt av något, som inte var en gäspning. Så fick hon till slut tag på en foto — en lantlig oskulds porträtt, helt säkert. Hans flamma där hemma. Hon såg länge och noga på det, medan jag i spänning stirrade på effekten. Den var inte stor, nästan omärklig — men dyrbar! Utan att en muskel rörts eller en min förändrats i

ansiktets likmask, utan att det kommit det minsta uttryck i blickens vassa, stela svarthet förmedlades till mig som en utsökt sensation en ny, ytterligt vag, men dock definierbar förändring i hennes attityd. Och vad den uttryckte var inte avund, inte överlägsenhet, inte ett sting av svartsjuka eller en våg av förakt, utan — moderlighet. Det var som önskade hon i tanken de båda unga lycka, uppriktigt och utan baktankar, om också inte utan vemod, som en mor.

Jag vände mig resolut bort. Det blev mig plötsligt klart, att det var indiskret att stirra sådär. Men samtidigt med den stora förvåningen var jag en liten smula förargad. Det var som hon bedragit mig på något i samma nu hon visat sig mäktig mänskliga känslor: typen var inte konsekvent; också briljantkokotten hade blivit bara en kvinna.

Nå, i varje fall kunde jag vara tämligen lugn för min protegé i fantasien, pojken från provinsen...

Golvet var en tät röra av par, som långsamt cirklade efter dirigentens kommandostav. Där funnos knappast två par som dansade lika. Det var en stel one-step. Om man haft bättre överblick, hade man kunnat avläsa tidpunkten för de olika parens dansdebut på stilen i deras rörelser. Där fanns folk med skola från den gamla hederliga valsens jubeldagar; där sågos bostonvarianter och klassisk wienergrace, som stack av mot den moderna knyckigheten hos dagsmodets spetsiga kvinnotyp, och där fanns för övrigt en brokig, oskön provkarta på Spreemetropolens tusen danslärares individuella utsmyckningar.

En heterogen massa folk, som ville roa sig — mer heterogen här kanske än någon annanstans i Europa just nu. En blå fransos dansade med en tjockblond tyska, som såg överlycklig ut. Vita armar blänkte, juveler gnistrade, små fötter smögo rytmiskt över den vinröda mattan, smalben i alla regnbågens färger glänste silkesgrant under fällarna, och mörka huvuden och blonda — mest mörka — roterade matt lysande i kronornas ljusfloder, medan bandets tonkaskader sökte avvinna den banala musiken den trånsjuka schmelz, som publiken skattade så högt. En restaurangbal i Kurfürstendamm — en krogdans i guldrum.

Dans, dans! De goda berlinarna voro dansgalna — nya danspalats växte upp som svamp efter regn, och vartenda kafé och varje up-to-daterestaurang skulle ovillkorligen skaffa sig en diele. Dansgalna och — spritgalna. Det var otroligt vad det dracks i detta schieberdömets nya Jerusalem — i detta samma Berlin, där en nordbo före kriget väckte uppmärksamhet på en lokal, om han beställde nubben till maten och en avec till kaffet. Den tidens antediluvianska berlinare höll sig till sitt bier eller stod sig på sin höjd på en rhenvin; secten var förbehållen de galanta sällskapen. Och nu! Det fanns exotiska likörstuben, barer och små intima spritkneiper snart sagt dörr vid dörr, och de stodo fulla redan mitt på dagen. Nu under påsken fick den nöjes- och njutningslystna publiken det oaktat inte plats inomhus, och i Tiergarten mötte man därför ofta biler med pokulerande sällskap mitt i vinterkylan. Kvinnorna spelade överallt första fiolen — kvinnor

av en annan ras än den gamla tyska. Efter stängningsdags satt man lugnt kvar vid acetylenljus eller stearinlampetter eller lät sig slukas av halvhemliga nattklubbar och nattkaféer med parisiska nattattraktioner, och natten i ända sjöd det moderna Sodom av efterkrigspsykosens krampaktiga libationer. Berlin var en enda exotisk, yrande, larmande jazz.

Men där ute, tänkte jag, där ute ser man ändå det gamla Berlin — miljön i stort densamma, om man frånser sandvallarna kring de offentliga byggnaderna och atmosfären, som åter denna passionsvecka är laddad med politisk elektricitet. Mars tyckes vara en särskilt gouterad månad för omvälvningar. Nu är storstrejk i görningen, ett kommunistputsch förberedes. Av och till rusa bullrande lastbiler med Ebertrepublikens charger genom gatorna, och då skakar hela byggnaden som vid ett jordskalv — ehuru ingen här inne lägger märke till det! Skyddspolisens patruller ha förstärkts och väpnats med gevär. På torget stå beridna detachemang beredda. Den isiga nordanvinden — dubbelt isig i en stad utan kol — virvlar upp hela moln av flammande röda upprop, som trots sträng kontroll plötsligt komma Gud vet varifrån. Kravaller vid enskilda fabriker . . .

Men jazzen går. Här inne och i de tusende andra lokalerna dansar man, om så yttersta domen vore inpå. Efter en kort paus brakar orkestern lös med en vansinnigt synkoperad tango. Det är som man levat upp befriad efter sista valsens melankoli. Det kommer abandon i lemmarna; axlar och armar spela rytmiskt; kropparna vrida sig, sno sig, giva sig; blickarna stelna i rörelsens extas; munnarna få ett drag

av smärtsam vällust. Den blå fransosen dansar med en ny dam, blodung, blond, förtjust . . .

— Vet du av att man sköt skarpt i massan på Potsdamerplatz i morse? frågar jag Volkmer, när han kommer för att störta i sig ett glas Kaiser Friedrich.

Han rycker på axlarna. Men så besinnar han att han har att göra med en utlänning, som kanske inte fullt senterar politisk nonchalans, varför han slår sig ner på en stund och låter Werther klädsamt tränga undan lebemannen.

— Naturligtvis vet jag det, säger han långsamt, liksom ovant, fast han annars är en snabb kåsör. Men om du menar din fråga som ett klander eller bara en undran över att vi under allt som sker runt omkring har mage att roa oss, så svarar jag bara: nil admirari! Vi har kommit till det stadium av apati — trötthetens apati — där ingenting förvånar oss längre. Jag skall ge dig ett råd: i Berlin är det inte god ton för närvarande att så mycket som snudda vid politiken. Då ställer man sig bara i led med Kapp och Erzberger och Hölz. Det är som kom det där oss inte vid längre; det är yrkesförfusknarnas sak. Det bär åt hälsfyr ändå, vad vi än gör. Tja, *göra* kan vi ju ingenting väsentligt förstås, avväpnade och hundsfotterade som vi är — det är ju ententen som ytterst styr. Och när vi inte *kan* göra något, så vad tusan tjänar det till att sörja och jämra och lipa? Nil admirari!

— Inte ens när banditerna gaddar sig samman och spränger järnvägar och broar, tuttar eld på rådhus och arkiv och plundrar banker och kassor? Såsom

nyss i Brandenburg: ett regelrätt gerillakrig mot samhället.

— Nil admirari!

— Inte ens när Hörsing i stället för ståndrätt *underhandlar* med rövarhorderna?

— Hörsing är ju soz. Vad kan man vänta annat?

— Inte ens när Oberschlesien röstar tyskt. (Det är den stora påskgåvan till tyska folket och intrycket det färskaste).

— Bah, utbrister han med ett bittert drag i sitt blaserade ansikte och en talande gest åt salen. Vi fröjdar oss ju, som du ser!

— Dumheter, säger jag strängt. Jag har varit här länge nog för att veta, att det här bara är berlinskt vardagsliv. Så här går det till jämt nuförtiden. Kanske inte fullt så många sectkylare på borden, men ändå. Jag tror inte det finns någon bland dem där nere, som tänker på Oberschlesien och tysktrohet.

— Å ja, *en* åtminstone, invänder Volkmer, söker en stund i massan med vässad blick och pekar så diskret ut honom åt mig. Ser du fransosen där, den blåa officeren med interallierade kontrollkommissionens märke? *Han* grubblar nog på, genom vilka sofisterier man skall kunna bortförklara omröstningsresultatet och ge Oberschlesien åt Polen lika fullt. Och han och hans gelikar har makten, säger jag dig ju. Hur fan kan du då begära att vi ska fröjdas?

— Alltså ändå inte total letargi. Bitterhet under ytan, om också långt ifrån näven knuten i byxfickan. Nöjesfeber för att glömma — slippa tänka?

— Du är alltför välvillig! — Han tömmer sitt glas och stiger upp. — Men Berlin är inte hela Tyskland. Auf Wiederseh'n!

Han går med ledig, rask hållning, synbart ivrig att få slut på ett samtal, som generar. Jag ser begrundande efter honom. Kurt Volkmer har som reservofficer varit med från början till slut, fränsett de tider han skött sina blesyrer. Men förtegenheten rörande kriget är ännu större än hans motvilja för politiken. Det är typiskt för dem, som aktivt varit med, att man förgäves söker få dem att berätta om sina erfarenheter.

Jag började förstå det. Minnena voro dem som öppna sår, som svedo vid lättaste beröring. Det var nederlaget, förräderiet, fredens oerhörda nesa, som förvandlat glorian över de omänskliga ansträngningarna och lidandena, över segrarna och nederlagen till något, som de blygdes för. Det låg stora djup av bitterhet och grämelse dolda under skyttegravsfolkets starkt framträdande anspråkslöshet. Inför fosterlandets senare öden kunde man förstå hur ofta de hade anledning att tyst fråga sig: var det för *detta* vi kämpade — —?

Under vårt korta samtal hade vår visavi, briljantkokotten, suttit med det vita ansiktet vänt utåt salen, skarp som en sepiamålning och lika orörlig. Det var bara den redan behandskade vänstra handen vars fingrar oavlätligt tummade på bordskivan. Vad han dröjde! Men ansiktet innanför det prickiga florets stramt spända bur röjde inga känslor alls, och ögonen betraktade med likgiltig hauteur de dansande.

Profilen var utsökt klassiskt skuren, och tanken nästan svindlade, när man tänkte sig henne som ung.

Jag skickade obern efter en aftontidning. Ingenting hände på en stund. Jazzen gick. Jag fördjupade mig i bladet.

Med ens hör jag tyska med stark fransk accent invid mig. Det är den blå officeren från kontrollkommissionen, en liten, sirligt växt, svartmuskig chokladsoldat. En blick på hans ögon och hy visar att han är en smula glad — så nära drucken en fransk gentleman tillåter sig vara. Det är inte mig han talar till utan till henne mitt emot. Han bjuder artigt upp henne till dans!

Hon sitter absolut orörlig som förut, halvt bortvänd som om hon inte alls hört. Ögonen stelt riktade rakt fram, kanske ett grand mörkare än förr, men annars med samma likgiltiga överlägsenhet. Det är som han rakt inte existerade för henne.

— Dann — eh bien — vielleicht gestatten meine Gnädige — den blås uttryck är världsvant-galant, en hel hop självsäkert därtill — dass ich hier Platz nehme, hier, voilà — neben meine Gnädige?

Handen ämnar just dra fram stolen närmast henne. Kyparen skyndar förekommande till. Då reser hon sig med oförliknelig värdighet, ger den blå en svart blick, bräddfull av stumt förakt, och säger på sitt säregna sätt, nästan utan att röra på läpparna:

— Herr Ober, einen anderen Tisch für mich, bitte!

På min ära, det var briljant, överdådigt gjort! Att tänka sig att jag nyss gjort henne den orättvisan att ta henne för fransyska! Hon var mer tysk än de flesta

kvinnor här. Hade jag inte förut sett den blå dansa med dam efter dam? De hade ju rent av sett smickrade ut, somliga.

Det var inte det, att hon ju redan var engagerad. Ingenting hade hindrat henne att förkorta väntan med en svängom, om bara kavaljeren konvenerat. Och den där blicken ur de båda svarta pistolmynnin-garna var inte att ta miste på.

Obern stod i förstone handfallen, samlade så hennes saker och fann efter mycket och synbart ovilligt letande en plats för henne vid ett bord längst fram vid orkestern. Den blå gick snopen sin väg efter en tafatt bugning för mig.

— Så långt har det då gått, att en kokott måste lära berlinskorna patriotism! utbrast jag, när Volkmer åter sällade sig till mig ett tag. Och jag berättade episoden.

Och då bröt en glimt fram av vad han bar på under masken:

— Potz sacramento! Jag skulle vilja trycka hennes hand! Men kom ihåg vad jag sade nyss — Berlin är inte Tyskland, gudskelov!

INNEHÅLL:

	Sid.
Fata morgana	5
För sent	29
Den sista filmen	56
Priset	78
Fädrens missgärning	104
Herr Everts brott	120
Nevros	139
Jazzen går	159

GABRIEL SANDEN:

NÄR HAVET GAV IGEN.

Äventyrsroman.

Pris: 9: —

BLOD.

Revolutionsroman från Helsingfors.

Pris: 15: —

GULDFASANEN.

Äventyrsroman från Bolschevikien.

Pris: 36: —

Pris: 36: —

80

Ruots. kunnok. 1.

Sanden

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 0690

